

Lluc

REVISTA DE CULTURA I D'IDEES

GENER - MARÇ 2011

5,50€

875

DANIEL CAPÓ
LAISFELDT

Benet XVI, el papa
de les idees

Margalida Villalonga i Tous

JOSEP MELIÀ

Un polític fidel
als seus principis

MARIBEL RIPOLL
PERELLÓ

Mateu Obrador i Bennàssar
o la consolidació del lul·lisme
finisecular Mallorquí

DOSSIER: SEIXANTA ANYS
DE L'«HOMENOT»

DAMIÀ PONS

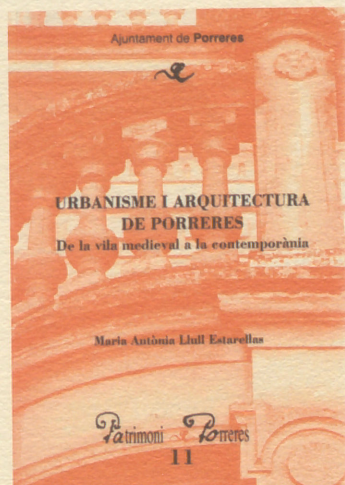
Carles Cabrera, Margalida Pons, Xavier
Ferré Trill, Bartomeu Cañellas Roca,
Joan Melià, Joaquim Molas, Pere Sampol
i Mas, Joan Francesc Mira, Joan F. López
Casasnovas

INSTITUT D'ESTUDIS BALEÀRICS NOVETATS

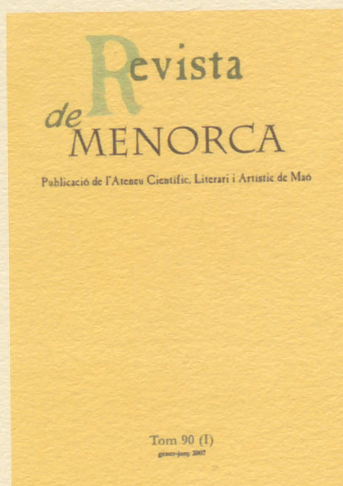
AA.VV.: *La Ciutat de Mallorca i els segles del gòtic*, XXVIII Jornades d'Estudis Històrics Locals, Institut d'Estudis Baleàrics, 2010.

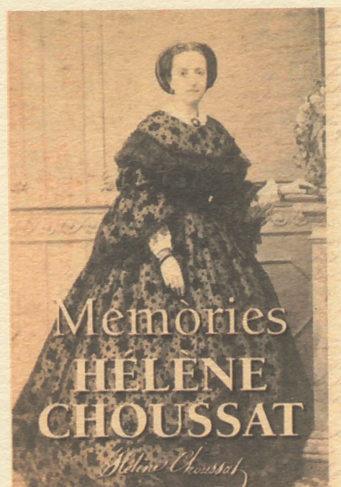
Lull Estarellas, Maria Antònia.: *Urbanisme i arquitectura de Porreres*, Ajuntament de Porreres, Institut d'Estudis Baleàrics, 2010.

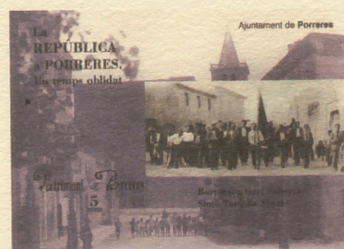
Valriu, Caterina.: *Imaginari compartit. Estudis sobre literatura infantil i juvenil*. Biblioteca Miquel dels Sants Oliver 37, Edicions UIB, Institut d'Estudis Baleàrics, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2010.

AA.VV.: *Revista de Menorca*, tom 90 (I), Publicació de l'Ateneu Científic, Literari i Artístic de Maó, gener-juny, 2007.

Memòries d'Hélène Choussat, Ajuntament de Palma i Institut d'Estudis Baleàrics, 2010.

Garí Salleras, B., Tortella Sbert, S.: *La República a Porreres. Un temps oblidat*, Ajuntament de Porreres, Institut d'Estudis Baleàrics, 2010.

Institut
d'Estudis Baleàrics

www.iebalearics.org / info@iebalearics.org

Lluc

REVISTA DE CULTURA I D'IDEES

NÚMERO 875 · ANY LXXXVII
Gener · febrer · març 2011
REVISTA TRIMESTRAL

EDITA

L'espurna
edicions

PRESIDENT EDITORIAL
Lleonard Muntaner i Mariano

DIRECTOR
Carles Cabrera

CONSELL EDITORIAL
Josep Amengual i Batle
Francesc Gost Serra (coord.)
Josep Maria Nadal Suau
Damià Pons i Pons
Daniel Torres Consuegra

CONSELLER DELEGAT
Gabriel Seguí Trobat

CONSELL DE REDACCIÓ
Manuel Asín
Maria Laura Cantallops
Marc Colell i Teixidó
Bartomeu Martínez Oliver
Maria Muntaner González
Jaume Muntaner González
Pere Antoni Pons
Pere Joan Pons Sampietro
Pere Ribas Rabassa

CONSELL ASSESSOR
Alexandre Ballester
Francesc Bujosa i Homar
Pere Fullana i Puigserver
Gabriel Janer i Manilla
Joan F. López Casanovas
Joan Mas i Vives
Josep Massot i Muntaner
Joan Mir i Obrador
Rosa Planas i Ferrer
Andreu Ramis i Puiggròs
Gabriel de la ST Sampol
Miquel Sbert i Garau
Sebastià Serra i Busquets
Josep Solervicens
Bernat Sureda i Garcia
Enric Tàrrera i Andrés

REDACCIÓ, ADMINISTRACIÓ, PUBLICITAT
I SUBSCRIPCIONS I DISTRIBUCIÓ
L'espurna edicions, s.l.
C/ Joan Bauçà, 33 - 1r - 07007 Palma
a/e: revistalluc@gmail.com
Tel. 971 25 64 05 - Fax: 971 25 61 39

CORRECCIÓ LINGÜÍSTICA I TRADUCCIÓ
Marc Colell i Teixidó

DIRECCIÓ D'ART
Coc 33 Serveis Editorials

COBERTA
Elogi a Damocles (1994)
Sebastià Bisellach

ESTAMPACIÓ I FOTOCOMPOSICIÓ
Gràfiques Mallorca
(Inca - Mallorca)

ISSN: 0211-092 X
Depòsit Legal: PM - 276 - 1958

AQUESTA ÉS UNA PUBLICACIÓ PLURAL QUE NO
COMPARTeix NECESSÀRIAMENT LES OPINIIONS
EXPRESSADES EN ELS ARTICLES SIGNATS.

SUMARI

Universitat de les
Illes Balears
Servei de Biblioteca
Documentació
Edifici Guillem Cifre
de Colònia

D'ARA, DEL PAÍS I DEL MÓN

- Antoni Martínez Taberner. Decreixement amigable 3
- Daniel Capó Laisfeldt. Benet XVI, el papa de les idees 9

DIÀLEGS AMB...

- Margalida Villalonga i Tous. Josep Melià, un polític fidel
als seus principis 15

DOSSIER: SEIXANTA ANYS DE L'«HOMENOT» DAMIÀ PONS

- Carles Cabrera. Damià Pons, l'apassionament perdurable 18
- Margalida Pons. Era dels signes (Damià Pons, poesia) 24
- Xavier Ferré Trill. Damià Pons i la construcció nacional 28
- Bartomeu Cañellas Roca. Temptant l'equilibri (entre la incògnita
i el desig) 32
- Joan Melià. Damià Pons i el compromís 35
- Joaquim Molas. D'una carta a Damià Pons 38
- Pere Sampol i Mas. Damià Pons: un tot terreny! 39
- Joan Francesc Mira. Nota per a un home bo 41
- Joan F. López Casanovas. Del "Domini Fosc" als espais concrets
de llum 42

SEQÜÈNCIES

- Alexandre Ballester. Damià Pons vora el teatre 44

PEDRA SOLTA

- Miquel Sbert i Garau. La desintegració i els camins
(per a Damià Pons) 46

HISTÒRIA, CULTURA I SOCIETAT

- Maribel Ripoll Perelló. Mateu Obrador i Bennàssar o
la consolidació del lul·lisme finisecular Mallorquí 48

LLANTERNA MÀGICA

- Xavier Jiménez. *Pa negre*, el merescut retorn d'Agustí Villaronga 52

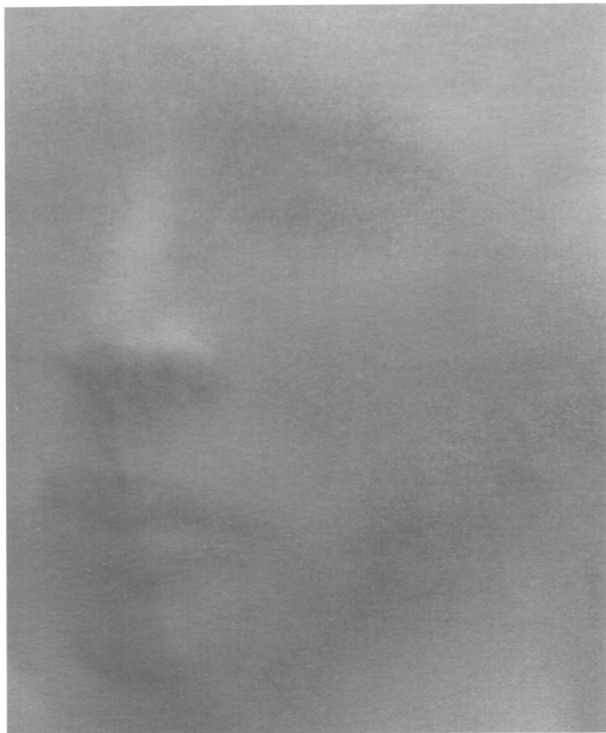
MÚSICA I COMPANYIA

- Víctor Conejo. Un i un sumen tres, quatre, cinc... 54

A LA CIUTAT DELS LLIBRES

- Sebastià Bennàssar. Julià de Jòdar, imprescindible 56
- Jaume C. Pons Alorda. Una lectura apassionada
d'*Elianto* d'Stefano Benni 57
- David Jordi Llobet i Martín. Les veus de «la generació que ve»
irrompen en el debat sobre el futur del valencianisme 58
- Santiago Vicente Llavata. Geografia literària d'un temps abatut 61
- Josep Lluís Martín i Berbois. Els tripijocs de la política catalana
durant la Segona República 62
- Bernat Nadal. La injustícia que pateix un capellà feixista 63

Enguany, el fotògraf Sebastià Bisellach

L'any 2011, il·lustrarem les cobertes de la revista *Lluc* amb l'obra del fotògraf Sebastià Bisellach. Les seves fotografies prendran el relleu a les escultures de l'anterior artista, Teresa Matas. Malauradament, Bisellach és un creador poc –o gens– conegut per la crítica d'art i, des de la revista *Lluc*, volem reivindicar-lo com un valor emergent.

Sebastià Bisellach Flórez (Inca, 1973) és fotògraf i historiador de l'art. Fill de Rafel Bisellach, pescador del port d'Alcúdia d'origen inquer, i de Maria Flórez, nascuda a Santa Cruz de Tenerife. Amb aquests antecedents, Sebastià Bisellach mai no ha perdut el contacte amb les Balears i les Canàries, ni l'interès pels paisatges i la fauna marina. La seva primera càmera fou una Kodak Pocket A-1 de format 110, amb la qual va començar a fer fotos en blanc i negre i a revelar-ne còpies en paper. Imatges que, avui dia, l'artista encara guarda amb gran estima, car aleshores vivia obsessionat per la fotografia i no sortia mai de casa sense la càmera.

L'any 1996 es va llicenciar en Història de l'Art per la Universitat de la Laguna (ULL) de Santa Cruz de Tenerife. Mentre cursava aquests estudis, va trobar la primera feina com a fotògraf professional a Sepia Studio, un estudi de fotografia especialitzat en retrats d'infants. Va treballar en aquest estudi fins que va obtenir dues beques, una del Centre de Fotografia Isla de Tenerife i l'altre del Cabildo Insular de Tenerife.

Posteriorment, el 2001, es traslladà a viure a Barcelona, on estudià fotografia a l'Institut d'Estudis Fotogràfics de Catalunya. També cursà dos estudis de

grau (Grau en Multimèdia i Grau en Fotografia i Creació Digital) al Centre de la Imatge i la Tecnologia Multimèdia (CITM), adscrit a la Universitat Politècnica de Catalunya. Va ser gràcies a l'adquisició d'aquests coneixements que inicià una recerca relacionada amb les possibilitats de la fotografia digital i dels treballs multimèdia.

Actualment (2011) viu a Holanda, i treballa a Sigma Pictures, una productora independent de films holandesos i coproduccions internacionals creada l'any 1974 per Matthijs van Heijningen.

Encara no ha fet cap exposició individual a causa de la vida itinerant que ha dut i també perquè mai no ha mostrat gaire interès pels circuits comercials habituals. Tot i això, ha participat en diverses exposicions col·lectives: *La experiencia de los límites* (1998), a Tenerife i Portugal; *Arquitectura Terminal* (2000), a Lanzarote; *Banco do Purgatorio* (2000), galeria Por Amor à Arte de Porto; *Arte para todos* (2001), galeria Sicart, de Vilafranca del Penedès, i *Proyecciones Reanimación* (2002), La Lavandería, associació cultural, de Barcelona. També ha participat al VIDEA'02, el 3r festival audiovisual de noves tecnologies de Barcelona, i al Beepart (2003), un festival d'art digital celebrat al Palau Robert de Barcelona.

Sebastià Bisellach sentí de ben jove ençà una gran admiració per la fotografia i per les noves tècniques introduïdes per artistes internacionals. D'adolescent començà a interessar-se per fotògrafs professionals mallorquins, com Vicenç Matas i el reconegut Planas i Montanyà. Però com més s'endinsava en la disciplina de la història de l'art, més canviava el concepte que tenia de la fotografia. D'aquesta manera, varen influir en la seva obra alguns aspectes dels fotògrafs més propers a la seva generació. D'Agustí Torres n'admira la gran qualitat de les imatges i de les iconografies, així com també la tasca que duu a terme com a documentalista audiovisual. D'Antoni Catany l'influïa la manera de tractar els paisatges, l'arquitectura i el bodegó d'estudi. Pel que fa als fotògrafs internacionals, en la seva obra trobam influències de Robert Mapplethorpe, Joel Peter Witkin i Cindy Sherman, entre d'altres.

Així, l'artista és conixeror tant de la tècnica i la teoria fotogràfica, com de les imatges que configuren la història de la fotografia, i dóna especial importància al concepte que vol transmetre i a la concepció de la fotografia com a mitjà d'expressió. No es detura a reflexionar sobre l'aspecte temporal de la fotografia o els aspectes de la memòria viscuda i el record. Reconeix que existeixen aquests valors, però l'artista veu la càmera de fotos com si fos un pinzell o una ploma, com un mitjà per expressar-se i comunicar-se en el món en què viu. És per aquest motiu que les iconografies de Sebastià Bisellach sempre sorgeixen de la realitat natural, sense cercar extravagàncies ni temptar pretensions de gran fotògraf. L'artista presenta una màxima, fet que el fa treballar amb la manipulació del format *raw* per tal d'obtenir una gran qualitat d'imatge. A les seves darreres obres podem percebre com l'atreu el fet d'entremesclar la fotografia amb altres formes d'expressió, com el gravat, l'escultura o la manipulació digital de la imatge.

J.M.

Decreixement amigable

Antoni Martínez Taberner*

Introducció

La idea de sostenibilitat estava assumida per la majoria de cultures com un valor ètic lligat a un nivell de vida digna i a un cert nivell d'austeritat. El malbaratament dels recursos, el consum innecessari, era mal vist i impossible en la major part de la població, però això no vol dir que no es donés. De fet, la història registra episodis rellevants en què la desigualtat i l'ostentació exagerada de les classes dirigents han acabat en revolucions. Aquest valor ètic d'austeritat resta expressat en el seu màxim amb la vida contemplativa, que estaria ben representada en la tradició cristiana franciscana i en altres cultures com la xinesa, que és la que hem de relacionar amb la valoració estètica del territori, o sigui amb el paisatge i amb una manera de viure en sintonia i al ritme de la natura (Berque, 2009; Baridon, 2004).

D'altra banda, Lynn T. White (1967) parla de l'evolució de la feina i del consum com a font de la crisi ecològica, atribuïble a la religió jueva cristiana occidental, que oblidava el vot d'austeritat i que l'autor defineix com la més antinatural i antropocèntrica. Una reflexió semblant es troba a la revisió de la mitologia del treball de Naredo (2006), que fa notar que mai no s'ha treballat tant com ara. Comenta que abans hi havia moltes més festes i que seguint la idea de sant Benet que la feina ens santifica, els calvinistes i luterans ens han posat en la ruta més desitjada per al mercat, la ruta del consum del planeta de la manera més ràpida possible. Si afegim a la destrucció del medi els valors estètics, o sigui la destrucció del paisatge, hem de citar Assunto (1988) i Berque (2009) que vénen a parlar del Paradigma Occidental Modern Clàssic no sols com a destructor del medi sinó també com a matapaisatges.

Un punt clau per entendre la situació ambiental mundial de l'actua-

litat prové de la crisi del 1929, quan es proposà despesa pública per a crear feina i consum, que al mateix temps activava la capacitat industrial en una retroalimentació positiva. La proposta, en principi temporal, es va mantenir com a doctrina del creixement econòmic il·limitat i, en certa manera, convidava a la no-austeritat, el consum fertilitza la productivitat i, per tant, la feina se santifica tant com el consum. La propaganda actua com un enzim que catalitza el procés de la reacció producció –venda– consum, mantenint els individus amb el desig constant de consumir nous dissenys i nous productes, que ràpidament hauran de passar de moda. El reciclatge, el cicle de vida dels productes, no es preveu com a necessari; el medi és el lloc on extreure fins a l'espòli i on abocar fins a l'asfíxia. Desgraciadament aquesta definició de medi continua essent vàlida a la major part del món.

Ben aviat aparegueren crítics al creixement il·limitat, com Gerogescu Roegen (1971), que replica la idea del creixement amb el fonament de la termodinàmica. Roegen considera que no sols l'energia es degrada irrevocablement en una sola direcció no recuperable com a treball, sinó que també els elements materials estan subjectes a un increment de desordre en llur procés d'utilització i no són totalment reciclables, per tant, existeix un límit físic a l'economia de les societats industrials. A més, Norgaard (1984) considera l'economia com un subsistema de l'ecologia: «es tracta d'aconseguir que el sistema econòmic coevolucioni adaptant-se a les exigències ecològiques actuals, tal com ha passat durant la major part de l'evolució humana».

Els primers tocs d'atenció al creixement continuat o creixement sostenible provenen del que s'anomena Informe Meadows del MIT sobre «Els límits del creixement» (Meadows *et al.* 1974, 1991) encomanat

pel Club de Roma (1971). J. Spangenberg en una entrevista comenta que el 1973 Sicco Mansholt, president de la Comissió Europea, seguint els resultats de la recerca de l'equip de Meadows, va comentar que la qüestió més important era veure com es podria assolir un creixement zero a la societat occidental, perquè, si aquesta estabilització no s'assolia, la distància i les tensions entre les nacions riques i les pobres seria cada vegada major. Sembla que va encertar. També és destacable com a primer toc d'atenció la publicació l'any 1956 del geòleg M. King Hubbert, el qual amb un model dinàmic senzill va fer la predicció del zenit de l'extracció de petroli als Estats Units sobre els anys setanta, fet que ocasionà una gran incredulitat fins a la seva constatació en els anys setanta. Des de llavors, la política nord-americana ha estat marcada pel control energètic mundial.

L'any 1980 apareix el document titulat «Estratègia mundial per a la conservació de la natura», publicat per la UICN-PNUMA-WWF, en què apareix en el seu darrer capítol la idea de desenvolupament sostenible com a alternativa per a fer viable la conservació d'espècies i ecosistemes dins les societats contemporànies. L'any 1987 l'informe Brundtland «*Our Common Future*» per a les Nacions Unides defineix el desenvolupament sostenible com el desenvolupament que és capaç de satisfer les necessitats de les generacions presents sense comprometre les possibilitats de les futures generacions de satisfer llurs pròpies necessitats. Realment la paraula desenvolupament es va utilitzar per a evitar el concepte de creixement, però la realitat és que finalment els fets ens indiquen que s'interpreta el desenvolupament com un creixement econòmic ecològicament sostenible o amigable. Autors com Herman Daly (1989) mai no han estat d'acord amb el concepte de desenvolupament sostenible ja que entendre el desenvolupament com a no-creixement és forçar la terminologia. En qualsevol cas, ja estam acostumats que a les conferències i informes internacionals els llenguatges quedin prou difosos per permetre un cert èxit justificatiu de les convencions.

El 1991, les mateixes entitats que feren l'«Estratègia mundial per a la conservació de la natura» celebraren a Suïssa una nova cimera titulada «Cuidar la Terra» i a la introducció

Georgescu Roegen, el pare de la bioeconomia

ja feren una puntualització del concepte de sostenibilitat i una crítica ben clara a la idea de creixement sostenible, indicant que res físic no pot créixer indefinidament i que un ús sostenible sols és aplicable a recursos renovables utilitzats a un ritme inferior a llur capacitat de renovació.

Amb el temps la proposta del desenvolupament sostenible inicialment derivada del món de la conservació, es va entendre com a satisfactòria i es va anar redefinint i entrant dins l'àmbit social i econòmic. Segons aquesta manera de pensar, el desenvolupament sostenible es pot dividir conceptualment en tres parts: l'ecològica, la social i l'econòmica. La intersecció d'aquests tres conjunts crearia un espai ideal que seria ambientalment satisfactori, socialment equitatiu i econòmicament viable; per tant, sostenible des dels diferents punts de vista. Evidentment, la part socioeconòmica no deixa d'esser un subconjunt de l'ecosfera i, per tant, no podem parlar de subconjunts se-

parats i amb interseccions. El plantejament és incorrecte.

Després de l'informe Bruntland s'han realitzat més cimeres internacionals que, vista la realitat actual, difícilment poden justificar el dispendi energètic dels participants i l'esforç contributiu dels ciutadans. Actualment són molts els que pensen que les anàlisis del grup de Meadows ens obliguen a un creixement o directament a un decreixement, tal com propugna Daly des del 1968 i Roegen (1979), insistint en la necessària planificació demogràfica mundial.

Parasitisme financer. Posar preu a tot i esperar que pugui

Naredo recorda que els problemes ambientals estan subjectes a unes regles del joc del comerç i de les finances mundials que imposen un desequilibri manifest entre les zones donadores de recursos i les zones receptores o de capitalització, que fins i tot acaben essent el lloc de dipòsit dels estalvis obtinguts pels

mateixos països espoliats. No es pot obviar tampoc la potència del diner virtual, tant bancari com financer, per a conduir les dictadures i extorsionar les democràcies cap als interessos accionarials. El cert és que hi ha altres maneres de fer, de les quals no es parla; hi ha banca pública, hi ha la possibilitat de normatives que assegurin mantenir una reserva important dels depòsits bancaris i normatives perquè el quocient Q de Tobin, que relaciona el valor borsari de les empreses amb llur patrimoni net, sigui real i les accions limitades per aquest. Políticament, s'han de fer coses clares en aquest sentit, i s'han d'explicar bé, i han de servir per a evitar les bombolles especulatives i les inversions inútils i devastadores com les que hem vist realitzar pels governs i particulars (carreteres sobredimensionades, plans hidrològics per a noves urbanitzacions, armament, alarmes farmacèutiques, urbanitzacions, parcs temàtics i coses innecessàries, que finalment no troben cap més beneit que les vulgui comprar). En qualsevol cas, tal com diu Naredo, voler avançar cap a un món social i ecològicament més satisfactori sense modificar les regles del joc, resulta una ingenuïtat, i parlar amb aquestes condicions de desenvolupament sostenible pot ésser un instrument d'engany per a esterilitzar les crítiques.

Certament, els problemes ambientals vénen de l'economia real de la producció i del consum i també del canvi topològic del territori (Margalef, 2002). Es aquí on s'ha de treballar amb un nexa d'ecologia i economia, però aquesta economia real, abans d'entrar en una possible sintonia amb l'ecologia real, tal com proposa Norgaard, s'ha de treure de damunt dues coses.

Primer, l'embolic parasitari del sector financer, que finalment té problemes quan ja no troba cap més beneit que vulgui comprar. Amb aquesta situació el darrer sol ésser el contribuent, que a través dels polítics rep la notícia que s'ha d'estrènyer el cinturó i a més rebrà menys serveis, tot per a poder rebaixar el deute públic assumit i així evitar mals majors, o sigui per a rescatar els bancs, el poder financer. Això no deixa d'esser una extorsió i una evidència que també les democràcies estan sotmeses i van perdent els referents de la llibertat i la justícia al temps que cedeixen la gestió pública, els serveis i el control de la feina a les empreses privades.

En segon lloc, hem de valorar el medi, però hem d'eliminar les idees de posar preu als ecosistemes mundials i als serveis ecosistèmics. Crec que no hem d'abandonar els valors ètics –l'ètica ambiental– i estètics –l'estètica del territori– i el fet de posar preu a l'aire que respirem, al clima que perdem, als genomes o al paisatge que veiem, és la primera passa de renúncia ètica. Com deia R. Margalef (2000), amb aquests temes prefereixo els poetes als advocats, indicant que el materialisme científic tecnològic en la seva evolució ha d'anar acompanyat d'uns valors i unes sensibilitats, també més elevades.

Decreixement sostenible

Actualment la idea de decreixement o no creixement està particularment defensada pel grup de Serge Latouche i es va materialitzar i divulgar en el Congrés de Decreixement Sostenible del 2008, organitzat per l'economista François Schneider (Besset *et al.*, 2008). El decreixement sostenible s'ha d'entendre com un decreixement econòmic socialment sostenible. Les evidències d'una desacceleració impliquen la conducció d'un procés físic més difícil de dirigir que no un procés d'acceleració i, per tant, molt delicat en l'àmbit social.

Hi ha una certa coincidència a acceptar que un creixement del PIB per sobre un 3% resulta una taxa satisfactòria dins les societats occidentals. No obstant això, aquests creixements condueixen a una duplicació d'aquest producte d'aquí a uns 20-25 anys, la qual cosa sembla insostenible atesa la situació dels recursos existents i llur creixent desigual distribució. En qualsevol cas, les coses importants que realment ens donen felicitat no les mesura el PIB. De la mateixa manera, es demana un creixement continuat per a mantenir les pensions; per cada pensionista necessitem diversos treballadors donats d'alta, i oblidem que d'aquí a trenta anys, passada la vida activa d'aquests treballadors, necessitarem uns quants obrers elevats al quadrat i així successivament. Jugar amb projeccions continuades de creixement és el mateix que jugar amb la catàstrofe (Euli, 2007; Ehrlich, 1968; Ehrlich & Ehrlich, 2009).

L'imaginari occidental actual considera el creixement com un fet satisfactori i, per contra, el decreixement com a contraproductiu, fins i tot sovint s'utilitza la terminologia de creixement negatiu per evitar el terme de

Serge Latouche, un bon representant de l'acreixement

creixement, però el decreixement, entès com a baixada del PIB, no necessàriament ha d'esser dolent. Mauricio Pallante (2005) defensa la idea del decreixement amigable en un llibre i amb un moviment anomenat *Movimento per la decrescita felice*, en què proposa diferenciar entre béns i mercaderies i posa alguns exemples que ens han de fer reflexionar: un trajecte amb un automòbil lleuger, ajustat a les necessitats de càrrega que ha de transportar i amb una transformació eficient d'energia en treball, gasta menys benzina que un cotxe gran i desproporcionat. En el còmput del PIB, el cotxe ineficient ens incrementarà més el PIB que el primer. De la mateixa manera, un bé produït «fora del sistema» en un hort familiar o en un intercanvi de feina o productes, i consumit sense entrar a les vies comercials, no forma part del PIB i no deixa d'esser un bé i sovint de qualitat. Aquests exemples s'exposen per

fer entendre que es pot consumir i produir de manera beneficiosa, sense necessàriament incrementar el PIB. No hem de fer gaire cas del PIB; al cap i la fi ens està indicant el que es produeix o s'explota, tant si el seu consum és bo i necessari com si és dolent, inútil o fins i tot contraproductiu; medecines, armes, menjar, cadires... tot fa PIB.

Actualment, les proves de la desacceleració són cada vegada més clares i vénen marcades per l'esgotament anabòlic dels recursos i l'ofegament dels embornals on va a parar el catabolisme residual, per cert, variables ben correlacionades amb el PIB.

Dins la part anabòlica del sistema econòmic hi ha aspectes preocupants com són el zenit del petroli i del gas, acceptats per les mateixes companyies extractores i amb un EROI o taxa de retorn energètic cada vegada més baix. També el zenit de l'urani i del carbó, que estan un poc més

La pràctica del Comerç Just des de la perspectiva de la Sobirania Alimentària

Xerrada a Palma

Cap a l'Aliança per la Sobirania Alimentària dels Pobles
amb Xavier Montagut, president de la Xarxa de Consum Solidari

Dijous, 27 de maig a les 19,30 hores
Casal d'ONGD Espai Solidari
C/ Ramon Berenguer III, 20 baixos. Palma

Xerrada a Esporles

L'impacte dels supermercats.
Quines alternatives es plantegen?

amb Esther Vivas, coordinadora de
l'àrea de sensibilització de la Xarxa de Consum Solidari

Dijous, 27 de maig a les 20,00 hores
Biblioteca Municipal d'Esporles
C/ de Cotoner, 3. Esporles

Organitza:
Xarxa de Consum solidari
Balears

Amb el suport de:

Anunci d'un esdeveniment per al comerç just i la sobirania alimentària, les primeres passes per a un canvi de model

llunyans, són aspectes que cal considerar (Garcia 2008, Prieto 2008). A més, les economies no es van desmaterialitzant, malgrat una major eficiència dels processos i usos dels productes i del reciclatge mateix, no ens alliberem de l'efecte de rebot, perquè, en baixar els preus, el consum d'elements materials s'eleva. Finalment entre els elements materials, l'apropiació humana de la producció primària assoleix un 40% a les societats desenvolupades: com no hem de perdre biodiversitat, si desviem un 40% de la producció primària cap a una sola espècie, la humana? I com no s'han de fer visibles, les zones de desertització i les grans pesqueries exhaustes? (Haberl, 1987; Carpintero, 2007). I tot això amb una taxa de retorn energètic molt inferior a la unitat, i molt més inferior a l'observada per Podolinski el 1880. Vull dir que gastem molta més energia en els conreus que l'energia obtinguda d'aquests productes agrícoles.

En els indicadors catabòlics, l'increment de CO₂, amb un creixement de 2 ppm anual, i altres gasos d'efecte d'hivernacle en són el resultat, així com els cementiris nuclears regulats o no i els grans abocadors, tant terrestres com marins, les incineradores que dissipen gasos tòxics perquè hem posat en el mercat elements recalcitrants, les aigües residuals, sempre en augment, les zones devastades per la contaminació, els paisatges d'enderrocs i bosses de plàstic, etc.

El tercer element que convé considerar és l'increment demogràfic mundial que, segons les estimacions continuarà creixent, i s'ha de recordar que durant el segle XX la població es va multiplicar per 4. Evidentment, en una regió on de cada sis fills en moren 5 no els hem de parlar

de planificació familiar, el que hem de fer és deixar de robar perquè puguin deixar de dependre de la caritat esclavista i, tal vegada després, quan puguin invertir en quelcom més que en llur reproducció, probablement apareixerà l'autoplanificació (Barraclough, 1975).

L'estratègia de sostenibilitat de la Biosfera

La vida sobre el planeta Terra té aproximadament 4.000 m.a., els 3.000-2.000 darrers dels quals s'han desenvolupat sobre un disseny estratègic que podem considerar sostenible mentre l'estrella solar continuï alliberant energia termonuclear i arriba porgada a la Terra. Aquest disseny es fonamenta en la utilització majoritària de l'energia solar, el reciclatge dels productes materials i la selecció de la informació per a la supervivència, que és la selecció de les millors formes per a assolir llurs funcions dins l'ecosistema, o sigui l'expressió de l'aptitud; Charles Darwin, el naturalista, en diu selecció natural, Water Armstrong, el dissenyador, en diu bellesa.

Des de fa vora 2.200 m.a. unes cèl·lules procariotes començaren a utilitzar l'aigua per extreure hidrogen d'aquesta a partir de reaccions motoritzades amb energia solar (el ¹²C de roques de fa 3800 m.a. fa pensar que aquest procés d'oxigenació de l'atmosfera per la fotosíntesi podria ser anterior, les dates encara ballen bastant) (Terrades, 2006). La vida utilitza la fotosíntesi o producció amb energia solar a partir d'una radiació entre 350-750 nm, no utilitza radiació nuclear, o radiació d'ona curta més energètica, que seria pertorbadora en l'àmbit molecular i, per tant, creadora d'un excés de mutacions, però tampoc no utilitza radiació tèrmica perquè la seva longitud d'ona relati-

vament llarga la fa ineficient. La radiació primària, i principal font energètica utilitzada per a motoritzar la biosfera, és la lumínica i la tendència dels ecosistemes és mantenir una dinàmica ajustada a la quantitat d'energia disponible. Aquesta energia marca el ritme de la Biosfera, que és el ritme de la producció primària. Tots els organismes estem adaptats i dissenyats per a aquest ritme i, si el volem accelerar, hem de concentrar energia o trobar-la ja concentrada, com en el cas dels combustibles fòssils. Ens hem de «xutar» d'energia externa si volem ser competitius fent les coses de pressa i sense miraments, però si ens interessa ser competents podem anar al nostre ritme, pensar, fer unes poques coses bé i repartir la feina, que és molt millor per a la salut, tant la pròpia, com la social, com la del Planeta.

Els elements materials que utilitza la Biosfera són reciclables, la natura no posa en el «mercat» materials que no siguin finalment reciclables, i la tendència dels ecosistemes és assolir una biomassa ajustada als recursos materials existents i a la velocitat del seu reciclatge, que depèn de l'energia del lloc i del procés de verticalització dels cicles biogeoquímics, que a la vegada depenen de les peces de biodiversitat local estructurada. La contaminació i l'espoliació són la malaltia del transport horitzontal, si hi ha massa elements materials en un lloc a causa d'un transport horitzontal dels voltants, la velocitat de reciclatge no és suficient, i es produeix la contaminació. Per contra, si un lloc és desposseït dels seus recursos, existeix un excés d'energia que no realitza cap tasca i els cicles biogeoquímics es desestructuren, la mineralització supera la producció de matèria orgànica, els agregats organicomínerals de la Terra es desfan, el vent i l'aigua s'enduen les partícules fines, després, l'arena i, finalment, les pedres i les roques afluoren.

La interacció entre la matèria i l'energia crea les formes, la informació, l'organització, la qual necessita poca energia per traslladar-se i poca matèria per emmagatzemar-se. La Biosfera selecciona la informació per a la supervivència i elimina el renou o les rutes no viables, majoritàriament per selecció natural. La informació i l'organització són variables que augmenten amb la maduresa del sistema, mentre que el consum energètic s'estabilitza i els elements materials

són un estoc constant que va fent el seu cicle si no hi ha contaminacions o espoliacions externes.

La descomposició de l'expressió de Georgescu Roegen

G. Roegen exposa una expressió senzilla en la qual **S** representa l'estoc de recursos existents i la iguala a una taxa de consum que anomena **r** i a un temps **t**, que es correspon amb el període d'exhauriment d'aquests recursos, el temps de persistència del sistema.

$$S = rt$$

L'estoc **S** es pot descomposar en diverses menes de recursos, recursos renovables **Srn**, recursos reciclables **Src** i recursos recalctrants i no renovables **Sno**.

A més, la taxa de consum **r** és funció del nombre de consumidors, o sigui la població mundial **P**, i del consum per càpita **CPC**.

L'expressió pot transformar-se de la manera següent:

$$Srn + Src + Sno = r(P \cdot CPC) \cdot t$$

Per a donar persistència al sistema, s'ha d'allargar el temps **t** i, per a fer-ho, s'ha d'aconseguir que el consum de l'estoc **S** es faci a la velocitat de renovació dels recursos renovables i a la velocitat del reciclatge dels recursos reciclables, mentre que els recalctrants i no reciclables es van abandonant.

D'altra banda, la disminució o estabilització demogràfica i la baixada amb la igualació del consum per càpita també poden mantenir **t** elevat, o sigui, donar sostenibilitat al sistema. Fins ara la regulació demogràfica mundial s'ha esdevingut per guerres i pandèmies. Les guerres apareixen per controlar recursos i les pandèmies, per concentració humana. No voler començar a parlar de planificació demogràfica mundial és enviar els fills a la guerra pels recursos, la qual cosa sempre va bé per a minvar les xifres de l'atur i minvar la probabilitat de revolta interna. Per tant, hem de deixar d'escoltar esotèrics hipòcrites que s'autoconsideren gestors de la moral i recuperar els treballs d'Ehrlich.

Qualsevol procés, també la ruta de la sostenibilitat, requereix el manteniment de les proporcions del sistema, de manera que es mantingui una estabilitat estructural, mentre es fan els canvis necessaris. També es requereix un ritme adient perquè la morfogènesi del nou estat d'estabilitat sigui satisfactòria. És a partir d'aquests

Jornada d'enllaç entre la cooperativa d'agricultura ecològica «Això és Vida» i els representants dels grups de consum. Finca agrícola de Son Duri (Mallorca)

plantejaments de transició que l'economia real i l'ecologia poden començar a treballar; la resta és majoritàriament paperassa.

Nivells d'organització, transport i canvis de proporció

El transport horitzontal és la peça clau, tant de la concentració com de la devastació i tant des del punt de vista econòmic com ecològic. Ara per ara, el transport depèn dels combustibles fòssils, com també ho fa la mal anomenada revolució verda que ens omple els hipermercats occidentals.

El transport també ha permès l'especialització d'uns llocs d'extracció, d'altres de control, d'altres de treball sense condicionants, etc., però l'especialització sempre va acompanyada d'una pèrdua d'autosuficiència que es pot interpretar com a pèrdua de sobirania i fins i tot de llibertat individual; el pas de l'estat de dret al d'excepció que comenta Giorgio Agamben.

Diversos punts especialitzats en uns quants aspectes complementaris poden formar un nivell d'organització superior, però han d'estar ben comunicats. La relació de simbiosi, mutualisme o parasitisme ha d'esser segura i el transport entre les parts ha d'esser funcional i barat, l'energia ha de fluir, si no el nou nivell d'organització es desestructura.

En biologia hi ha exemples com l'endosimbiosi (Margulis, 1993) de

procariotes per formar la cèl·lula eucariota (entre 1600 m.a. i 1200 m.a. apareixen cèl·lules que dupliquen la grandària respecte a les anteriors, són les eucariotes) o les colònies i els consorcis d'agregació que, finalment, acabaren formant els organismes pluricel·lulars o sigui canvis de nivell d'organització que van lligats a manifestes desproporcions, amb un barat de l'autosuficiència i la llibertat per la seguretat, especialització i major eficiència del conjunt. Un altre bon exemple és el de les cèl·lules mare, que són totipotens per formar part de qualsevol teixit, o sigui per especialitzar-se, però tot seguit perden llur plurifuncionalitat original. També en són un bon exemple els animals domèstics, molt productius dins la seguretat i el nivell d'organització de la granja, però ja inútils per a viure amb una certa rusticitat i llibertat.

Socioeconòmicament, també es donen aquestes situacions d'especialització que sols tenen sentit dins nivells d'organització superiors. Aquestes infraestructures tan desproporcionades que veiem, sobretot aeroports i ports internacionals, aquests no-llocs, tots tan iguals, on finalment es parla amb dòlars i en anglès, són espais d'una xarxa de mobilitat internacional que poc té a veure amb llur localització. També els professors universitaris, particularment els de ciències, en som un bon exemple; cada vegada estem

més centrats en unes poques paraules clau que evidentment sols poden aportar informació útil dins un nivell d'organització amb molta més informació, un nivell que és el propi de multinacionals, i l'espirit universal inicial, acaba essent aprofitat per unes poques grans empreses, no sempre honestes, que surten beneficiades de la recerca bàsica pagada amb diners públics locals.

La reflexió paisatgística també és adient. Maderuelo comenta que, si el paisatge que veiem no ens agrada, és perquè ens estem equivocant i aquesta equivocació ve de viure dins la desproporció arquitectònica i urbanística, ve de la pèrdua, en pocs anys, de l'escala humana que pregonava Camillo Sitte. No podem viure amb més catedrals turístiques una al costat de l'altra, ja ens bastava la Seu i el Castell de Bellver. En unes illes petites, hem de saber diferenciar el que és gran del que tan sols arriba a gros, i grosses són les infraestructures d'un turisme de nivell d'organització mundial sobre unes illes fins fa poc diversificades i amb un percentatge d'autosuficiència significatiu.

La mundialització representaria el darrer nivell d'organització, però el transport horitzontal lligat a l'energia no funciona per esgotament del recurs, basta veure les profunditats a les quals s'extreu el petroli i l'EROI o taxa de retorn, cada vegada més baixa. Tot això sense comptabilitzar el preu de les guerres energètiques, del canvi climàtic i de la contaminació general, que són externalitats amablement socialitzades per les companyies extractores i els consumidors insaciabls. Tampoc no és clar que a les persones ens agradi l'especialització que ens ha tocat. Si et toca una regió devastada, és esperable que et vulguis moure amb la mateixa llibertat que donem al diner i a les mercaderies, dins aquest «casino global».

Conclusió

Per a l'ecologia, un procés de transició d'un ecosistema jove, en creixement, a un estat estacionari madur, en què la producció s'igualava al reciclatge i el ritme, a la fotosíntesi, mentre comença a augmentar la informació útil, és semblant al repte socioeconòmic actual, i com en el procés de pas de la prepubertat a la maduresa, el recorregut pot passar per fases desgarrades. Retrobar la mesura, el ritme i la proporció a través del decreixement amigable ens permetrà obrir

un espai de bellesa i de futur en pau, en el qual poder recuperar els valors que ens eleven com a persones. Fora d'això, hi ha una geografia dels recursos que queden i que coincideix amb la de la guerra i la injustícia.

Tots aquests aspectes han fet néixer moviments socials com els Slow Movement, la Via Campesina, Transition Tows, Cittaslow, etc., que seguint una ètica i una estètica no consumista, van creant una nova societat austera. Esperem que aferri.

BIBLIOGRAFIA

- ASSUNTO, R. *Ontologia e teleologia del giardino*. Ed. Angelo Guerini e Associati, 1988, 181 pàg.
- BARIDON, M. *Los Jardines. Antigüedad, Extremo Oriente*. Abada Editores, 2004, 550 pàg.
- BARRACLOUGH, G. «La Gran Crisis». *Revista Occidente*, 1, 1975, pàg. 5-13.
- BERQUE, A. *El pensamiento paisajero*. Ed. Biblioteca Nueva, 2009, 134 pàg.
- BESSET, J.P.; Goergescu Roegen, N.; Latouche, S.; de Millar, R.; Paccalet, Y.; Prat, J.L.; Vilanova, S. *El Decreixement per a salvar la Terra*. IX Simposi internacional una sola Terra, Ed. Norprint, 2008, 164 pàg.
- CARPINTERO, O. *El metabolismo de la economía española. Recursos naturales y huella ecológica (1995-2000)*. Fundación Cesar Manrique, 2005.
- CARPINTERO, O. *La bioeconomía de Goergescu-Roegen*. Montesinos Ensayo, 2006.
- CARPINTERO, O. «La apropiación humana de la producción primaria neta (AHPPN) como aproximación al metabolismo económico». *Ecosistemas* 16 (3), 2007, pàg. 25-36.
- DALY, H. *Economía, ecología, ética. Ensayos hacia una economía del estado estacionario*. México: Fondo de Cultura Contemporánea, 1989.
- EULI, E. *Casca il mondo! Giocare con la catastrofe*. La Meridiana, 2007, 312 pàg.
- EHRlich, P.R. *The Population Bomb*. Nova York: Bantam Books, 1968.
- EHRlich, P.R.; Ehrlich, A.H. «The Population Bomb Revisited». *The Electronic Journal of Sustainable Development* 1 (3), 2009, pàg. 63-71.
- GARCIA, R. «Del pico del petróleo a una sociedad post-fosilizada». A: Sempere Tello, 2008, pàg. 21-48.
- GEROGESCU ROEGEN, N. *The Entropy Law and the Economic Process*. Harvard University Press, 1971.
- GEORGESCU ROEGEN, N. «Mitos de la economía y de la energía». *Daly*, 1989, pàg. 73-92.

HABERL, H. «Human appropriation of net primary production as an environmental indicator. Implications for sustainable development». *Ambio*, 26, 1997, pàg. 143-146.

LATOUCHE, S. *Sobrevivir al desarrollo. De la descolonización del imaginario económico a la construcción de una sociedad alternativa*. Icaria, 2007.

LATOUCHE, S. *La apuesta por el decrecimiento*. Icaria, 2008.

MARGALEF, R. «Organització de la biosfera i reflexions sobre el present i el futur de la nostra espècie i de la ciència ecològica». *Treballs de la Societat Catalana de Biologia*, 50, 2000, pàg. 47-59.

MARGALEF, R. «La superficie del planeta y la organización de la Biosfera: reacción a los nuevos mecanismos añadidos por el poder creciente de los humanos». *Munibe*, 53, 2002, pàg. 7-13.

MARGULIS, L. *Symbiosis in Cell Evolution. Microbial Communities in the Archean and Proterozoic Eons*. Freeman and Company, 1993, 452 pàg.

MEADOWS, D.L. et al. *Dynamics of Growth in a Finite World*. Cambridge: Wright-Allen Press, 1994.

MEADOWS, D.H.; Meadows, D.L.; Randers, J. *Beyond the Limits*. Traducció espanyola: *Más Allá de los Límites del Crecimiento*. Ed. El País Aguilar, 355 pàg.

NAREDO, J.M.; VALERO, A. *Desarrollo económico y deterioro ecológico*. Fundación Argentaria-Visor, 1999.

NAREDO, J.M. *Las raíces económicas del deterioro ecológico y social. Siglo XXI*, 2006.

NORGAARD, R.B. «The potential of coevolutionary development». *Land Economics*, 60 (2), 1984.

PALLANTE, M. *La Decrescita Felice*. Editore Reuniti, 2005, 134 pàg.

PRIETO, P. «Opciones económicas y energéticas de futuro». 2008. En línia: <http://www.crisisenergetica.org>.

TERRADAS, J. *Biografía del Mundo. Del Origen de la Vida al Colapso Ecológico*. Barcelona: Ediciones Destino, 2006, 501 pàg.

WHITE, L.T. «The historical roots of our ecological crisis». *Science* 155 (3767), 1967, pàg. 1203-1207.

AGRAÏMENTS:

Aquest article forma part de les reflexions prèvies per al projecte: *La geoeconomia i la geopolítica turística. Anàlisi de la globalització turística balear, implicaciones socioambientales* (CSO 2009-08400). Pla Nacional del Ministeri de Ciència i Innovació espanyol.

* Grup d'Ecologia Interdisciplinària de la Universitat de les Illes Balears.

Benet XVI, el papa de les idees*

Daniel Capó Laisfeldt

El dia en què morí Karol Wojtyła, Joseph Ratzinger sortia del Vaticà amb destinació al monestir de Subiaco. Ningú no sap què pensà aquella tarda mentre el seu automòbil recorria les ondulacions lentes del paisatge romà. A Subiaco, Ratzinger rebé el premi Sant Benet i llegí una conferència sobre la societat sense Déu i la cultura europea. O dit d'una altra manera, sobre la crisi d'una Europa que ha girat l'esquena a Déu. El periodista i editor nord-americà Paul Elie ha especulat en un article magnífic, publicat a *The Atlantic*, sobre el sentit d'aquest gest de Ratzinger: fou un moviment estratègic o la pruija professional d'un teòleg avesat a complir amb les seves obligacions? Ningú no ho sap gaire bé. La relació íntima, tot i que de vegades tibant, entre Karol Wojtyła i Joseph Ratzinger subratlla aquella nit, de la mateixa manera que subratlla –amb un traç fort– avui el pas de trenta anys de catolicisme. Ratzinger fou el braç ideològic amb què Joan Pau II cercà, d'una banda, tornar a interpretar determinades derives liberals del Vaticà II, i de l'altra, sotmetre les temptacions marxistes de la teoria de l'alliberament. Alhora les diferències entre tots dos també van ser notables. La personalitat de Wojtyła era la d'un extravertit que creia en una nova primavera de l'Església i apel·lava al vigor de les masses. Joseph Ratzinger, per contra, és un intel·lectual acostumat a ponderar l'efecte d'un adjectiu o d'un signe d'admiració en el desenvolupament d'una idea. Algú, a més, que desconfia de l'opinió de les masses i cerca en les minories creatives el llevat fresc del cristianisme. La teologia de Wojtyła passava per un tomisme garbellat pel pensament de la fenomenologia i del personalisme (hom ha escrit, per exemple, que va tractar amb assiduïtat el filòsof lituà E. Lévinas). Ra-

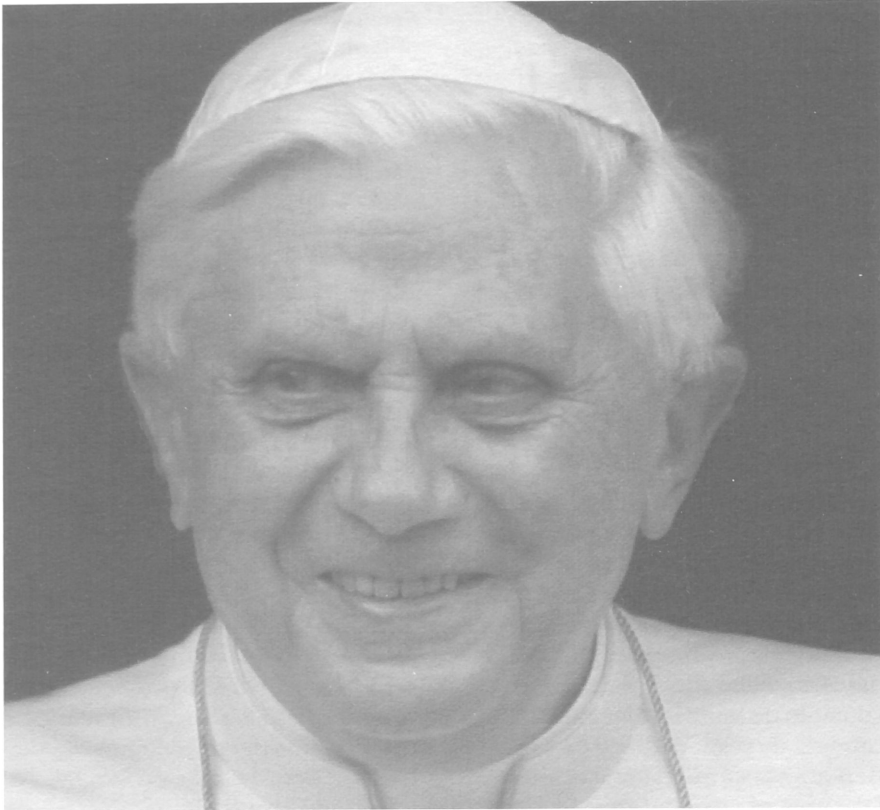
tzinger beu, en canvi, de la gran tradició patristica, amb una èmfasi especial en el pensament d'Agustí d'Hipona. Mentre que Joan Pau II, en paraules de Tracey Rowland, no va tenir inconvenient a apropiarse del llenguatge de la postmodernitat i dotar-lo de sentit cristià –amb alguna cabriola de vegades difícil de seguir–, Benet XVI –primer, com a cardenal, i després, al seu pontificat– ha obert un debat a fons sobre la genealogia de la modernitat. Ben mirat, la pregunta que s'ha fet la premsa mundial sobre la complementarietat –o no dels dos papes és un punt ingènua i no acaba d'encertar amb els *tempi* propis del catolicisme. Tendim a pensar que l'Església romana és un edifici sòlid i petri, inaccessible als canvis. Però tots els papes –pensem ara només en els darrers: Joan XXIII, Pau VI, Joan Pau I i II, i Benet XVI– han seguit agendes diferents, amb dubtes, pors i esperances distintes. Potser ara, quan es commemoren els primers cinc anys d'entronització de Benet XVI, ha arribat el moment d'esbrinar quines són les idees clau d'aquest pontificat. Per això, m'he acostat a tres dels teòlegs estatals més notoris de l'actualitat: José Granados, DCJM; el jesuïta i professor de la Facultat de Teologia de la Universitat de Comillas Santiago Madrigal, i l'exsacerdot mercedari Xavier Pikaza. He volgut conèixer-ne les opinions i la valoració que fan del teòleg i del papa. Són ells els que ens acompanyen en aquest camí. Llurs respostes tracen un mapa profund de la figura del papa de les idees.

1. En camí

Joseph Alois Ratzinger nasqué en una petita vila de Baviera, Markt am Inn, el 16 d'abril del 1927. Fou un dissabte, vigília del Diumenge de Pasqua. El pare, Joseph, era oficial de policia. La mare, Maria, era mestressa

de casa. Amb aquestes dades breus, el teòleg suís Hans Küng –de la mateixa generació i company seu a la Universitat de Tübingen– ha esbossat a les seves memòries una sort de paròdia intel·lectual del papa alemany: «Tots dos procedim de famílies catòliques i conservadores de la regió alpina –escriu Küng a *Umstrittene Wahrheit*–: ell de Baviera, jo de la Suïssa central [...]. Però l'educació d'un fill de funcionari que viu en una comissaria de policia i, després de la jubilació del pare, en una modesta granja (i que ja a dotze anys ingressa en un seminari clerical menor) és, és clar, diferent de la que rep el fill d'un comerciant en una hospitalària casa burgesa situada a la plaça de l'Ajuntament del seu poble i centre de reunió d'una parentela molt ramificada. El meu no era un ambient policíac i espiritual, estricte i protector, sinó viu, mundà i obert [...]. Al seminari menor, Ratzinger mena una vida estrictament ordenada, en la qual, evidentment, no hi ha cap rastre de noies. Pel que fa a mi, a les classes superiors del relativament liberal institut de Lucerna, visc un ambient transformat de manera extremament positiva per la coeducació de nois i noies i forjo amistats per a tota la vida. Ratzinger ha de tractar des de ben aviat amb una nova generació de professors, precursors decidits del nazisme. Els meus professors i els meus companys són, sense cap excepció, patriotes i adversaris convençuts del totalitarisme nazi. Només serà anys més tard que Ratzinger aprendrà què és la democràcia liberal, i per ell aquesta no arriba a ser mai un món de vivències tan ric com l'Església jeràrquica». Al llarg de les vint planes del pròleg del segon volum de les seves memòries, Küng contínuament acusa Ratzinger d'haver-se format en un món estret de mires: un món tancat i espantadís, allunyat dels grans corrents contemporanis. I per bé que aquestes planes no deixen de ser una caricatura grotesca i d'un cert mal gust, Küng proposa una qüestió latent a tot l'espectre de la teologia catòlica liberal: Ratzinger no era un dels nostres?, què passà perquè un dels teòlegs reformistes més brillants del Vaticà II es convertís en l'hermeneuta principal de la lectura restrictiva del Concili?, o dit d'una altra manera: com ha evolucionat en el temps el pensament teològic de Joseph Ratzinger?

Li vaig formular aquesta pregunta a José Granados, un dels teòlegs de més gran projecció internacional.

El papa Benet XVI

Premi Bellarmino de la Universitat Gregoriana de Roma, el seu darrer llibre, *Teología de los misterios de la vida de Jesús*, editat a Sígueme, resulta sorprenent per la seva ambició a l'hora de repensar les qüestions i les respostes que inquieten l'home d'avui. Quan li vaig consultar l'evolució de Joseph Ratzinger, Granados va mantenir una postura matisada: «Recordo una conversa amb Pannenberg, quan vaig ser a Alemanya. Vam enraonar de Rahner i de Ratzinger. Em va donar la seva opinió sobre aquest darrer, referint-se a la crítica que molts li feien d'haver modificat l'orientació de la seva teologia. Pannenberg deia que aquest gir, ell no el veia. A parer seu, Ratzinger feia, primer, la impressió de novetat perquè no se cenyia al tomisme dominant, sinó que bevia de la font agustiniana, i que d'allà brotava la renovació que va portar. En tot cas, a mi sí que em sembla que hi ha un cert canvi, però no un gir radical. La seva inspiració essencial, la de Crist com a centre, l'amor com a clau de lectura de l'antropologia, la tornada als Pares i a l'Escriptura, la lectura litúrgica, ja és al seu comentari dels textos del Vaticà II *Gaudium et Spes* i *Dei Verbum*. En alguns punts sí que féu un gir (penso, en concret, en l'escatologia intermèdia), però fou fruit de la seva reflexió, de la seva fidelitat a uns principis que ja eren presents abans.»

El teòleg Küng, a les seves memòries contínuament acusa Ratzinger d'haver-se format en un món estret de mires: un món tancat i espanyadís, allunyat dels grans corrents contemporanis

El teòleg basc Xavier Pikaza, per contra, manté una posició més crítica, encara que, igual que Granados, apunta a la relació de Ratzinger amb l'obra i el pensament de Rahner: «El canvi possible a la teologia de Ratzinger es reflecteix de manera especial en les seves relacions amb K. Rahner, per ventura el teòleg catòlic més important del segle XX. Karl Rahner estava molt satisfet dels articles que el jove Ratzinger havia escrit per al seu *Lexikon für Theologie und Kirche*, especialment pel seu treball esplèndid sobre l'infern, en el qual superava una visió objectivista de la condemna eterna, obrint un camí pel qual es pot acceptar la salvació final de tots els homes (sense negar per això la Justícia de Déu ni la seriositat del pecat).

Tots dos tenien una mateixa visió de la col·legialitat de l'Església, de tal manera que van escriure junts un llibre famós, intítulat *Episkopat und*

Primat (1961), destacant el caràcter col·legiat i fratern de la comunió de les esglésies. Més tard, en el temps de la primera sessió del Concili, també van col·laborar en la redacció del document sobre "Les fonts de la revelació", i publicaren després un llibre famós, anomenat *Offenbarung und Überlieferung* (1965).

Després del Vaticà II, a partir dels anys setanta, les postures teològiques (o potser millor, eclesials) de Rahner i Ratzinger s'anaren distanciant de manera considerable. Rahner continuà essent un teòleg en llibertat, al servei de l'Església. Ratzinger, en canvi, abandonà la universitat per esdevenir arquebisbe de Munic-Freising (1977) i després cardenal prefecte de la congregació per a la Doctrina de la Fe (1981). A partir d'aquell moment, la seva teologia i la seva tasca ministerial se centraren en temes d'"identitat eclesial", i com més anà més defensà una línia d'interpretació restrictiva del Vaticà II.»

El jesuïta Santiago Madrigal ha dedicat bona part de la seva obra a estudiar la relació entre Rahner i Ratzinger. Precisament el 2006 publicà a Sal Terrae un assaig aclaridor dedicat a aquesta qüestió: *Karl Rahner y Joseph Ratzinger – tras las huellas del Concilio*, en el qual assenyala l'evolució natural de pensament de Benet XVI. «Discrepo radicalment –afirma a la meua pregunta– del judici apressat i ideològic de H. Küng, quan a les seves memòries li assigna la caricatura d'haver fet el recorregut de «teòleg progressista a Tübingen a gran inquisidor a Roma». Estic molt més d'acord amb H. Verweyen, que parla del «mite del gran canvi». Des del punt de vista de la manera d'entendre i de fer teologia, existeix en Ratzinger una gran continuïtat. Des de molt aviat –i en molts d'aquests aspectes era un pioner–, ha defensat l'eclesiologia de comunió, la doctrina de la col·legialitat, la reforma litúrgica, la llibertat religiosa i l'obertura a les religions del món, punts essencials del Concili. Tot això des dels principis inspiradors de la seva obra teològica: recurs a l'Escriptura, als Pares (Sant Agustí) i a la tradició franciscana, juntament amb un coneixement excel·lent de la teologia occidental clàssica.

Al meu parer, el més significatiu de la posició de Ratzinger seria aquesta dada: una valoració positiva del Concili Vaticà II, mentre que ha anat fent des dels primers moments una valoració negativa del postconcili i de l'Església postconciliar. En aquest sentit, s'entén aquesta fama de conservador.

Ja en textos dels anys setanta, Ratzinger se situa conscientment enfront d'altres corrents: enfront del que ell anomenà el progressisme postconciliar (en què esmentava expressament Rahner i Metz); enfront del corrent que seria la continuació natural de les forces conservadores durant el Concili, una teologia i filosofia escolàstiques que han intentat qüestionar el Concili mateix. [Hi ha], a l'últim, un tercer corrent que es caracteritza com "una teologia i espiritualitat edificades essencialment sobre l'Escriptura, els Pares i la gran herència litúrgica de l'Església". És evident, pel que ja s'ha dit, que en aquesta línia se situa personalment J. Ratzinger.»

2. Logos i amor

Hom podria afirmar que, si bé el pensament de Ratzinger ha evolucionat en el temps, roman fidel a una sèrie de principis rectoris que el situen en una posició intermèdia entre l'escolàstica neoconservadora i les derives postmodernes: un centrisme que, a voltes, esdevé incòmode dins de la mateixa Església. Però, des d'un punt de vist laic, el que és fascinant de Joseph Ratzinger és el fet que no ha defugit cap dels grans debats de la cultura contemporània. John L. Allen, vaticanista del *National Catholic Reporter*, ha encunyat el concepte d'«ortodòxia afirmativa» per subratllar l'èmfasi que posa Benet XVI en la necessitat d'oferir al món una teologia no tan centrada en la condemna com en el gaudi d'una humanitat vista a la llum de Crist. «Potser el tema central del seu pensament –comenta Granados– és el diàleg amb la modernitat. Es tracta de veure com se situa l'Església davant del món modern. La resposta de Ratzinger parteix des del centre de la fe cristiana, que és la figura de Crist: només des de Crist s'entén plenament l'home.

La paradoxa que posa en relleu, des de la tradició agustiniana, és que hom només afirma l'home quan afirma radicalment Déu. La primacia de Déu, el fet que Déu no és un guarniment de la vida humana, sinó que la transforma de soca-rel i canvia tot el que fem en privat i en públic, és essencial per Ratzinger.

L'altre punt essencial és la visió de l'home a la llum de l'amor. L'obertura a Déu mostra que la persona no és simplement un subjecte autònom, sinó un ésser obert a la relació, a l'amor. Aquesta és la visió del Déu cristià per Ratzinger, un Déu que és en si mateix diàleg d'amor i que, en

El teòleg Hans Küng al seu despatx

Joseph Ratzinger no ha defugit cap dels grans debats de la cultura contemporània. John L. Allen subratlla, així, l'èmfasi posat per Benet XVI en la necessitat d'oferir al món una teologia no tan centrada en la condemna com en el gaudi d'una humanitat vista a la llum de Crist

revelar-se a l'home, li mostra tota la realitat a la llum de l'amor. Dit altrament: l'home s'entén des d'una crida a l'amor; només responent-hi pot ésser feliç i trobar plenitud.

Des d'aquest punt de vista, Ratzinger abraça el projecte de la modernitat, però alhora el transforma radicalment. El sí a l'home (sí a la llibertat, a la raó, al domini sobre el món...) ha de fer-se rebutjant el projecte d'autonomia i autosuficiència, que separa l'home, de Déu i dels altres. L'autonomia només és possible perquè hi ha una relació primera; la persona és, al seu centre, obertura als altres, relació.»

El que Granados remarca és que Benet XVI situa el debat amb la modernitat en el terreny de la raó i això

fa que s'enfronti amb gran part del discurs postmodern. «Pel papa –explica Granados– el punt de trobada del cristianisme amb la filosofia grega fou providencial. De fet, aquí tenim una coincidència clara de Ratzinger amb el primer projecte modern: la confiança en la raó. Ell pensa que en el fons de la revolució científica moderna hi ha una visió racional del món que l'ha feta possible. Ara bé, Ratzinger insisteix, a més, en la transformació del logos grec a la llum de l'amor: és el logos de l'amor, un logos que estima, que s'encarna, que actua, que és a la vegada fet, acció... Ratzinger diria, per tant, que també a la raó grega se li ha demanat una conversió, que sortís d'ella mateixa, que és la que es demana en el fons a qualsevol cultura quan es vol trobar amb l'Evangelí. A més, se separa dels viarans que la idea de la raó ha seguit després en la modernitat, especialment de la crítica dels mestres de la sospita i de la raó dèbil postmoderna. La seva insistència en els perills del relativisme va per aquí, així com el discurs que pronuncià a Ratisbona.»

Santiago Madrigal, per la seva banda, il·lustra la importància del discurs polèmic de Ratisbona: «No és un text –assenyala Madrigal– que sigui a l'abast de la major part de llegidors, però el missatge és molt clar: l'ús de la violència és contrari a l'essència de Déu. El cristianisme volgué enfrontar-se amb la filosofia, no amb les religions. A més, per tal d'enjudiciar el concepte de raó de

Benet XVI, els mitjans de comunicació han propagat alguns estereotips força infundats. Per exemple, en la seva relació amb la racionalitat contemporània, es podria prendre com a punt de partida el debat que tingué amb Jürgen Habermas, però qui es pot moure en aquest nivell?»

Moltes de les idees litúrgiques del papa es troben expressades en un llibre que publicà ara fa deu anys, intitulat *Der Geist der Liturgie*. En aquesta obra es lamenta d'alguns dels canvis duts a terme en la reforma de Pau VI, que en certa manera ha empobrit el sentit transcendent d'aquesta

Tanmateix, s'han aixecat moltes veus que acusen Joseph Ratzinger d'una submissió excessiva al marc conceptual grec. El mateix Küng, a les seves memòries, afirma que «Ratzinger advoca per una teologia historicoorgànica, que amb prou feines analitza amb seriositat les ruptures en el desenvolupament històric, ni el desviament respecte de l'origen, i només permet la crítica en el marc del dogma hel·lenístic.» És així?, fins a quin punt roman lligat Joseph Ratzinger a un enquadrament filosòfic determinat? Xavier Pikaza m'aporta una sèrie de reflexions interessants sobre aquesta qüestió: «Aquestes preguntes són molt complexes. Certament, tenint en compte la visió de fons del seu famós discurs de Ratisbona (12 de setembre del 2006), hom pot afirmar cinc coses: (a) El papa confia en la raó occidental (grega) i la pren, d'alguna manera, com a referència universal, com si formés part dels *preambula fidei*. Això fa que desconfii d'altres acostaments que, segons ell, serien menys racionals. (b) El papa sembla que rebutgi els diversos models de racionalitat que fa temps formulà Wittgenstein, que permeten parlar dels diversos jocs/models de llenguatge i racionalitat. A ulls del papa hi hauria una racio-

nalitat modèlica (que seria l'occidental). (c) Aquesta racionalitat hauria estat formulada pels filòsofs i teòlegs medievals, en un camí que ha culminat en la bona Il·lustració; per això, la postIl·lustració que implicaria una dispersió de raons estaria equivocada. (d) Les religions orientals correrien el risc de caure al buit, més enllà de la racionalitat. (e) Per la seva banda, l'Islam, que no ha realitzat el camí racional de l'Occident, correria el risc d'un irracionisme fanàtic.

«Són molts els que formulen així les relacions del papa Benet XVI amb la racionalitat. Però no estic gaire segur que aquesta sigui una bona presentació de la seva postura. Per això, prefereixo interpretar el mateix papa a la llum del que digué Joseph Ratzinger al seu millor llibre, *Einführung in das Christentum*, sobre la pluralitat racional que està inscrita a la confessió de la fe trinitària de l'Església, que permeten relativitzar i donar un sentit diferent a moltes de les afirmacions del papa Benet XVI.»

3. I aleshores la bellesa

Potser l'altre gran tema que ha mogut la reflexió de Benet XVI és el de la bellesa o, més concretament, la centralitat de la litúrgia com a testimoni de la bellesa de la fe. En aquest aspecte, es declara hereu dels moviments de reforma litúrgica del principi del XX, i molt especialment del pensament d'un dels seus mestres, el teòleg alemany Romano Guardini. A Ratzinger li agrada repetir amb Sant Ignasi d'Antioquia que el cristianisme no és una qüestió de persuasió, sinó de bellesa; això és: que la veritable demostració de la fe no es basa en la millor argumentació, sinó en la seva mateixa esplendor, en la bellesa de la seva proposta, que és la del testimoni de l'amor. Santedat de la vida i bellesa de la veritat serien aquí els dos segells de vida que subratllen el sentit del cristianisme. D'aquesta manera, el papa ha afirmat alguna vegada que, juntament amb els sants, l'art que ha produït l'Església és l'única apologia de la seva història. «La litúrgia testimonia la bellesa de la fe –afirma José Granados–. Per Ratzinger, la litúrgia és central perquè fa sobresortir la primacia de l'obra divina sobre la humana, i per això la litúrgia orienta tota l'activitat humana en el món, donant-li un segell nou, contemplatiu. No es tracta d'una obediència cega, sinó l'atracció pel que és bell que ens crida a entrar en el

seu àmbit i, així, transforma la nostra vida i ens permet obrar bé.»

Moltes de les idees litúrgiques del papa es troben expressades en un llibre que publicà ara fa deu anys, intitulat *Der Geist der Liturgie*. En aquesta obra es lamenta d'alguns dels canvis duts a terme en la reforma de Pau VI, que en certa manera ha empobrit el sentit transcendent d'aquesta. Per exemple, la seva crítica a emprar el que podríem anomenar música més popular a les celebracions religioses: «Una Església que només fa ús de la música "utilitària" ha caigut a la xarxa d'alguna cosa que, de fet, és inútil. Es converteix, a més, en ineficaç [...]. L'Església ha de transformar, millorar, "humanitzar" el món; però, com ho pot fer si al mateix temps gira l'esquena a la bellesa, que està tan estretament lligada a l'amor? L'amor i la bellesa, junts, donen forma al consol veritable en aquest món.»

4. Dissabte Sant

Joseph Ratzinger nasqué i fou batejat un Dissabte Sant, el dia que representa el silenci de Déu pels cristians. El papa ha reflexionat sovint sobre aquest silenci, assenyalant precisament que la nostra època, tan marcada pel silenciament de Déu, és també l'època del nihilisme, de l'absència de sentit i de la mort de l'esperança. «Divendres Sant –escriu Joseph Ratzinger– podíem contemplar encara el traspassat; Dissabte Sant està buit, la pedra pesada de la tomba amaga el mort, tot s'ha acabat, la fe sembla haver-se revelat a darrera hora com un fanatisme. Cap Déu no ha salvat aquest Jesús que s'anomenava el seu fill. Dissabte Sant, dia de la sepultura de Déu: no és aquest, de manera especialment tràgica, el nostre dia?, el nostre segle no comença a convertir-se en un gran Dissabte Sant, en un dia de l'absència de Déu, en el qual fins i tot als deixebles se'ls produeix un buit gèlid al cor i es disposen a tornar a casa avergonyits i angoixats, enfonsats en la tristesa i l'apatia per la manca d'esperança...?» En aquest paràgraf es posa de manifest la seva afinitat especial amb el pensament agustinà. Si com assenyala Tracey Rowland, al seu llibre *La fe de Ratzinger*, «la crisi fonamental de la nostra època és la problemàtica heideggeriana (entendre l'ésser en el temps), un tomisme que s'enorgulleix d'estar "per damunt de la història" no podrà resoldre mai la crisi emprant exclusivament els seus propis recursos.»; Ratzinger trobà en Agustí

una sensibilitat propera, la d'«un home apassionat que pateix i que es qüestiona i amb el qual ens podem identificar», segons declarà a Peter Seewald a *Salz der Erde*. A la mateixa meditació del Dissabte Sant esmentada anteriorment, el papa s'identifica amb la por, amb els dubtes i amb les angoixes de l'home contemporani: «Existeix una por –la por autèntica, que radica en la part més íntima de la nostra solitud– que no pot ésser superada per l'enteniment, sinó exclusivament per la presència d'un amant. Qui no ha experimentat algun cop el temor de sentir-se abandonat? Quan ens submergim en una solitud en la qual resulta impossible sentir una paraula d'afecte estem en contacte amb l'infern. I sabem que una bona colla d'homes del nostre món, aparentment tan optimista, opinen que tot contacte humà és superficial, que cap home no pot tenir accés a la intimitat de l'altre i que, en conseqüència, el substrat darrer de la nostra existència està constituït per la desesperació, l'infern.

Jean Paul Sartre ho ha expressat literàriament en un dels seus drames, proposant, simultàniament, el nucli de la seva teoria sobre l'home. I, de

fet, una cosa és certa: existeix una nit en l'abandonament tenebrós de la qual no ressona cap veu consoladora; hi ha una porta que hem de passar sols: la porta de la mort. Tota la por d'aquest món és, en definitiva, la por d'aquesta solitud. Per això a l'Antic Testament una mateixa paraula designava el regne de la mort i l'infern: *sheol*. Perquè la mort és la solitud absoluta. Però aquella solitud que l'amor no pot il·luminar, tan profunda que l'amor no hi té accés, és l'infern.»

La resposta que donarà Ratzinger a aquesta pregunta il·lumina no sols la seva ideologia, sinó tot el diàleg que estableix Benet XVI amb el món modern: en una humanitat tancada en ella mateixa, existeix esperança? O com proposa el primat anglicà Rowan Williams, es pot confiar en l'esperança? La jueva Etti Hillesum va dir alguna cosa molt bonica sobre aquesta qüestió. Immersa en l'horror dels camps d'extermini nazi, Hillesum comprovà la debilitat de Déu als Läger. La seva resposta fou que, si Déu no actuava als camps, era perquè no podia i que aleshores algú havia d'enarborar a l'infern la bandera d'aquest Déu d'amor. A les seves meditacions de Dissabte Sant, Joseph

Ratzinger ofereix una resposta que ens recorda llunyanament la d'Hillesum: «L'infern ha estat superat des que l'amor s'introduí a les regions de la mort, habitant a la terra de ningú de la solitud. En definitiva, l'home no viu de pa, sinó que en el més profund d'ell mateix viu de la capacitat d'estimar i d'ésser estimat. Des que l'amor és present a l'àmbit de la mort, existeix la vida enmig de la mort.» I en el seu famós discurs de Subiaco, llegit la mateixa nit que morí Karol Wojtyła, Ratzinger concloïa parlant de l'esperança creïble, de la necessitat d'aquesta esperança encarnada en l'amor: «El que més necessitem en aquest moment de la història són homes que, a través d'una fe il·luminada i viscuda, facin que Déu sigui creïble en aquest món. Necessitem homes que tinguin la mirada fixa en Déu, aprenent-ne la veritable humanitat. Necessitem homes a qui la llum de Déu il·lumini l'intel·lecte i obri el cor, de manera que llur intel·lecte pugui parlar a l'intel·lecte dels altres i que llur cor pugui obrir-se al cor dels altres.»

**Aquest article va sortir prèviament publicat en xarxa a la revista Fronterad dia 10 de setembre del 2010*

SUBSCRIBIU-VOS A SERRA D'OR

Una revista que us posarà al corrent de moltes coses i que us farà sentir batejar el pols de la vida cultural dels Països Catalans, inseparable de la llengua i de la política en el sentit més ampli i més noble.

Subscripció per a un any (11 números), al preu de 47 €, IVA inclòs, a partir del mes
de l'any (A l'estranger: Europa, 61,80 €. Resta del món, 99 \$)

**SERRA
D'OR**

Nom i cognoms
adreça
codi postal població
telèfon

Se subscriu a **SERRA D'OR** a partir del mes de de l'any amb la quota anual de 47 €, Europa: 61,80 €, resta del món: 99 \$, que pagarà per:

Gir postal (Adjunteu fotocòpia del resguard) Taló bancari adjunt

Pagament amb targeta de crèdit. Data de caducitat .. /

Núm.

Domiciliació bancària: Banc/Caixa
Població del Banc/Caixa
Titular del compte

Signatura

Entitat Oficina DC Compte

Redacció, administració i subscripcions: Publicacions de Marc, 92-98 • 08013 Barcelona. — Telèfon: 93 245 03 03 — Fax: 93 247 35 94
E-mail: serrador@pamsa.cat — Internet: www.pamsa.cat

Josep Melià Ques durant l'entrevista (Fotografia: Jaume Muntaner, 2010)

Josep Melià, un polític fidel als seus principis

Margalida Villalonga i Tous

Josep Melià Ques nasqué el 27 de març del 1972 a Madrid. Home casat i pare per partida doble, és professor de Dret, escriptor i col·laborador en diversos mitjans de comunicació mallorquins com ara el *Diari de Balears*. És fill del conegut polític i periodista Josep Melià, oriünd d'Artà, i d'Antònia Ques, natural d'Alcúdia. Actualment presideix la formació política Unió Mallorca. Entre el 2001 i el 2003, va ser conseller executiu d'Ordenació del Territori del Consell de Mallorca; des del 2003 al juny del 2007, ha estat regidor de Planificació de l'Ajuntament d'Alcúdia; d'ençà del 12 de juliol del 2007, és diputat del Parlament de les Illes, i del 25 de gener del 2010 ençà, president d'UM.

Josep Melià ha traçat el camí que conduirà el seu partit als imminents comicis autonòmics d'enguany. Com a president de la formació, s'ha trobat enmig d'una crisi econòmica que no té fi i unes xifres de desocupació que espanten fins i tot els qui conserven la feina. Melià, que es declara president d'un partit centrista, liberal i nacionalista, ens ha donat el seu punt de vista sobre el nou paradigma de canvi, en aquesta nova etapa d'Unió Mallorca.

—*Senyor Melià, d'entrada, us vull donar les gràcies per compartir amb nosaltres una mica del vostre temps. Sembla que la gent del carrer, que no es dedica a aquest menester de la política, classifiquen els governants entre bons i dolents com si es tractés d'una política de bandolers on els uns reten els altres.*

—*Alguna cosa hem fet malament els polítics per arribar en aquesta situació i alguna cosa han fet malament els mitjans, que només ofereixen una vessant determinada de la tasca política. Entre tots hem de tornar a crear il·lusió i fer veure que més enllà d'aquesta imatge de bons i dolents hi ha maneres de defensar propostes en favor d'una millor gestió de la res pública.*

—*Després dels aixoplucs i calabruixades caiguts durant el curs anterior, heu estat una peça clau en el canvi polític d'UM. Heu transmès, gràcies a la vostra actitud i discurs, il·lusió i esperit de canvi, que potser tanta falta feien dins el vostre partit! Ens podríeu ampliar les propostes de canvi que proposau per a la formació?*

—*La proposta política d'UM es basa en tres eixos fonamentals: el municipalisme, una aposta per l'economia productiva i per la petita i mitjana empresa, i una defensa de la identitat de la nostra terra. UM continuarà fidel a les seves arrels de partit centrista i nacionalista incorporant les propostes necessàries per a cada conjuntura política, econòmica i cultural. Per això comptam amb gent molt preparada i que transforma les demandes ciutadanes en iniciatives polítiques concretes.*

—*Vós vàreu ser elegit en molt poc temps el quart president d'UM dins aquesta legislatura. Sou seriós de cara a la galeria, ben valorat pràcticament per tothom, almenys dins els sectors més o menys catalanistes, i teniu una llarga trajectòria política. Com recordeu l'etapa en la qual fóreu un dels màxims responsables de les Jovenuts Nacionalistes de les Illes?*

—*Són etapes necessàries per tenir una formació política correcta. La dedicació dins les branques juvenils et permet tocar de prop la política i*

conèixer les possibilitats reals de fer coses. L'experiència es va completar quan ens vàrem fusionar amb els joves d'UM i vàrem crear les JNM. Ara, després de tants d'anys, com a president, he donat llum verd a la nova JNM i puc comptar amb gent que ja era al meu costat en aquella etapa juvenil. El record és molt bo, i el que és millor, encara és present.

—*Les xifres de desocupació a les Illes, segons les darreres dades estadístiques, continuen essent molt elevades. Què us sembla que cal fer per remuntar-les?*

—*La fórmula no és senzilla i la situació, molt delicada. Crec que la classe política s'ha de bolcar en dues propostes bàsiques: la d'incentivar els emprenedors i empresaris a curt i mitjà termini, i el de planificar accions de govern que no quedin condicionades pels quatre anys de legislatura. La primera proposta exigeix escoltar molt, saber interpretar les demandes i fer propostes en la direcció correcta. En aquesta primera proposta, UM ha esmerçat esforços amb idees concretes exposades al Parlament. El segon escenari necessita lleialtat i molt de consens entre tots perquè hi hagi uns eixos bàsics d'actuació en economia i educació, pilars al nostre entendre d'un futur millor i més competitiu. Crec que ens haurem de conscienciar que, si no hi ha uns mínims d'estabilitat en inversió estratègica i actuació política al marge de qui governi, els sectors productius d'aquest país ens giraran l'esquena.*

—*Què us semblen els atacs als drets lingüístics dels catalanoparlants que es continuen produint tant a les Illes com a la resta dels Països Catalans?*

—*No avançam i continuam patint sistemàticament aquests atacs. El més curiós de tot és que aquells que asseguren no voler imposicions i defensen la llibertat de tria de llengua, en un context internacional, i davant la llengua anglesa, tenen una altre cantet, deixant palesa la seva contradicció. El català mereix tot el respecte, dins i fora dels Països Catalans. Si l'Estat li perd el respecte, com volen que la gent s'identifiqui amb una Administració que ens rebutja per ser el que som?*

—*Podria ser que aquests atacs no sorgissin directament de molts (no de tots) els polítics illencs; vull dir, que podria ser que molts d'ells, més aviat indiferents envers la qüestió, seguissin directrius que vénen marcades des de Madrid, no?*

Josep Melià entrevistat per Margalida Villalonga (Fotografia: Jaume Muntaner, 2010)

—Sí, sens dubte, però cada vegada hi ha més evidències que això no va enlloc. Al darrer congrés del PP es va xiular Joan Flaquer per parlar català i això va fer avergonyir més d'un. També hi va haver un estira-i-arrotonsa entre el PP de Madrid i el PP del Principat per la intervenció de l'expresident de la Generalitat al Senat en la nostra llengua. Crec que cada dia costa més mantenir certes directrius des de Madrid, perquè els polítics catalanoparlants comencen a veure que el fanatisme d'uns posa molt difícil articular un discurs mínimament responsable i convincent als seus territoris.

—En veure-us de prop, he pensat que us assemblau molt al vostre pare quan ell tenia la vostra edat. Si parlem no de físic sinó d'esperit, d'intel·lecte, de les idees d'aquell gran pensador del mallorquinisme polític, ens podríeu fer cinc cèntims del que conserva d'aquell ideari seu, en el moment actual, UM?

—L'esperit del centrisme polític, de la moderació, de l'equidistància entre la dreta i l'esquerra estatals. També aquell sentiment nacionalista que va posar les bases per fer d'UM la gran casa del mallorquinisme, en què té cabuda gent de diferents sensibilitats polítiques, que poden anar des del centredreta al centreesquerra i del regionalisme a velleïtats sobiranistes. Això ha existit, existeix i continuarà existint.

—A La nació dels mallorquins, Melià diu que ens fan creure que Balears és una realitat quan tenim a la vista que són tres

UM continuarà fidel a les seves arrels de partit centrista i nacionalista incorporant les propostes necessàries per a cada conjuntura política, econòmica i cultural

o quatre realitats (o països) diferents. Què en pensau vós i què en pensa el vostre partit, de quin ha de ser el futur de Menorca i les Pitiüses dins l'àmbit balear?

—Són realitats diferents però ens uneixen desafiaments comuns. Crec que és a partir d'aquesta realitat diversa que hem de continuar treballant per aconseguir més autogovern, tant en l'àmbit autonòmic com en l'insular. UM ha començat a fer passos a favor de sumar a partir de la personalitat de cada illa i amb els acords concrets amb Unió Menorquina. Compartim discurs, compartim objectius i compartim, n'estic segur, escons al Parlament.

—Continuem parlant d'escriptura perquè vós heu escrit algun llibre sobre el nacionalisme i el mallorquinisme polític, no sé si podríem dir que a l'estil d'aquells llibres de pensament que ens llegà el vostre pare.

—Més que l'estil diria que hi ha una coincidència temàtica i una mateixa preocupació pel futur del país. El meu

pare era una persona d'àmplia cultura, i jo, modestament, diria que estic a un nivell més baix i només he pretès fer algunes reflexions en veu alta.

—Potser fent política també veieu molta cosa per escriure, molta ciència-ficció, molta literatura...

—De la política en trauria dues vessants dignes d'analitzar amb profunditat: d'una banda, de quina manera la simplificació del discurs acaba desdibuixant el fons i la forma del missatge i, de l'altra, la predisposició d'alguns de creure i publicar tot el que diuen uns determinats polítics i dubtar del que diuen altres. Militància de pensament? Coincidència ideològica plena? Manca d'objectivitat? Crec que dóna per escriure'n alguna cosa.

—Què és això del tercer espai, senyor Melià?

—Per nosaltres, són els valors de la política de centre i el liberalisme. L'espai polític on les propostes no es deuen als dictats de la dreta més conservadora ni de l'esquerra més dogmàtica i improductiva. El tercer espai existeix i el construïm els partits que tenim voluntat política per demostrar que més enllà del bipartidisme entre dreta i esquerra hi ha vida. A Europa i al món els partits liberals tenen el seu pes, els seus programes i fan possible l'estabilitat amb acords concrets. També el tercer espai és això, voluntat de progrés a través dels pactes. A Espanya, UM i Convergència Democràtica són exemples clars d'aquest espai.

—I pensau que UM trobarà el punt d'equilibri per presentar-se amb força a les properes eleccions i consolidar-se com un tercer espai sense que ni el primer ni el segon no hi interfereixin, sinó que el situïn amb igualtat de condició a l'hora de governar?

—L'espai hi és i l'objectiu és engrandir-lo des del centre polític i la moderació política que implica. El tercer espai el consolidarem amb un bon programa polític i la seva defensa a l'hora d'arribar a pactes. Podem créixer si fem valer els tres grans eixos que comentava: una bona política municipal, una clara voluntat d'ajudar els petits i mitjans empresaris i una defensa compromesa de la nostra identitat nacional. El tercer espai existeix des de la moderació de les

propostes que afectin aquests tres eixos. Aquest espai polític creixerà si la gent s'identifica amb una manera de fer basada en la proximitat, l'eficiència, l'ètica i el compromís.

—*Fins a quin punt creieu que els casos de corrupció han estigmatitzat UM com un partit corrupte? Convé recordar que heu baratat el logotip i que, fins i tot, havíeu estudiat la possibilitat, finalment desestimada, de baratar-vos de nom.*

—Ens ha afectat, no ho puc negar, però hem reaccionat aviat i bé d'ençà que vaig assumir-ne la presidència. El congrés va marcar un abans i un després, amb les exigències que demanàrem a tots els que vulguin formar part d'aquest partit, pel que fa a les bones pràctiques. Vull dir, però, que el bé més preuat d'UM, els batles i els regidors, continua intacte i que, tot i els mals moments viscuts, han continuat fent partit i país. Ha estat la prova més evident que ningú, per malament que hagi fet les coses (i estar per demostrar segons què), no es podrà aprofitar de l'honestetat ni de la bona feina de la gent d'UM.

—*Senyor Melià, em consta que sou un home compromès amb la igualtat entre els homes i les dones. Com us ho feu per conciliar la vida familiar amb la vida política, ara que deueu haver d'implicar-vos les vint-i-quatre hores del dia en aquesta tasca de lideratge que el partit us ha encomanat?*

—Dedicant-hi temps... Molt de temps. He de dir que els moments que pas amb els meus fills i la meua dona m'atorguen molt força. Sense adonar-nos-en, veiem que el motor sovint no està en un mateix sinó en els gestos dels qui l'envolten, l'aprecien i l'estimen. Petits detalls que fan que tot sigui més bo de dur i et carreguen les piles.

—*En la vostra família, vos pertanyeu a la segona generació que s'ha dedicat a la política. Us agradaria que un fill vostre continuàs amb la tradició?*

—Si és el que volen realment, sí. Qualsevol elecció de futur crec que s'ha de prendre amb llibertat, informació i convicció. Sigui la que sigui. Els pares arriba un punt que crec que només hi som per ajudar a fer realitat el que el fill ha triat i no tant per influenciar en un sentit o en un altre.

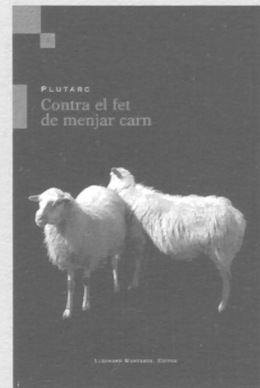
LLEONARD MUNTANER, EDITOR

TEMPS OBERT · 17

PVP: 24 €

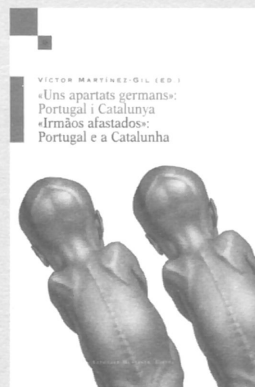
MOLAS, Joaquim. *Sobre la construcció de la literatura catalana i altres assaigs*. Pròleg de Damià Pons. 288 p.

TRAFALEMPA · 9

PVP: 10 €

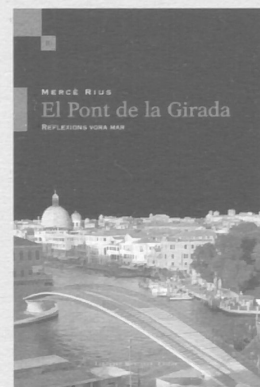
PLUTARC. *Contra el fet de menjar carn*. Introducció, traducció i notes de Maria Rosa Llabrés i Ripoll. 88 p.

TEMPS OBERT · 18

PVP: 17 €

MARTÍNEZ-GIL, Víctor (ed.). «*Uns apartats germans*»: Portugal i Catalunya / «*Irmãos afastados*»: Portugal e a Catalunha. 184 p.

TRAFALEMPA · 10

PVP: 17 €

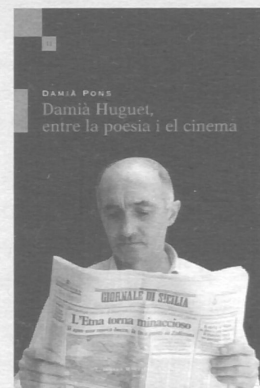
RIUS, Mercè. *El pont de la Girada*. Reflexions vora mar. 236 p.

TEMPS OBERT · 19

PVP: 23 €

PONS, Damià. *Trajectes literaris: de Mateu Obrador a Baltasar Porcel*. 260 p.

TRAFALEMPA · 11

PVP: 14 €

PONS, Damià. *Damià Huguet, entre la poesia i el cinema*. 160 p.

LLEONARD MUNTANER, EDITOR, C/ Joan Bauçà, 33 - 1r 07007 Palma (Mallorca)
Tel. 971 25 64 05 · Fax: 971 256 139 · A/e: editorial@lleonardmuntanereditor.cat

DISTRIBUCIÓ A BALEARS: PALMA DISTRIBUCIONS
C/ Dragonera, 17 · 07014 Palma (Mallorca) Tel. 971 28 94 21 · 971 45 06 12

DISTRIBUCIÓ A CATALUNYA: MIDAC LLIBRES
C/ Roís de Corella, 9 · 08205 Sabadell (Barcelona) Tel. 93 74 64 112 · Fax: 93 74 64 111

DISTRIBUCIÓ A VALÈNCIA I CASTELLÓ: GEA LLIBRES
Carrer G, nau 6 · 46394 Ribarroja del Túria (València) Tel. 96 166 52 56 · Fax: 96 166 52 49

Damià Pons, l'apassionament perdurable

Carles Cabrera

Damià Pons i Pons (Campanet, 1950) estudià Filologia Romànica a la Universitat de Barcelona, on es doctorà en l'especialitat de Filologia Catalana el 1997. Militant del Partit Socialista de Mallorca del 1977 ençà, entre el 1995 i el 1999 fou diputat al Parlament i conseller de Cultura i Patrimoni Històric al Consell de Mallorca, i des del 1999 fins al 2003, conseller d'Educació i Cultura del Govern autonòmic. Actualment, és catedràtic de Literatura a la UIB, de la qual fou professor entre el 1975 i el 1982 i del 1989 ençà. A l'entremig exercí la docència a l'ensenyament secundari. En el terreny de la poesia, és autor dels llibres *Teranyina* (1973), *Mapa del desig* (1977), *Territori d'incògnites* (1988) i *Els mapes del desig* (2001). D'assaig i de crítica, ha donat a conèixer títols diversos: *Ideologia i cultura a la Mallorca d'entre els dos segles (1886-1905)* (1998), *El diari "La Almudaina" en l'època de Miquel dels Sants Oliver* (1998), *Entre l'afirmació individualista i la desfeta col·lectiva (Escriptors i idees a la Mallorca del primers terç del segle XX)* (2002, premi de la Crítica Serra d'Or 2003), *L'educació, el repte de la complexitat* (2004), *El jonc i l'aritja. País, cultura i política* (2006), i *Lectures i reflexions* (2006). I tot just ara han sortit al mercat els volums *Damià Huguet, entre la poesia i el cinema* i *Trajectes literaris: De Mateu Obrador a Baltasar Porcel*, a Lleonard Muntaner Editor. El 2008 ingressà com a membre corresponent a la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans i, a partir d'enguany, és responsable de la seu d'aquest a Palma. El 1988 rebia el Ciutat de Palma de recerca, l'any 1990 fou distingit amb el Bartomeu Oliver, el 2006, amb el Miquel dels Sants Oliver, tots dos atorgats per l'Obra Cultural Balear, i el 2004, amb un dels premis Cavall Verd. A més, ha estat en dues ocasions (1994-1999 i 2004-2007), director d'aquesta publicació.

—*Nasquéreu a Campanet l'any 1950, en plena postguerra. En aquella època, els vostres primers contactes amb la cultura, com es varen produir?*

—Jo som fill d'una família no culturitzada de classe mitjana-baixa. Mon pare de jove era pagès, i després va fer de transportista, amb un entremig en què fou comerciant de fruites. I ma mare tenia una botiga de queviures. A ca nostra, a la meva infantesa, únicament hi havia dos llibres: la Bíblia, que segurament hi havia arribat a través d'un padrí meu que va emigrar a l'Argentina, i l'autobiografia *La razón de mi vida*, d'Eva Perón, que mon pare havia comprat en una lli-

bria, probablement perquè li interessava el fenomen del peronisme, que havia esdevingut molt popular a l'Espanya franquista perquè tenia unes certes connotacions de política social favorable als obrers —pura demagogia, tot plegat—, i també és possible que fos perquè en la mesura que el seu sogre vivia a Tucumán sentia interès per les qüestions de l'Argentina. Mon pare, encara que sols posseïa uns estudis elementals, tenia inquietud per conèixer el que passava al món, cada dia llegia el diari i, de tant en tant, sintonitzava Ràdio Pirenaica. Els pares sempre varen tenir molt clar que la meva germana i jo havíem d'estudiar. Tanmateix, jo per-

tany a una generació que va viure en el marc d'una cultura rural-tradicional que en bona mesura encara es trobava en un estat de plenitud. Fórem la generació que va tenir la seva formació inicial en el període de trànsit que va de la plena vigència de la literatura, amb les gloses inserides amb naturalitat en la vida quotidiana, per exemple, als serials radiofònics i a l'aparició de la televisió.

—*I quines foren les vostres primeres lectures en tot aquest context?*

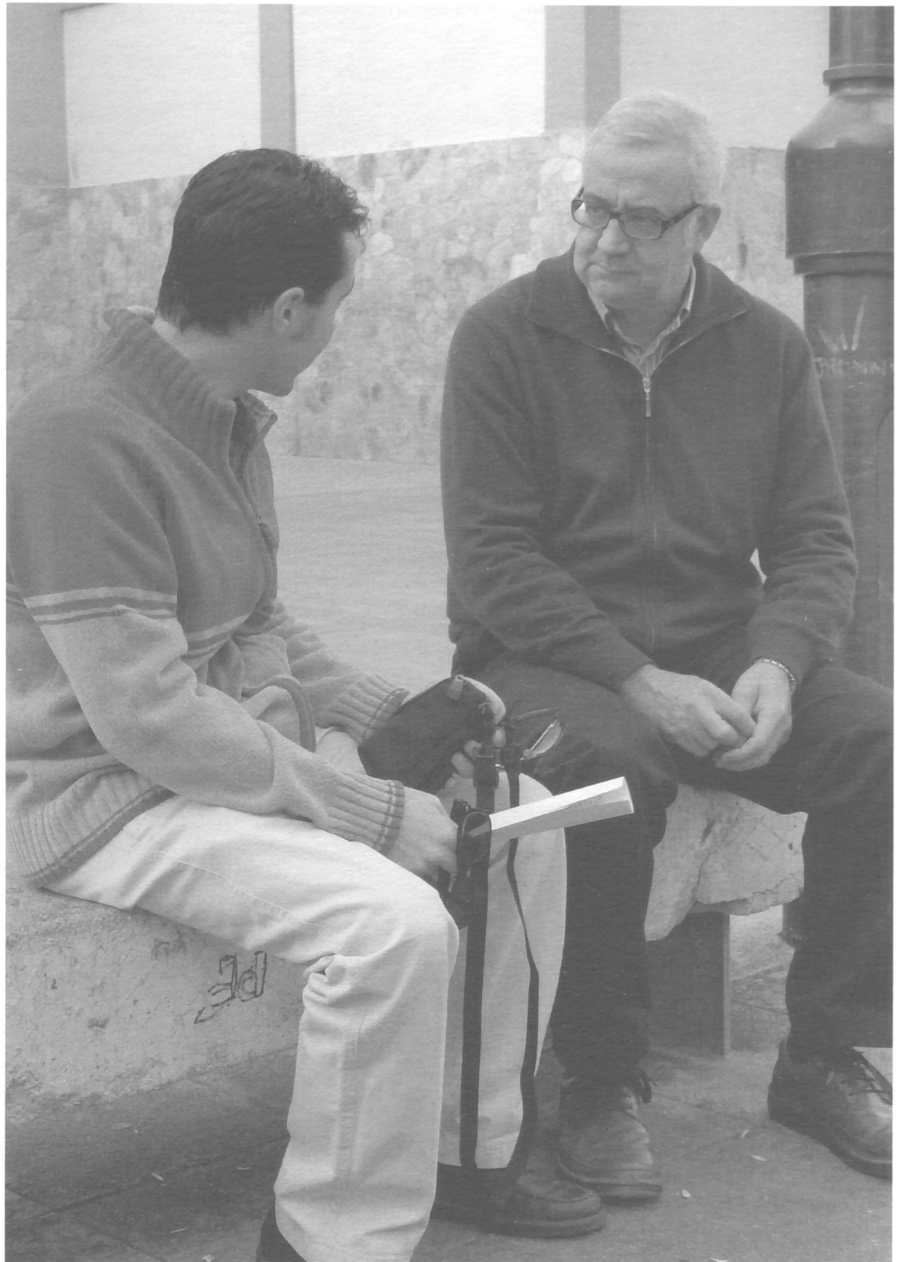
—Des de molt infant, vaig llegir una gran quantitat de *tebeos*, i també vaig ésser un gran col·leccionista d'àlbums, però els primers llibres que vaig llegir va ésser a partir de dotze anys i eren biografies o relats de fets històrics concrets en castellà. A la literatura pròpiament dita hi vaig accedir, a devers quinze anys, quan vaig passar de La Porciúncula al Ramon Llull d'Inca. Aleshores vaig començar a llegir novel·les en castellà. La majoria, traduccions. És quan vaig conèixer obres d'alguns premis Nobel i una bona sèrie dels grans títols de la narrativa universal. També vaig començar a endinsar-me en la literatura castellana. Tot això va ésser abans dels estudis universitaris o per ventura durant el primer curs. Al Ramon Llull vaig dur la sort de tenir un gran professor de literatura, Jaume Crespí, que contribuï a fer-me-la atractiva. A desset anys, em va deixar un volum d'obres completes de Lorca: *Poeta en Nueva York* em va fascinar. Més o menys a la mateixa època, un company del col·legi em va deixar unes obres més o menys completes d'Albert Camus. En vaig llegir les novel·les i em va impressionar el drama *Calígula*...

—*I en quin moment entra en joc la literatura catalana?*

—Pensa que en aquell temps la literatura catalana era quasi invisible. Tot i així, al batxillerat, vaig descobrir Espriu, segurament, el primer autor català que vaig llegir. És possible que el meu interès per ell tingués l'origen en el fet que aleshores alguns dels seus poemes eren cantats pels intèrprets de la Nova Cançó. Jo en aquella època ja feia un seguiment bastant continuat d'alguns dels cantautors catalans. Fins i tot intentava escriure poemes que aspiraven a ésser lletres per ésser cantades. Devia ésser el meu darrer curs al Ramon Llull quan vàrem tenir la iniciativa de proposar

Els mallorquins de Josep Melià va esser decisiu perquè adquirís consciència que hi havia una realitat que havia estat prohibida i vaig assumir totes les propostes que hi niaven

al director del col·legi que promogués l'organització d'un certamen literari destinat als alumnes. M'hi vaig presentar i vaig endur-me'n el premi per dos poemes. Em donaren un bo que havia d'intercanviar amb llibres. Així va esser com vaig aconseguir la poesia d'Espriu. Tanmateix, el meu accés definitiu a la literatura catalana va arribar gràcies al meu cosí Damià Ferrà-Ponç, un any i mig major que jo, i que, per tant, va començar abans a la universitat. Ell entrà en contacte amb el món literari en el moment en què els narradors dels setanta varen fer la seva eclosió i em va anar deixant exemplars de les novel·les de Porcel, Vicens, Janer Manila, Frontera, Oliver... I durant els meus dos primers cursos de carrera, a Palma, va esser quan definitivament vaig convertir la literatura catalana en el meu primer objecte d'interès. Vaig anar ampliant, a poc a poc, el meu bagatge de lectures: Costa i Alcover, Villalonga, els autors dels cinquanta, els del XIX, alguns dels clàssics principatins contemporanis, la *Poesia catalana del segle XX* de Molas i Castellet... En el primer curs de carrera, vaig dur la sort imensa de tenir Llompart de professor de Literatura Catalana: sentir-lo llegir, amb aquella qualitat melòdica, els poemes, em va produir una gran sensació. I en aquella època vaig descobrir Blai Bonet, que em va trasbalsar. I durant una temporada els meus versos blaibonetjaren a les totes. També vaig descobrir *Mister Evasió*, que em va colpir profundament. La vaig considerar una mena de manifest generacional i m'hi vaig identificar absolutament. També hi vaig trobar unes tècniques innovadores que em semblaren una mostra de la capacitat de la novel·la catalana d'esser plenament contemporània. La vaig llegir quatre vegades, per assimilar-la fins a les darreres conseqüències. D'immediat, vaig escriure a l'autor. Així encetàrem una relació que es concretà en una vintena de cartes. Conèixer personal-

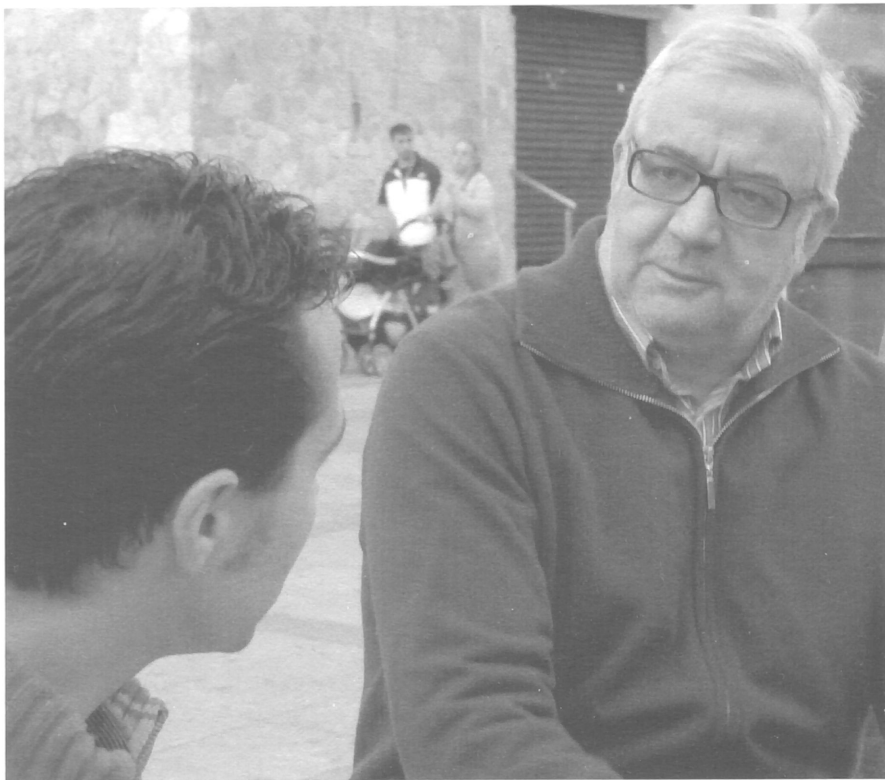
Damià Pons conversa amb Carles Cabrera. (fotografia: Jaume Muntaner, 2010)

ment Bonet, per a mi, va representar tenir l'oportunitat de veure en directe un escriptor que tenia innegables components de genialitat. Així mateix, vaig continuar llegint literatura castellana i en vaig adquirir un bon coneixement, sobretot, de la del XX. Els darrers anys de carrera, a Barcelona, em vaig matricular de nombroses matèries de literatura hispanoamericana en el moment que es va posar de moda i la vaig arribar a controlar prou bé.

—*En quin moment es va despertar la vostra consciència nacional, el sentiment i la voluntat de pertinença activa al nostre poble?*

—Hi va influir decisivament un altre professor del Ramon Llull d'Inca,

Bernat Morell. Morell, com altres frares franciscans, posseïa un fort sentiment de país. Va esser ell qui ens va prestar, al meu cosí i a mi, un exemplar d'*Els mallorquins* de Josep Melià. A final dels seixanta, vaig viure un moment ideològicament intens. Des de Campanet, vaig dur a terme un seguiment dels fets del Maig del 68, a través de la premsa i els setmanaris de l'època. A partir de les lectures, vaig fer una col·lecció dels eslògans que els estudiants parisencs posaren en circulació. Em vaig identificar profundament amb aquella revolta. En aquell moment, dins mi, convergiren les revoltes estudiantils i la lectura de Melià. Però la interpretació que en va fer Ferrà-Ponç fou més madura que la meua. Ell va esser

Damià Pons durant l'entrevista amb Carles Cabrera. (fotografia: Jaume Muntaner, 2010)

d'una gran precocitat intel·lectual; la meva maduració, en canvi, va esser molt més lenta. Per aquest motiu, almenys fins a vint anys, em marcà molt el camí. Les nostres converses eren quasi diàries. La lectura d'*Els mallorquins* va esser decisiva perquè jo adquirís consciència que hi havia una realitat que per raons polítiques havia estat prohibida. I vaig adonar-me que aquella realitat era la que em pertanyia a mi i vaig assumir totes les propostes que niaven dins *Els mallorquins*.

A més, en aquells anys, Ferrà-Ponç es convertí en un actiu promotor d'activitats culturals a Campanet. Va organitzar un curs de català dels que promovia l'Obra Cultural Balear i ens el va fer el metge Bartomeu Siquier. Jo hi vaig assistir. Això era abans d'entrar a la universitat. L'Obra, als alumnes que tenien almenys un notable, els donava l'oportunitat de fer una estada a Barcelona. A mi em va tocar. Joan Triadú ens va venir a esperar al port. Varen esser tres dies de conferències i d'excursions. Fèrem una visita a Montserrat. Josep Benet ens va fer una xerrada...

Un altre fenomen que va contribuir que es desenvolupàs la meva consciència de país va ser la Nova Cançó. Aquells cantants varen ser uns grans creadors de consciència. La seva veu era l'afirmació del dret que

El fet de convertir-me en professor de literatura va matar la meva capacitat d'esser poeta, de manera que el Damià Pons poeta no ha anat gaire més enllà dels anys setanta

la llengua, la cultura i la personalitat nacional catalanes podien desenvolupar-se amb normalitat. Em vaig dedicar a transcriure moltes lletres d'aquelles cançons. I també a comprar-ne alguns discos. El fet de descobrir que jo pertanyia a un país amb una història, llengua i identitat pròpies que havien estat secularment perseguides em va menar a pensar que la cosa més justa del món era que hi hagués un moviment que lluitàs per aconseguir la superació d'aquella anomalia.

—*Cronològicament, ja l'heu esmentada, una de les primeres facetes, per no dir la primera, que apareix en Damià Pons és la de poeta. Al cap dels anys, tanmateix, el Pons poeta sembla una vel·leïtat de joventut... però és així o continueu conreant-la en el silenci de la intimitat?*

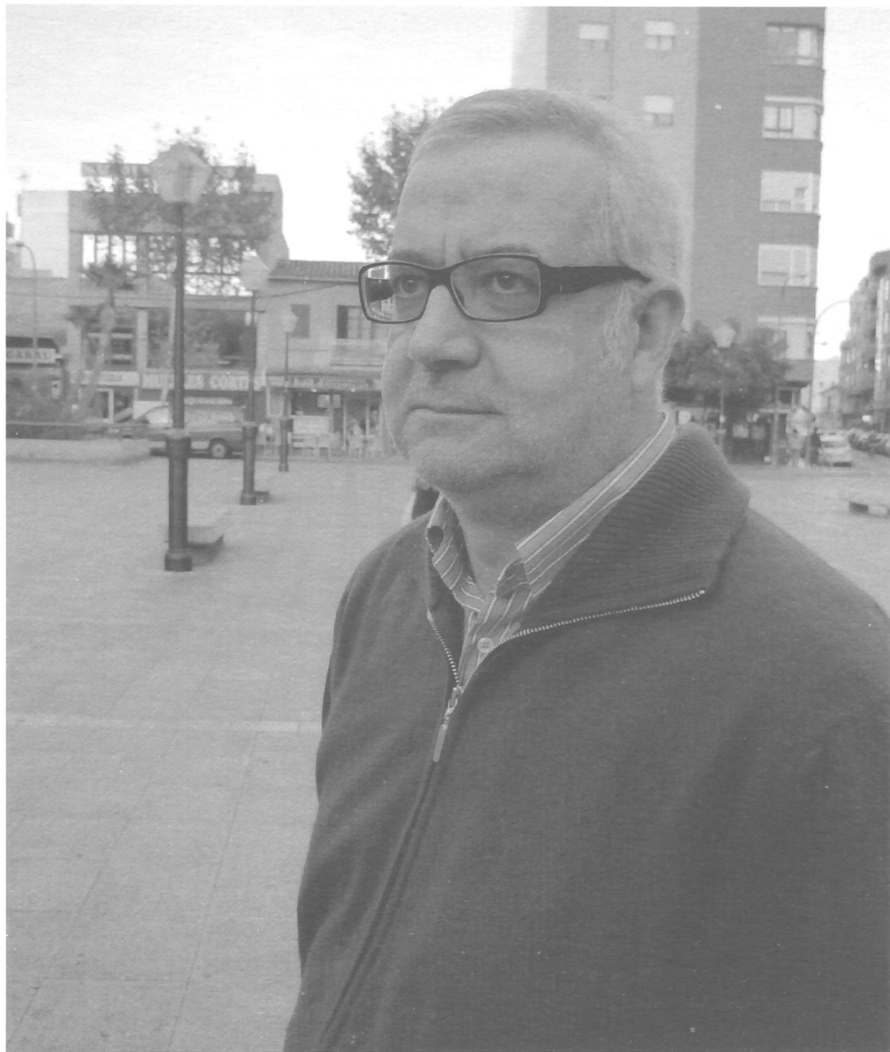
—Abans de complir vint-i-cinc anys jo estava interessat a escriure poesia i, per això, en vaig llegir molta. Si faig balanç dels anys universitaris, arrib a la conclusió que des del punt de vista acadèmic vaig desapropiar excessivament el temps. Era un estudiant poc disciplinat, que dedicava escassíssima atenció a les matèries que no li interessaven gaire. Durant aquella època, tanmateix, vaig llegir molt. A partir de l'impacte que em produïren unes lectures molt diversificades, i de les tensions, inseguretats i incerteses de l'adolescència, s'originava dins mi la poesia, la qual, per fer-se, necessitava que em trobàs en un estat de desocupació mental, vull dir, sense que el meu cervell estigués enganxat a preocupacions o a treballs, fins al punt que poguessin absorbir-me totalment, aliens al fet creatiu. La immensa majoria dels meus poemes, i els més vàlids, són d'abans del 1975. És quan la meva prioritat és la poesia. Som un estudiant universitari que pot invertir una gran quantitat d'hores en aquest objectiu: llegir i escriure. Però la poesia se m'estronca en el moment que aquestes circumstàncies desapareixen. En el meu cas, podem dir que el fet de convertir-me en professor de literatura va matar la meua capacitat d'esser poeta. I això fou així a causa de les condicions en què vaig començar a exercir la docència. Vaig acabar la carrera el juny del 1975. Tres mesos després, present la meua tesina de llicenciatura. Uns pocs dies més tard, començ a exercir de professor a la Facultat de Palma amb l'encàrrec d'ensenyar quatre assignatures. Des d'aquell moment vaig deixar d'estar mentalment desocupat i em vaig convertir en un professor que havia de dedicar totes les hores del dia a preparar les classes del dia següent. La meua voluntat anterior d'esser poeta va esser substituïda per una altra de bastant més prosaica: poder fer les classes amb una mínima dignitat. Tot i així, als anys següents, fins al 1985, vaig escriure els quinze poemes que formaren *Territori d'incògnites*, i quan el 2001 vaig arregar, a *Els mapes del desig*, tots els meus aplecs publicats, tan sols n'hi vaig poder afegir vuit de nous. Eren la prova més evident que el Damià Pons poeta no havia anat gaire més enllà dels setanta.

—*Com a historiador de la literatura i, especialment, investigador de la cultura a Mallorca en temps del modernisme, quina és la vostra metodologia a l'hora de treballar?*

—En el meu cas, faig ús d'una metodologia tradicional: conèixer a fons la bibliografia, dur a terme un procés de recerca de noves informacions i de nous textos, organitzar tots els materials i interrelacionar-los, fer-ne la contextualització amb el món de l'època, i finalment construir-ne una determinada interpretació. És molt important que tot el material s'acabi concretant en un relat sintètic i ben treballat. De vegades, no fas gaire cosa més que reinterpretar, amb l'afegit d'informacions i de textos nous, els relats ja existents. D'altres, hi ha la possibilitat d'esser innovadors. En alguna ocasió, he estat capaç d'introduir i de posar en circulació noves interpretacions. Per exemple, la meua tesi doctoral crec que va servir per demostrar que la Mallorca de final del XIX i principi del XX va comptar amb una partida d'escriptors que eren clarament coincidents amb el modernisme català general. Pensem que Llopart, en els seus estudis, parlava que hi havia hagut una continuïtat entre la Renaixença i l'Escola Mallorquina. Crec haver contribuït a demostrar que, de modernisme, a Mallorca, n'hi va haver, i a més, va ésser important. També he descrit el buit literari que es va produir en la literatura catalana de Mallorca entre el 1885 i el 1895, un moment en el qual va perillar la continuïtat de la literatura catalana culta que s'havia iniciat amb la Renaixença. O he traçat el perfil del grup que he anomenat de *La Almudaina*, articulats al voltant d'aquest diari i de la figura de Miquel dels Sants Oliver. O he optat per donar un sentit més precís al concepte d'Escola Mallorquina, especialitzant-lo com la denominació del grup noucentista mallorquí aglutinat al voltant de la revista *Mitjorn* (1906-1907) i els poetes de la generació del 1917. Uns noucentistes, els mallorquins, que no comptaren amb el suport de cap mena d'institució política: aquesta va ésser la diferència substancial amb els seus coetanis del Principat.

—*La catalana és una literatura força compartimentada, però en el vostre cas això sembla dut a l'extrem amb l'anàlisi de l'obra de dos campaneters il·lustres com Miquel dels Sants Oliver i Llorenç Ribera.*

—Per mi, el fet que siguin campaneters té una importància secundària. El que és substancial és que són dos escriptors rellevants, sobretot Oliver. Tanmateix, és cert que jo des de sem-

Damià Pons. (fotografia: Jaume Muntaner, 2010)

pre he vist el monument que hi ha dedicat a Ribera a una plaça del meu poble i he passat sovint per davant la casa on va néixer Miquel dels Sants Oliver, amb la corresponent làpida que així ho indica. No descarto que aquest fet m'hagi creat una predisposició natural a interessar-m'hi. Sempre, però, els he situats en el marc de la literatura catalana global. I no hem d'oblidar que una bona part de l'obra que escrivien tan sols pot ésser explicada a partir de la seva integració professional en la vida cultural barcelonina i principatina: els articles publicats a *La Vanguardia*, en el cas d'Oliver, i els de *La Veu de Catalunya* o les traduccions dels clàssics, si ens referim a Ribera. El que és important és que en estudiar un autor d'un territori determinat el sapiguem inserir i contextualitzar dins la dinàmica general de la literatura catalana.

Als propers anys, tinc previst continuar dedicant la meua recerca a Ribera i a Oliver. De Ribera, la intenció és fer-ne una biografia que estigui

molt documentada, i també una lectura crítica de la seva extensa producció periodística. Vull centrar-me sobretot en la seva dimensió d'escriptor professional, i fer l'anàlisi dels peatges ideològics i les servituds intel·lectuals que se'n varen derivar. Oliver és una altra cosa. Ribera m'interessa com a objecte d'estudi. Oliver em resulta intel·lectualment apassionant. Si em demanassis amb qui m'agradaria compartir un capvespre de conversa, en una mena de miracle cultural laic, et respondria que amb Oliver i Rosselló-Pòrcel. Per mi, Oliver és una figura clau dins la història cultural mallorquina contemporània. Marca l'inici de la modernitat i, alhora, del recobriment dels drets polítics del nostre país. És un intel·lectual amb el qual m'identifico profundament. Des de fa molts anys, vaig fer articles sobre ell, publicant-ne textos i arreglant-ne nova documentació. L'objectiu final serà una obra molt gruixuda, complementària de la de Gregori Mir, que sobretot se centra en l'etapa barcelo-

nina d'Oliver, en la qual voldria oferir una visió global molt detallada de la seva biografia, pensament i obra.

—*Per mi, de l'historiador de la literatura al crític literari hi ha una passa. Després d'haver estat conseller vuit anys, inicieu en premsa una secció de crítica literària, quina va ser la motivació que us hi va empenyer?*

—De crítica literària, n'havia feta, de tant en tant, d'ençà dels anys setanta, a *Lluc*, també en alguna altra revista o diari, però de manera sistemàtica és cert que no m'hi havia dedicat mai. En acabar l'etapa com a conseller, en un sopar amb Baltasar Porcel i Pere Serra, el primer em suggerí que fes crítica de llibres a *Última Hora*, i Serra tot seguit em digué que tenia el diari a la meua disposició. La primera utilitat de la secció «Les idees i les ficcions» va ser el coneixement de les novetats a mesura que anaven apareixent. Un professor abocat a l'estudi de la literatura tendeix a fer un seguiment escàs de les obres del present. De fet, crec que fer un seguiment de la literatura més coetània hauria d'esser un deure dels professors de literatura. Amb les meves ressenyes, també vaig voler contribuir a fer més visible la literatura catalana a la premsa il·lenca, que malauradament no hi té una presència gaire satisfactòria. La secció va durar devers dos anys. I vaig deixar-la de fer perquè la veritat és que no em resultava gens senzill compaginar la docència i la recerca amb la lectura del llibre de cada setmana i la consegüent redacció de la recensió, i a més, amb l'afegit dels múltiples trulls de naturalesa diversa que inevitablement et van sortint a camí. Ara llegesc anualment una bona partida d'obres recents, de vegades condicionat pel fet que l'autor em proposa que la hi presenti. Sé quins nous títols surten perquè vaig llegint revistes i suplementos, però els llegesc al meu ritme, en tenir-ne ganes, de vegades, amb un parell d'anys de retard i tot.

—*Deixem aquest terreny. Era el darrer any que exercíeu de conseller d'Educació i Cultura, suara en parlàvem, quan Jaume Matas atia el fenomen de la imposició lingüística del català, línia que el PP ja no abandonaria, ans al contrari, ni amb Estaràs ni ara amb el tàndem Bauzá-Delgado.*

—Més enllà de la circumstància de la persona que lideri aquesta formació en cada moment, la idea que s'ha de tenir clara és que el PP com a organit-

zació té per objectiu uniformitzar lingüísticament, i de manera definitiva, tot l'Estat. Aquesta ha estat la pretensió del poder espanyol des de fa tres segles. I ho ha intentat amb lleis i decrets, prohibicions explícites o més subtils i mesures repressives. El PP és l'hereu principal de tota aquesta maquinària per convertir Espanya en un Estat castellà amb unes llengües *regionales* reduïdes a elements residuals i anacrònics, purament pintorescos. Això és el que pretengueren en el passat, pretenen en el present i pretendran en el futur. I si es dona el cas que algun militant del PP amb voluntat d'esser catalanoparlant encara no se n'ha adonat, que analitzi reflexivament les actuacions del seu partit arreu dels Països Catalans i, tot seguit, n'extregui les conclusions pertinents. Persegueixen el doble objectiu de fomentar la disgregació del català i de situar-lo en una posició de total subordinació respecte al castellà. I ho fan amb prepotència, fent ús d'aquella demagògia populista que no té cap mena d'escrúpol a l'hora d'aprofitar-se de la ignorància i dels prejudicis de la gent. Així mateix, el PP sap que els fenòmens de la mundialització, la revolució de les noves tecnologies i els moviments migratoris massius, actualment en curs, poden representar la gran oportunitat per aconseguir d'una vegada per sempre l'acompliment definitiu del seu projecte d'uniformització. La creació d'un sistema televisiu molt frondós de concepció radial, centralitzat a Madrid, que s'expressa exclusivament en castellà i transmet tan sols un imaginari cultural castellanoespanyol respon a una operació d'assimilacionisme lingüístic infinitament més eficaç que els centenars de normes legals que es promulgaren contra l'ús del català durant els tres segles anteriors. A les llengües no castellanes, segons el PP i els seus afins, únicament els correspon el dret de disposar de mitjans de comunicació que percentualment tan sols puguin aspirar a consolidar audiències marginals. O sigui, el dret d'estar sotmeses, dins el seu territori històric, a l'hegemonia omnipotent del castellà.

També la immigració és emprada en benefici del projecte assimilacionista, tant la tot just nouvinguda, com la que va establir-se als territoris del català en les dècades anteriors, majoritàriament castellanoandalusina, en gran part encara no integrada. El PP a tots aquests nous ciutadans dels Països Catalans els convida a prescindir de

la llengua pròpia del territori, perquè vol usar-los com a instruments que contribueixin a la minorització del català. Qualsevol projecte polític que no consideri que el català ha de tenir el dret a l'hegemonia social dins el seu territori, a ésser la llengua d'acollida dels nouvinguts, la que ha d'interrelacionar i vertebrar el conjunt de la ciutadania, sigui quin sigui el seu origen, és un projecte polític contrari a la normalització de l'ús social de la llengua catalana. Per tant, és un projecte polític d'intencions genocides.

Ara entre els estudiants, igual que temps enrere, hi ha de tot. Difícilment podem deduir que els universitaris de les generacions anteriors eren excepcionals o considerablement bons si tenim en compte com són els líders de la societat actual

I a la maquinària estatal del PSOE també els va bé un Estat lingüísticament, cultural i nacional uniforme. Sense exhibir tanta visceralitat com el PP, amb una major aparença de permissivitat i d'acceptació de la pluralitat, sempre que no es qüestionï la posició hegemònica del component castellà dins la correlació de forces que hi ha entre les diferents llengües, cultures i nacions incloses dins la Corona espanyola. El model d'Estat del PSOE és igualment el de l'Espanya uniforme i radial de matriu castellana. Tots els castellanoespanyols, i els ciutadans no castellans que s'han assimilat al seu projecte, comparteixen el mateix somni des de fa uns quants segles: l'eliminació de la pluralitat interna que en origen era consubstancial a la Corona espanyola. La desigualtat lingüística antidemocràtica és un component assumit pel nacionalisme espanyol. El PP i el PSOE en són els principals avaladors. Tant a l'un com a l'altre els va bé el manament constitucional que diu que el coneixement del castellà és un deure per a tots els ciutadans de l'Estat. Contràriament, les llengües no castellanes no poden tenir, segons el Tribunal Constitucional, la propietat d'esser de coneixement obligatori.

D'esquerra a dreta, Bartomeu Fiol, Damià Pons i Arnau Pons. Tres poetes mallorquins de tres generacions ben vigents (fotografia: Lleonard Muntaner, 2010)

D'aquest enunciat se'n deriva una posició de subordinació legal de la llengua catalana fins i tot dins el seu territori històric. En el terreny de la llengua, ens trobam davant un cas evident d'estafa democràtica.

En el passat, eren l'Estat i els seus poders diversos els que impulsaven la uniformització lingüística. La institució de les diputacions provincials servia per legitimar-la des de l'acció política feta des de cada un dels territoris del català. Amb l'inici de l'actual cicle historicopolític, ara fa una trentena d'anys, vàrem ésser tan ingenus que pensàrem que els nostres parlaments i governs autonòmics assumirien, lògicament, la defensa de la llengua pròpia com una prioritat irrenunciable. Ara ja hem tingut l'oportunitat de saber que en matèria nacional i lingüísticocultural els nostres parlaments i governs autonòmics també poden actuar al servei dels interessos uniformitzadors i castellanitzadors d'aquell Estat-nació que patim des de fa tres segles. Actualment el País Valencià en seria el cas més evident. I tot això, cal no oblidar-ho, amb la conformitat de la majoria dels electors.

—I ja per acabar, com a professor, com veieu els vostres alumnes, ara que es parla

tant d'una davallada general de les exigències acadèmiques, i com us aneu adaptant a un pla Bolonya que es troba encara a les beceroles?

—Trob que no hem de donar tanta importància als canvis de plans o de lleis educatives. Els que s'imaginen que en educació es resolen els problemes aprovant una llei nova o refent un pla d'estudis, segons el meu parer, no l'encerten gaire. En realitat, de grans variacions, tampoc no n'hi pot haver tantes. Jo crec en un professor que té coneixements i habilitats comunicatives per difondre'ls, i que també té una certa capacitat de seducció i d'engrescament per aconseguir que els alumnes s'interessin per allò que explica. I crec en uns alumnes que volen adquirir nous coneixements, i igualment les habilitats necessàries per dur a terme el seu procés d'aprenentatge. I això és així amb el pla Bolonya o sense, amb una llei educativa o una altra. Les variacions no crec que siguin substancials. Evidentment, els estudiants universitaris han anat canviant, ben igual que la resta de la societat. Ara bé, jo no em crec que els estudiants d'ara siguin més apàtics, o que tinguin una formació de base més deficiente, que els

d'abans. Ara, igual que temps enrere, hi ha de tot. Difícilment podem deduir que els universitaris de les generacions anteriors eren excepcionals o considerablement bons si tenim en compte com són els líders socials, econòmics i polítics de la societat actual. Ara, com abans, hi ha estudiants mediocres, poc disciplinats i poc feiners, i d'altres que són molt intel·ligents i amb una capacitat d'expressió oral i escrita prou solvent. I també hi ha una gran abundància de mitjanies. Quant a les actituds, molt importants, n'hi ha que tendeixen al conformisme i n'hi ha que tenen una curiositat considerable. L'actitud de la curiositat permanent, de l'interès constant per l'aprenentatge, és el do més valuós que pot adquirir un estudiant. Així mateix, una part d'ells també tenen inquietuds. La idea d'uns estudiants que en el passat molt majoritàriament tenien grans quimeres és un mite que tan sols s'explica per la tendència natural dels humans a la sublimació dels anys pretèrits. En conclusió, una visió catastrofista que presenti la universitat plena d'estudiants que són poca cosa més que criatures adolescents, a mi em sembla poc veraç, molt simplista i del tot falsa. ■

Era dels signes (Damià Pons, poesia)

Margalida Pons*

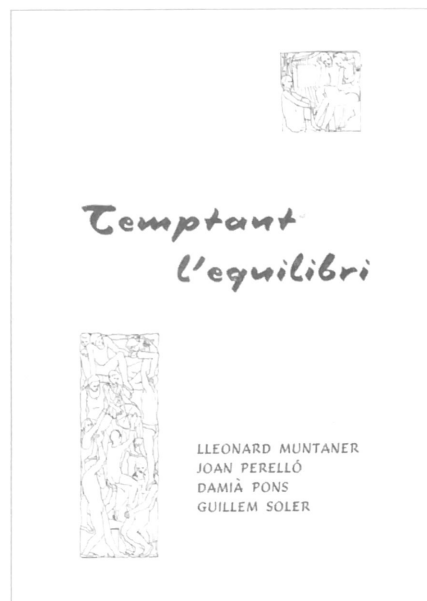
Un vers és una fulla agra que cau. La imatge que obre *Teranyina*, el primer recull de poemes de Damià Pons, em fa pensar en una altra fulla, aquella que quasi es desprèn de la branca a la petita composició epigramàtica de Josep Carner «Pietat», inclosa a *L'oreig entre les canyes*: «A l'arbre hi ha una fulla que ja està a punt de caure / i l'últim raig del dia, que ho sap, encar la daura». Però si la veu de Carner exhala un alè ocre, la de Damià Pons tanca el recorregut amb «un glop d'aire verd» assertiu i resistent a la nostàlgia.

La renúncia al to crepuscular no és tan sols una qüestió de juvenesa física, sinó un símptoma de l'estricta vigilància envers l'expansió sentimental. La dicció lírica, autosuficient i determinada per la contingència de la relació amb l'*altre*, hi apareix sempre placada per la tirada a la col·lectivització. És el combat ardu entre el públic i el privat. La signatura –damià pons– manuscrita en minúscules a la coberta de *Mapa del desig* és, a banda d'un tret epocal o un estilema, una evidència d'aquest combat. Rebaixar tipogràficament el propi nom, fer-lo comú –en el doble sentit de compartit i d'ordinari–, és una de les maneres possibles de fugir del personalisme autocomplaent. Però el jo deixa sempre vestigis. En deixa fins i tot quan escriu «la veritat és "ells" i el "jo" és fals» o «m'obriré les finestres i fugiré de mi», dos versos que sempre he llegit de bracet amb el «Diré el que em fuig: No diré res de mi» de Gabriel Ferrater. Són vestigis que mostren el fons paradoxal d'aquesta poesia i del que afirma. És, però, a partir de la paradoxa, que l'obra fructifica.

La composició amb què he començat, titulada «Poètica», continua desplegant el principi d'equivalència al llarg de vint-i-tres línies (divuit en

la segona versió, publicada a *Els mapes del desig*): un vers és l'ocell travat a una branca; un vers és un cop; un vers és de fusta, de ferro o de terra cremada; un vers és un cuc, una flor o una capsa. De sobte, al final, es produeix el gir cap a la negativitat: «un vers és un camí tort per arribar enlloc», «l'ocell que fuig de mi volent trobar els altres». El segon poema, «Assegut a l'escaló dels vint anys», es fonamenta sintàcticament en la negació, el principi que Adorno entén com l'única actuació possible en un món equívoc en què l'existència esdevé un moviment a la contra, *en contra*, governat per la no-identitat: «Jo no voldria ser l'ombra d'un home arrossegat...». Comença així el camí de la poesia com a problema: per un costat, es planteja la naturalesa autoconsumptiva d'uns textos que no arriben enlloc i, per un altre costat, s'afirma la necessitat imperiosa de trobar *els altres*, una interlocució. És un conflicte que no es resoldrà. Som al 1973. Fa exactament vint anys que Carlos Barral ha escrit que la poesia no és comunicació, però la qüestió continua oberta en uns moments en què el conjunt del sistema poètic català es planteja quina mena de relació ha de tenir el text amb el món: reflectir-lo o crear-ne un de paral·lel? fer-ne la crònica –i, per tant, atorgar a l'escriptura el caràcter de *tècnica*– o dissoldre'l mitjançant una escriptura entesa com a *acció*? Vista com a tècnica, l'escriptura només pot tenir un caràcter instrumental, agenollar-se davant el significat; vista com a acció, pot ser revolucionària i trastocar els fonaments d'aquest significat.

Així, a poc a poc, a l'entreforc d'aquesta doble opció, aquella poesia que havia començat amb la contundència de l'autoafirmació pronominal («jo et regal el tros que més t'agradi», «jo deix vessar el desig», «jo moriré»)

Volum col·lectiu *Temptant l'equilibri*, amb poemes de Leonard Muntaner, Joan Perelló, Damià Pons i Guillem Soler

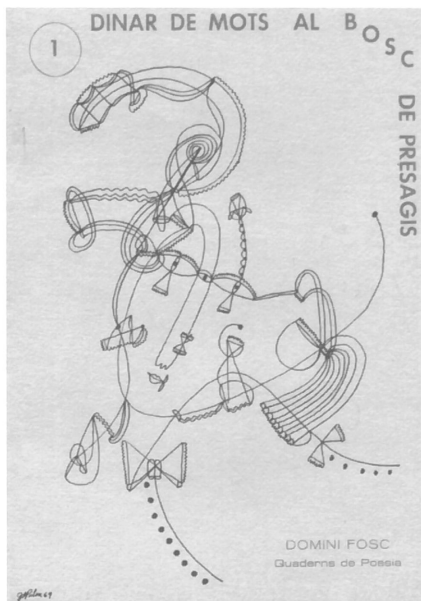
El segon poema, «Assegut a l'escaló dels vint anys», es fonamenta sintàcticament en la negació, el principi que Adorno entén com l'única actuació possible en un món equívoc en què l'existència esdevé un moviment a la contra

i amb la certesa d'alguns poemes-definició («L'amor», «El temps», de la sèrie «Trossos») va entreobrint-se a la vacil·lació: «Què cerc?», a *Teranyina*; «Inventaran els mots un nou miracle?» a *Mapa del desig*; «On són les ferides?», al poema «Cinquanta», de *Rastres*, compost segons la retòrica de l'*ubi sunt* –però que no cau, malgrat tot, en la tediosa retòrica del *desencant* que molts autors nascuts entorn del 1950 adoptaren com una excusa per a la inacció i l'exercici de la senilitat avançada. *Territori d'incògnites* apareix a les Edicions Atàviques de Lluçmajor, un projecte amb el qual l'autor retorna als mecanismes d'edició artesanal ja explorats una dècada abans en publicar a la col·lecció Guaret. La desconexió s'instal·la ja en el títol. I *Exercicis per a la desintegració* parla d'un subjecte que, perduda la unitat, arriba sols a ser en l'estat tentinejant de la provatura. Al cap d'uns quants mesos Andreu

Vidal publicarà *Exercicis de despoblació* a la col·lecció Tafal. Molt després Julià Guillamon aprofita el títol de Vidal (o hi coincideix) en una secció de l'assaig *La ciutat interrompuda*, i Sebastià Perelló retola *Exercicis de desaparició* el seu primer recull de relats. Tot i que les genealogies d'aquests llibres són diverses, l'*exercici* és una manera d'existir en la provisionalitat del no acabat. Per tant, de l'encara viu.

També hi ha altres conteses. Hi ha el dubte de com parlar, i des d'on. La «Crònica» d'*Exercicis per a la desintegració* descriu un escenari que recorda alhora les paoroses profecies de la Sibila medieval i els territoris desolats de la ciència-ficció apocalíptica. Un món on les flors de plàstic se suïciden als jardins, els diaris anuncien que la victòria és impossible i el curs dels rius, alterat contra natura, es capgira per fer ascendir l'aigua de la mar a les muntanyes. La guerra –llegesc els «tres viatges de sol» com una perífrasi del trienni 1936-1939– és imminent. Com protestar davant aquest món? Pot el poeta fer intel·ligible el reneç –fer-lo accessible al comú– i, alhora, escapar-se del llenguatge encartonat amb què aquest reneç ha estat tradicionalment textualitzat (o bramat)? Pot denunciar l'objecte i alhora canviar el codi?

Sí. Sí que pot. Els poemes que més m'agraden són aquells que, com la impossible novel·la xinesa *El jardí de senders que es bifurquen*, escenifiquen el trànsit simultani per aquestes dues vies disjunctes, la de la representació fidel de la realitat i la de la investigació creativa a partir del llenguatge. Sovint aquests poemes tenen títols quasi periodístics, que recorden els usos de la poesia social, com «Crònica» o «Noticiari». Per mi un dels millors és «Carta», un text que actualitza l'«Auca» de Rosselló-Pòrcel –del Rosselló-Pòrcel menys ribià i més oníric– i l'adapta a una illa sobreasfaltada i envaïda pel turisme: hi perviu Sor Tomassa, que ara no balla amb diables cardenals, sinó que canta *en estranger*, però els paratges ja no són les Caputxines, el Líric ni el carrer de la Mar, sinó la plaça Gomila i els *snacks* de Can Pastilla. El lament per la degradació mediambiental i per l'emergència d'una política turística que fomenta el hooliganisme no pren la forma d'un discurs regit per les lleis racionals de la causalitat, sinó que es desboca en una enumeració quasi caòtica, quasi surreal. Però aquesta dissolució de la cohesió textual no menyscaba el vigor de la

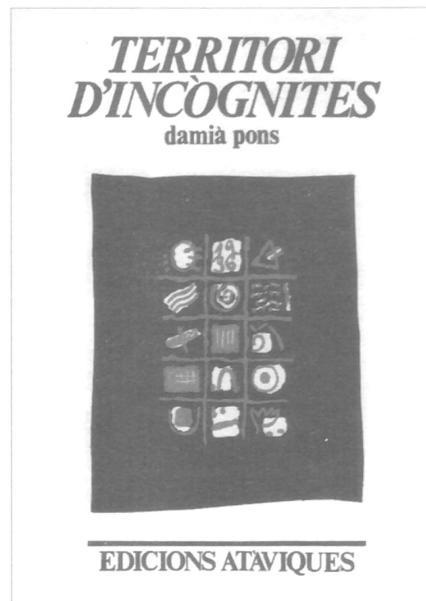

Quadern col·lectiu *Dinar de mots al bosc de presagis* (de la sèrie Domini Fosc), que conté poemes de Damià Pons. La imatge de coberta és de Joan Palou

«Carta», el 2001, a *Els mapes del desig*, el poema ha recuperat l'horitzontalitat, i Alomar i Rosselló-Pòrcel han deixat la lluita armada i «fan jutipiris al televisor». L'Hotel Mediterrani s'ha esfumat. A la versió publicada al quadern antològic *Poemes essencials*, del 2007, compareix un vers nou, lapidari: «la sang dels xais farceix les clavegueres»

denúncia. Al contrari, la reforça amb severitat èpica.

«Carta» és un text sotmès a una metamorfosi constant. En la primera versió, del 1972-73, apareix compost a doble espai, alineat verticalment a la pàgina –per acarar-s'hi, el lector ha de canviar literalment de postura, o girar el llibre–, i, en un dels versos finals, «n'Alomar i en Tomeu metral·len turistes des de l'Hotel Mediterrani». El 2001, a *Els mapes del desig*, el poema ha recuperat l'horitzontalitat, i Alomar i Rosselló-Pòrcel han deixat la lluita armada i «fan jutipiris al televisor». L'Hotel Mediterrani s'ha esfumat. A la versió publicada al quadern antològic *Poemes essencials*, del 2007, compareix un vers nou, lapida-

Coberta de *Territori d'incògnites*, publicat per les Edicions Atàviques. La il·lustració de coberta és de Biel Thomàs

ri: «la sang dels xais farceix les clavegueres». Un vent d'apostasia ho sobrevola tot.

Es tracta, em diu Damià, d'acostar el poema a l'estat mental i ideològic de cada moment. És una entesa processual de l'escriptura, semblant a la giravolta antiteleològica del *performer* que crea *durant* el moviment i fa d'aquest *durant* no l'instrument sinó la polpa del seu crear. No vull insinuar connexions improbables amb l'antiforma de l'art postminimalista. Només és que veig en aquest constant bellugueig dels poemes, que en les diferents edicions i reescriptures canvien d'ordre o de posició dins la pàgina, o que es desprenen d'un títol massa obvi, la resistència a concebre l'artefacte artístic com un producte tancat, la reticència davant la solidificació de l'obra definitiva. Els inèdits que treuen el cap a *Poemes essencials* –pocs, però hi són–, procedents de l'ígnot recull *Els rastres del mamífer*, certifiquen el refús de la clausura. També el certifica el pas del *Mapa del desig* als *Mapes del desig*: no m'interessa el previsible plural relativitzador (sí, sí, de la univocitat adolescent s'ha passat a la polifonia adulta, ja ho sabem; són coses de l'edat, i tot això i allò, que diria Estellés); allò que em crida l'atenció és la permanència del desig. Una permanència gairebé –gairebé, tu que em llegeixes esmolat– insòlita en una cultura literària que troba fruïció en la vellesa prematura i que performa amb complaença obscena el somic d'una nostàlgia precoç. Quan dic *desig* no em referesc

D'esquerra a dreta, Guillem Soler, Leonard Muntaner, Damià Pons i Joan Perelló, instants abans de la presentació del seu poemari *Temptant l'equilibri*. L'acte a càrrec d'Isidor Marí i de Damià Ferrà-Ponç tingué lloc a la Llibreria Tous de Palma el dimecres 21 de febrer de 1973 (fotografia Arxiu Leonard Muntaner)

únicament a l'erotisme, present en tants poemes, en forma de set, en forma de comptar les perles d'un collar, en forma de piga, en forma de clotet al naixement d'una anca. També em referesc a l'ansia. A la disconformitat. Tot parla d'una obra que es resisteix a cloure's.

El poema 19 de *Mapa del desig* mostra la mateixa doble pulsio representadora/investigadora de «Carta», del qual és, en gran mesura, continuació. Però ja no hi fan acte de presència els personatges i els llocs recognoscibles. Ara la línia de contacte amb la realitat s'ha fet més prima i el caos més intens. Només la paraula *Mallorca*, que, en un acte de disseminació significant, té tres ocurrencies espargides aleatòriament pel text, permet veure'l com a retrat. Els sintagmes apareixen disgregats en una *trencadissa* que conforma una visió entretallada. Els lligams entre les paraules es rompen i un silenci pol·luït, com de transmissió radiofònica amb interferències, cau com una pluja àcida sobre el poema. En una línia convergent amb aquesta, als Estats Units, poetes *postbeat* com Schuyler Hoffman o Vernon Frazer,

nascuts també pels volts del 1950, escampen paraules sobre el paper sense respectar la disciplina de la línia, en una explosió que, més que no pas la pàgina alterada de Mallarmé, recorda els esquitxos de Jackson Pollock i l'*escriptura espontània* de Kerouac. Alguna cosa d'aquesta escriptura compulsiva hi ha al poema anterior, el 18 («parteix el tren l'alè el minut»), que prescindeix dels signes de puntuació —el resultat és un text ansiós, als límits de l'asfíxia— i, abans, a l'enumeració lliure de «Calaix». Són composicions que recorden la textualitat densa, compacta, de Damià Huguet. Però quan Huguet mor Damià Pons li dedica un poema molt diferent: una esquila d'expressió minimalista que estableix una equivalència esquelètica entre el subjecte i els rastres objectuals que serveixen per invocar-lo: un rostoll, dos terrossos, tres figueres... No hi ha verbs, ningú no parla de dolor (el vigilant dels excessos lírics manté el zel), però el sentiment s'ha transferit als objectes, que, sobrecarregats de pèrdua, ens miren amb fúria.

No man is an island. La poesia de Damià Pons s'inscriu en un teixit.

Octavi Rosselló, aquest fictici animal borgeià —sí, «Borges y yo»— que, engendrat per l'encreuament d'Octavio Paz i Bartomeu Rosselló-Pòrcel, epíloga *Els mapes del desig*, en dona les filiacions: la generació castellana del 27, els francesos del XIX, els romàntics anglesos, Darío, Espriu, Huidobro, Vinyoli, Eliot, Ausiàs March, Brossa, Li Po, els *novíssims* espanyols, els surrealistes. En els poemes hi ha els «músculs» de Walt Whitman i la «lava candent» de Breton. Un dels textos finals, «A cavall del desig i el cervell», confirma aquestes tradicions.

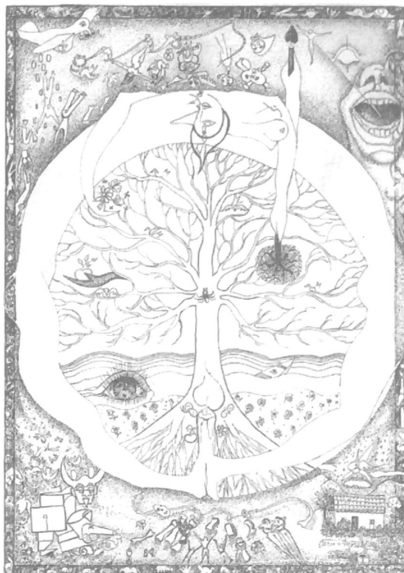
Llegir el poema «M'escarrinx la pell» en paral·lel amb les visions de Buñuel-Dalí... Llegir en la pell *escarrinxada amb metàfores de punta de llança* la navalla que sega l'ull-lluna... Llegir «jo sent formigues dins els ulls» pensant en aquella mà engrunada, negrosa d'insectes... Llegir «davall la pell les rates caven túnels» com una traça de l'afició monstruosa de Buñuel per aquests animals, que tractava com si fossin de la família... Sobreinterpretacions? És possible. Però no pretenc apuntar una influència directa del director cinematogràfic o de l'artista

damià huguet

Un nostoll
Dos ternassos
Tres figueres peretjals
Quatre pelhúncas de Godard
Cinc copes fèmes de Assalla
Sis fotografies de París
Set figues de Formigó
Vuit cabres de Sicília
Nou amics que s'hanen a San Pere
Deu pavels amb blancunades
Onze lletres majúscules
Una escola

(junhol 1996)

Manuscrit del poema «Damià Huguet», escrit l'any de la mort del poeta de Campos

Dibuix de Bernat Morell que il·lustra el recull de poemes de Damià Pons *Teranyina* (1973)

figuerenc ultralocal, ni entenc el poema com una glossa d'*Un chien andalou*. Simplement parl de la sintonia possible entre textos que no es fan nosa.

També hi ha els contemporanis més propers. En la seqüència «Jo no voldria ser l'arbre romput / pel llamp... / i si un Crist de fusta, penjat a l'aire» s'enuncia, crec, la substitució de l'arbre esqueixat de Joan Alcover, que és l'arbre de la desesperança, pel Crist d'olivera de Blai Bonet, terral i, per això mateix, vagament espuri. És la tria d'una tradició enemiga del lla-grimeig. Al mateix paradigma blaibonetia pertanyen versos com «que cada peu es fiqui i faci un tassó d'aigua», «vull creure que l'aigua / sempre m'eixugarà la set», «fui el desig cordant-se la corretja»... En els dístics del poema «Amada» veig traspuar el *Càntic dels càntics*, però no en la versió bíblica, sinó en aquella altra, més concreta, vegetal i marinera, del «Càntic» de l'espòs i l'esposa de Blai Bonet.

La poesia de Damià Pons neix en un panorama convuls. Els poetes responen de maneres diverses a l'agitació de les acaballes de la Dictadura i dels primers anys del postfranquisme, però una de les línies més clares és la del que podem anomenar *poesia independent*: una poesia que, amb graus diversos d'experimentació textual, defuig els grans canals comercials-editorials i queda exclosa, encara, de les grans sistematitzacions que cartografien la literatura del XX. Entre la publicació de *Teranyina* i la de

Mapa del desig apareixen títols com *La veu del ciclista*, de Joaquim Sala-Sanahuja; algunes de les primeres autoedicions de Joan Palou (*Poesia a zero*, *Degotim*, *Pudessina...*); *Aliorna*, de Josep Albertú; *Variacions puntuals*, de Carles Camps; els *Escalaborns* de Carles Hac Mor; *Insecticida*, de Jaume Sastre; *Histèria de morts*, de Víctor Sunyol... No són infreqüents els llibres d'autoria dual o col·lectiva, alguns dels quals són mostres de la impossibilitat d'afrontar econòmicament una edició en solitari més que no pas d'una veritable creació grupal: *Temptant l'equilibri* n'és un cas, i també ho és el quadern *Dinar de mots al bosc de presagis*, que precisament pren el títol d'un poema de Damià Pons. Els mateixos anys Antoni Nadal i Carles L. Clapés publiquen *En blanc*, i Vicenç Altaí i Jaume Creus, *La poesia, és a dir la follia*. Són llibres molt diversos, però comparteixen allò que Santi Pau anomena en *Els jardins de Kronenburg*, citant Kristeva, *pràctica significat*: la constitució i la travessia d'un sistema de signes per part d'un subjecte que bandreja les institucions que prèviament l'han constituït.

Som davant una obra que interroga i s'interroga constantment sobre la naturalesa de la poesia: assaigs de definició del vers, *artes poeticae*, poemes sobre el poema... El que em ve de nou no és la mirada metaliterària, molt freqüent en la poesia dels setanta i en aquella que ha vingut després, sinó la consignació de la fisicitat de la paraula. Damià Pons parla de *dinars de mots*, de devorar noms, de la carn dels llibres,

de cossos que segreguen signes. Hi ha un poema del 1977 que presenta una figuració en la qual el jo decideix fer un tancat amb tres cordes de pita i, dins el triangle que en resulta, amollar tres dotzenes de signes:

S'iniciarà, llavors, un joc de
[combinacions
que donarà el resultat d'un missatge
[estrany,
tan sols desxifrabable pels nans fadrins
[del planeta.

La imatge és crucial. Els signes han cobrat vida pròpia i s'han organitzat amb independència de la voluntat del poeta, que, atònit, s'enfronta a la intel·ligibilitat de la pròpia creació. Som a l'era dels signes: era en el sentit espacial, perquè és el reducte aplanat com la pàgina en blanc on es bat la paraula, i en el sentit cronològic, perquè hem entrat en el *moment lingüístic* de la teoria poètica. En aquesta era dels signes, el contrast entre la fortalesa de la intenció autorial —que s'esforça a crear un espai, un tancat, per a la poesia— i la proliferació infinita i inesperada d'un significat que escapa a tot control són indicis del substrat aporètic que determina l'escriptura de Damià Pons. I que la fa parlar. ■

*Coordinadora del grup de recerca LiCETC (UIB) i investigadora del projecte «La poesia experimental catalana del període 1970-1990» (MCI, FFI2009-07086).

NOTÍCIA BIBLIOGRÀFICA DELS LLIBRES DE POEMES DE DAMIÀ PONS

«Teranyina». A: *Temptant l'equilibri* [Volum col·lectiu] (amb Leonard Muntaner, Joan Perelló i Guillem Soler). Campos: Impremta Roig, 1973, pàg. 63-87.

Mapa del desig. Campos: Impremta Adrover (Col·lecció Guaret, 2), 1977. Inclou els reculls *Mapa del desig* (1973-74) i *Exercicis per a la desintegració* (1972-73).

Territori d'incògnites. Lluçmajor: Edicions Atàviques, 1988. Il·lustracions de Biel Thomàs. Recull poemes del període 1977-1985.

Els mapes del desig. Palma: Moll (Col·lecció Balanguera, 100). Reuneix els poemes anteriors, de vegades amb revisions, i alguns poemes del recull inacabat *Rastres* (1999-2000).

Poemes essencials. Palma: Conselleria d'Educació i Cultura, Govern de les Illes Balears (Col·lecció Paraula de Poeta, 25), 2009. Quadern antològic. Inclou una mostra del recull inèdit *Els rastres del mamífer*.

Damià Pons i la construcció nacional

Xavier Ferré Trill*

Els mallorquinistes culturals i llurs elits polítiques –com també les estratègies culturals i polítiques majoritàries dels valencianistes renaixentistes i contemporanis de la primera meitat del segle vintè– de diversa orientació ideològica (per exemple, de Miquel dels Sants Oliver a Gabriel Alomar i l'agrupació dels intel·lectuals i escriptors a redós de la revista *La Nostra Terra*) han tendit a establir estructures sòlides de relació fonamentalment entre les Illes i el Principat des d'una voluntat d'«afirmació» endegada –com ha analitzat Damia Pons– d'ençà del 1900 que, si més no, abastà fins a la desfeta del 1939.¹

La contemporaneïtat literària i social mallorquina ha centrat la connexió amb la catalanitat continental com a projecció estratègica amb la totalitat de l'àmbit lingüístic i, doncs, com a bastiment interterritorial per a contrarestar el procés d'espanyolització i com a fita per a coordinar un mercat interior –un mercat nacional– que serveixi com a baula d'intercanvi entre el Principat, València i les Illes. Aquest fet, però, no és nou: té una tradició coetània, un influx fonamental que podríem situar entre la represa i la fi de l'obra del Diccionari Alcover-Moll (1949-1962). Amb tot, el feix de relacions entre els Països Catalans roman a les beceroles. I hi roman per un doble aspecte: per causes endògenes referents a la manca d'una política territorial en clau de política nacional estratègica i, segonament, per les limitacions de les polítiques regionals dels diversos territoris catalans i pels canvis socials esdevinguts els darrers cinquanta anys. No debades, l'impacte del turisme a les Illes, però també a tot el litoral del Principat i del País Valencià, ha estat ben negatiu envers la socialització de la identitat sociolingüística.

Dic tot això perquè un dels elements de reflexió de Damia Pons –que tal volta es podria contextualitzar en la concepció de la política com a obra de creació intel·lectual: la significació cívica del compromís (els referents com a futur)– ha estat explicar l'evolució de la relació entre les Illes i la resta dels Països Catalans. Així, arran de la inauguració de l'Espai Mallorca de Barcelona el 1998, l'aleshores president de la Comissió de Cultura del Consell Insular de Mallorca especificava: «A Mallorca, el problema permanent dels creadors de cultura catalana ha estat el de la seva incapacitat de connectar amb una majoria social qualificada. Les classes socials dirigents i més o menys culturitzades l'han menyspreada», mentre que «la gent del poble n'ha estat posseïdora en les seves formes orals i d'empremta rural». És a dir, el factor de classe social i el procés d'escolarització, com a base socialitzadora de referents nacionals espanyols, ha fet que es produís una pèrdua d'identificació social dels propis referents nacionals, per molt que hagi sorgit una «cultura en català urbana moderna, de base industrial».² Existeix, per tant, una deficiència de base social i una manca de polítiques autorenferenciades nacionalment per a fer front a un procés (imparable?) de substitució lingüísticocultural.

En aquest sentit, l'historiador de la cultura Damia Pons exposa alguns factors que poden explicar l'actual situació d'aquesta mancança majoritària de (micro)polítiques nacionals: el panorama polític d'ençà de la dita democràcia formal espanyola i, sobretot, arran de l'emergència de l'autogovern, variable que, potser massa ingènuament, havia fet pensar en un nou horitzó vers la construcció de les relacions entre els tres països de l'àrea nacionalitària. Però aquesta hipòtesi

no s'ha esdevingut tan clarament: «les polítiques institucionals, dins una societat complexa permanentment interferida per múltiples i contradictoris poders i missatges culturals i lingüístics, han tengut una capacitat d'eficàcia clarament inferior a la que podríem haver imaginat [...]. Les noves tecnologies i la globalització generalitzada també han introduït uns nous reptes que en ocasions poden ser percebuts com a difícilment gestionables a favor i en profit de la nostra llengua i la nostra cultura». Tot i així, lluny del pessimisme, l'intel·lectual illenc acaba conclouent que ens trobem en un temps de «refundació» d'idees i propostes a fi de comprovar «si la cultura catalana serà el fil, infinit i irrompible, que cosirà les identitats diverses fins a formar una figura única, que serà a la vegada, nova i fidel als seus trets bàsics de sempre [...], o si es convertirà en un fragment més d'un trencaclosques format per realitats culturals que s'ignoren, encara que coexisteixin les unes al costat de les altres».³

Un dels elements de reflexió de Damia Pons –que tal volta es podria contextualitzar en la concepció de la política com a obra de creació intel·lectual: la significació cívica del compromís (els referents com a futur)– ha estat explicar l'evolució de la relació entre les Illes i la resta dels Països Catalans

Un primer àmbit de preocupació de Damia Pons, com no podia ser d'una altra manera des d'un vessant d'esquerres (recordem l'adscripció de Pons al Partit Socialista de Mallorca d'ençà del 1977), és la construcció d'un marc nacional cultural que operi des de la normalitat. Aquest aspecte, que segons aquest historiador de la literatura, roman encara com a projecte, com a comunitat imaginada, és un desafiament cabdal per a concretar una via de construcció nacional. Ens trobem, doncs, amb un dèficit d'identificació amb el conjunt del territori i amb un cert com-

plex d'inferioritat envers una llengua que hauria de ser percebuda com a nacional. Antoni Rovira i Virgili, que a *La Nacionalització de Catalunya* (1914) exposà –en el context de la Mancomunitat– alguns d'aquests aspectes, pot ser un referent sobre el rerefons d'aquesta argumentació.

Un segon aspecte de presentació que cal destacar en la feina de Damià Pons és el concepte de «nació cultural» i el de «nació política». Cal dir que ambdues categories es donen suport en distints nivells de concepció. El vector polític seria, per tant, el primer element d'articulació territorial. Per Damià Pons, la nació cultural seria els Països Catalans. És a dir, aquest àmbit de pertinença és el corresponent a l'àmbit lingüístic i històric. És, doncs, el marc que fonamentaria aquell mercat a què hem al·ludit anteriorment. Però, alhora aquest conjunt territorial té àmbits d'institucionalització política propis. Les Illes en serien un: «Definir les Balears com a nació política em sembla operatiu en termes polítics. Per això de vegades he configurat un triangle teòric constituït per una nació cultural (els Països Catalans), una nació política (les Illes Balears) i una nació emocional, patriòtica (l'illa). Les Balears com a nació política és per una qüestió pragmàtica. Una nació no són només les institucions: no pot constituir-se si no existeix una voluntat col·lectiva de ser-ho, i crec que és molt més fàcil tenir la voluntat col·lectiva de ser la nació política de les Illes Balears que no la nació política dels Països Catalans. I quins són els ingredients constitutius de les Illes Balears? La llengua i la cultura catalanes».⁴

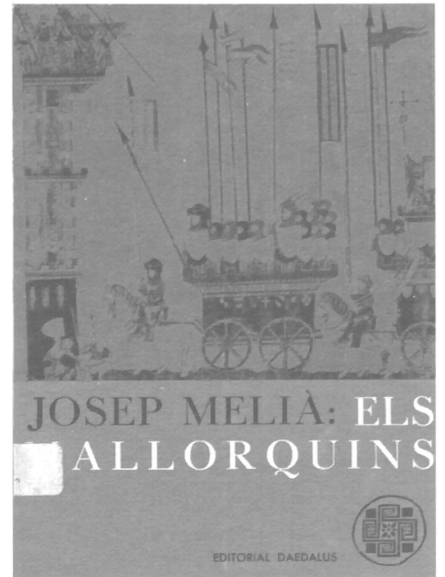
Aquesta divisió «pragmàtica» de l'estratègia nacional té uns precedents majoritaris en el mallorquisme i el valencianisme polítics. I, d'altra banda, l'assaig «fusterià» de Josep Melià *Els mallorquins* (1964 [1967]) i, sobretot, l'estudi de Joan Francesc Mira *Crítica de la nació pura* (1984) són referents que contextualitzen la concepció nacional de Damià Pons. Bastir les bases d'identitat política nacional a partir de la realitat més propera, tenint en compte el fil conductor cultural concebut en la totalitat de manifestacions que el defineixen, torna a plantejar la vigència del projecte federatiu de cada subjecte polític que aconduïx a la realitat sociològica de nació cultural. De fet, Pons no fa altra cosa que assumir la definició republicana de nació, centrada en el concepte de lliure decisió i materialitzada a través de la voluntat i en

l'organització interna del conjunt del territori des del federalisme nacional, una categoria desenvolupada pel catalanista republicà Rovira i Virgili (*Nacionalisme i Federalisme*, 1917).

En qualsevol cas, el que proposa Damià Pons és que és difícil (per no dir poc probable) integrar nacionalment territoris d'un idèntic diasistema lingüístic si no existeix un treball induït des de cada institució/nació política. És a dir, implícitament es tracta de la recuperació del definit «policentrisme convergent» –des de la realitat de cada país català cap al bastiment d'una unió nacional cultural– ben present en la «filosofia» patriòtica de l'obra del Diccionari, una conseqüència («simbòlica») de la qual fou el primer mapa dels Països Catalans, del 1961.

Ara bé, una característica que no ha de passar desapercebuda en aquests dos primers factors nacionalitaris essencials (que es retroalimenten) és la manca d'exerciment de capitalitat cultural del Principat respecte de la reciprocitat cap als altres territoris històrics: «En relació a Catalunya, tenim una manca de simetria en els intercanvis. Catalunya és un territori ric que tendeix a l'autosuficiència. Per alimentar-se, té prou amb la seva pròpia producció. És evident que a Catalunya no hi ha una actitud de generositat que faciliti la recepció de productes culturals mallorquins».⁵ Aquestes reflexions fan repensar el que Joan Fuster comentava en el pròleg a *Els mallorquins*: què en saben els valencians, els catalans i els mallorquins de llur existència històrica i condició nacional? L'assagista suecà advertia el 1964 sobre la «conjuntura d'indecisions» que afectava les tres «regions» històriques: «De fet, ¿què sabíem, què sabem de nosaltres mateixos, i sobretot, què sabíem els uns dels altres, encarats, contigus i distants?».⁶ El que implícitament suggereixen aquestes reflexions de Fuster i de Pons és la situació no superada de les «fronteres interiors». Tot just unes fronteres que foren qüestionades per la unitat entre el treball polític i cultural duta a terme en la dècada dels anys seixanta i setanta: aplecs, llibreries-editorials (Moll, Públia, Can Boïls, Tres i Quatre), noves organitzacions polítiques (PSV, FNC, GS, PSAN, PSM) i intel·lectualitat (Congrés de Cultura Catalana).

En correspondència amb aquest darrer context apuntat, un altre factor que situa la funció sociopolítica de Damià Pons és la seva elaboració teòrica de caràcter «introspectiu», és a dir, la realització d'un balanç so-

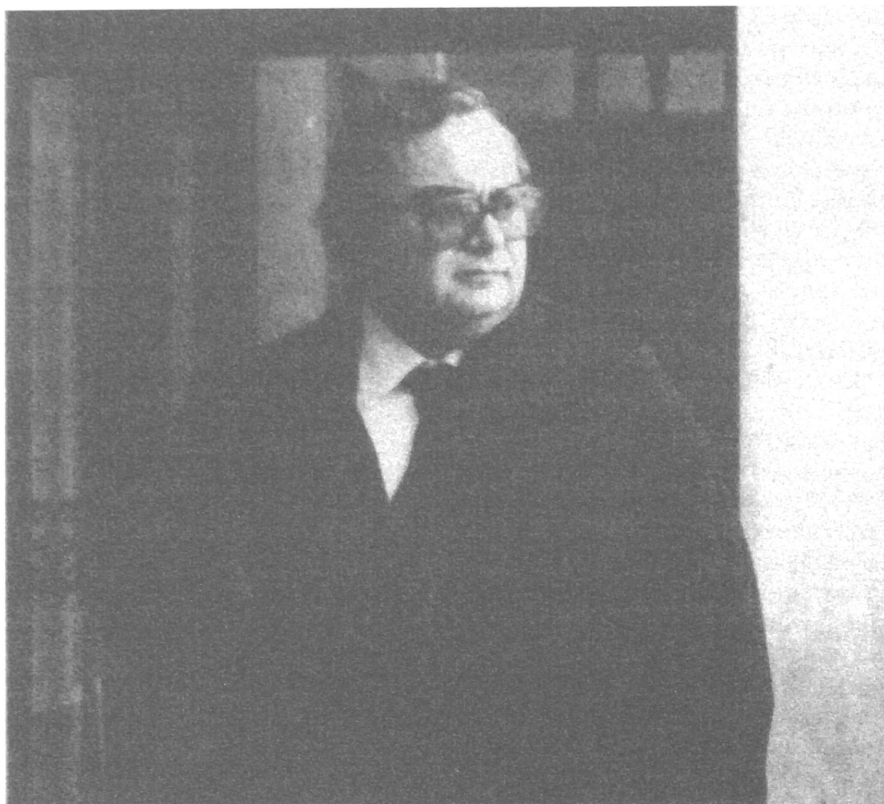

L'assaig «fusterià» de Josep Melià *Els mallorquins* (1964 [1967]) i, sobretot, l'estudi de Joan Francesc Mira *Crítica de la nació pura* (1984) són referents que contextualitzen la concepció nacional de Damià Pons

ciològic sobre l'evolució històrica de les Illes en la contemporaneïtat i llurs condicions de possibilitat per a avançar en la nacionalització cultural i política insular i nacional. En aquest sentit, *El Jonc i l'aritja. País, cultura, política* (2006) constitueix una síntesi explicativa del gruix d'elements que intervenen en la construcció territorial, en fer un balanç, i suposa una prospecció de l'estat de la cultura illenca i de la seva projecció al Principat i País Valencià. Diguem, doncs, que l'epicentre de la lectura de la realitat social i cultural és la possibilitat del mallorquinisme nacional.

Cal dir també que l'àmbit d'intervencions cíviqes d'*El jonc...* són bastides des de la historicitat. Així, el present temps polític es troba intel·lectualment pensat, organitzat, des de l'aportació del mallorquinisme polític al policentrisme nacional convergent.

Dit això, Pons efectua una diagnosi de l'actualitat: des dels processos de certa expansió (o de retraïment) de la catalanitat mallorquina d'ençà del segle dinovè (amb l'impuls minoritzat

Josep Melià i Pericàs. © Arxiu del Grup Serra

de la Renaixença), fins als anys seixanta i setanta passant per l'obligada centralitat (per la seva maduració ideològica) expansiva dels anys trenta a través dels intel·lectuals-polítics Gabriel Alomar, Guillem Forteza i Joan Estelrich. Però aquesta evolució històrica restaria mancada de globalitat si no es fes referència a l'actualització de les introspeccions que necessàriament havien de fer front a un canvi de model de l'estructura econòmica i social, vehiculat essencialment per l'embat migratori i per allò que l'autor defineix oportunament com a «balearització turística». Per aquesta raó, dedica al llarg de l'assaig llargs paràgrafs que insisteixen en aquests factors sociològics per a mostrar els desafiaments i alhora limitacions de la socialització de la consciència nacional de la majoria dels mallorquins.

I és des d'aquesta òptica que les pàgines dedicades a l'assaig de Josep Melià, *El mallorquins* (la lectura del qual ajudà Damià Pons a «racionalitzar» la historicitat illenca)⁷, són reveladores perquè l'autor, a més de proposar l'adscripció fusteriana d'aquesta primera introspecció globalitzadora d'ençà del primer francofalangisme, hi especifica una hipòtesi que també pot ser aplicada al País Valencià: la voluntat de Melià de dur a terme una anàlisi de la realitat insular per a

Si una «obsessió» civicopolítica es reflecteix en els posicionaments d'*El Jonc i l'aritja* és el fet de palesar la necessitat d'eixamplar l'abast del compromís nacional a la majoria social perquè la identitat no es vegi reduïda a un procés de folklorització

implicar almenys un sector significatiu de la burgesia al projecte de país. Aquesta idea, que certament no restava tan clara en Joan Fuster que, com se sap, identificava la valencianització amb les opcions d'esquerra, és prou considerable perquè una característica que es manté al llarg de la reflexió de Damià Pons és la desafecció sistemàtica d'aquest grup social envers la lleialtat lingüística i cultural. Ras i curt: si existia un compromís de la burgesia mallorquina era amb la satel·lització política espanyola. Aquest paràmetre tampoc no diferia gaire, malgrat la diversa tonalitat del registre ideològic, de la burgesia ca-

talana. La hipòtesi de Josep Melià, segons Damià Pons, abasteix el lector del recurs metodològic per a proposar novament l'adscripció de classe de les elits i llur compromís amb l'objectiu oposat al del mallorquinisme: el pas de país a província.

I si una «obsessió» civicopolítica es reflecteix en els posicionaments d'*El Jonc*... és el fet de palesar la necessitat d'eixamplar l'abast del compromís nacional a la majoria social perquè la identitat no es vegi reduïda a un procés de folklorització. Per aquesta raó, quan es recupera l'assaig de Josep Melià també se'n vol destacar una determinada vigència. Perquè segons Damià Pons, el context econòmic i social illenc dels darrers quaranta anys marca un abans i un després pel que fa al futur de la identificació nacional –catalana o espanyola– envers el seu conjunt social. Per tant, l'encert del paral·lelisme –també extrapolable a *Nosaltres, els valencians*– rau a constatar que entre els anys cinquanta i seixanta es dissenya als Països Catalans un nou conflicte de legitimitats nacionals que afecten la mobilitat humana (noves migracions) i el renovellament generacional –o no– que malda per a contrarestar els diversos gradients de l'alienació nacional.

Heus ací perquè en constants passatges de l'estudi es proposa la necessitat de l'expansió paraparlítica de la idealitat nacional a partir dels moviments socials. Aquesta apel·lació, que la història contemporània circumscriu a d'altres estratègies culturals i polítiques, és d'interès perquè, segons Damià Pons, el fet de tenir una base prou àmplia d'associacions i d'entitats que lluiten per la llengua i per la difusió de la identitat sociohistòrica, comporta la solidificació d'una alternativa política –o d'una aliança de forces– davant el sistema convencional de partits de referència espanyola, que l'autor identifica, des de la formulació de reforma política, amb els partits UCD, AP, PSOE. No debades, en aquest assaig, es manifesta que una de les causes de l'estancament del nacionalisme polític és que des de la perifèria de l'àmbit nacional es va acceptar «per part de la majoria de forces polítiques que operaven a les Balears [un] model de transició que s'havia dissenyat des del centre peninsular».

Davant aquest context, que presenta peremptòries cruïlles i propostes, el capítol «la nació cultural: mancances i reptes de futur» és prou definitori pel que fa a les finalitats

cíviques i polítiques del text. La construcció d'un àmbit de referència territorial –Catalunya (Nord)-València-Illes–, que *actui* com a mercat cultural i de projecció exterior, com a espai comunicatiu i de contrapès resolutiu davant «la competència desigual de la cultura castellanoespanyola», continua essent un desafiament que s'ha d'institucionalitzar ara, i proposa el nus que cal descabdellar per a concretar projectes que viabilitzin el grau de relació entre nació cultural i nació política a fi de consensuar o no el propòsit que «una cultura nacional no és una cultura subordinada», que (potser amb un grau de teleologisme) «té vida per ella mateixa».

Els tres factors de construcció nacional que he destacat de la trajectòria de Damià Pons són prou significatius perquè ens situen davant la cruïlla de les Illes (i del Principat i del País Valencià) «entre ésser –com s'apunta a *El Junc...*– un país català plenament autogovernat o ésser les Bahames d'Espanya», una opció que ha de ser superada per la consciència de mallorquinitat, una tradició fonamental de la qual («autoconeixement» i «auto-centrament»)⁸ es donà, segons Pons, entre la fi del segle dinovè i el primer terç del segle vint i tingué una certa continuïtat (amb el canvi d'escenari polític i social) als anys seixanta i setanta. És així que el projecte nacional depèn de la potenciació d'aquesta memòria històrica que hauria d'esdevenir imaginari col·lectiu.⁹

*Universitat Rovira i Virgili

¹ «El Modernisme a Mallorca». A: PONS, Damià. *Entre l'afirmació individualista i la desfeta col·lectiva (Escriptors i idees a la Mallorca del primer del segle XX)*. Barcelona: PAM, 2002.

² PONS, Damià. «Els intercanvis culturals entre Mallorca i Catalunya». *Serra d'Or*, 468, desembre del 1988, pàg. 43-44.

³ PONS, Damià. «Creativitat i lleialtat». *Serra d'Or*, 522, juny del 2003, pàg. 25-27.

⁴ PONS, Damià. «La manera de canviar la realitat és treballar des de dins amb pragmatisme». *Serra d'Or*, 462, juny del 1998, pàg. 33

⁵ PAYERAS, Miquel. «Entrevista Damià Pons». *El Temps*, 13-X-1997, pàg. 65.

⁶ FUSTER, Joan. «Pròleg». A: MELIÀ, Josep. *Els Mallorquins*. Palma: Editorial Daedalus, 1967, pàg. 9.

⁷ MARTÍ, Tomeu. «El redreçament nacional a les Illes. Entrevista a Damià Pons». *Debat nacionalista*, 27, hivern del 1996, pàg. 45.

⁸ PONS, Damià. «Cultura i país, memòria i projecte». *Lluc*, 865, setembre-octubre del 2008, pàg. 48-56.

⁹ Un recorregut del procés de presa d'aquesta consciència a Damià Pons: «El nacionalisme a les Balears: entre la precarietat i la consolidació». *Debat Nacionalista*, 1, febrer del 1988, pàg. 30-38.

Lluc

REVISTA DE CULTURA I D' IDEES

SUBSCRIPCIONS AL TELÈFON
971 25 64 05

Temptant l'equilibri (entre la incògnita i el desig)

Damià Pons i Pons, conseller
d'Educació i Cultura, 1999-2003

Bartomeu Cañellas Roca*

«Un sistema educatiu propi i de qualitat, adaptat a la realitat i a les necessitats de formació del nostre país», aquesta és, significativament, la frase que encapçala, gairebé com a lema o llegenda heràldica, l'edició del volum *Quatre anys millorant l'educació (1999-2003)*, que la Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears va publicar el maig del 2003, com a resum de la tasca duta a terme durant la legislatura del Pacte de Progrés. Un resum que es presentava com a punt de reflexió, com una aturada per prendre alè a meitat de l'ascens i poder enllestir a continuació tota la tasca que el present i el futur més proper anaven dibuixant. Cosa que, com tots sabem, no arribà a succeir com a conseqüència dels resultats de les eleccions autonòmiques del 2003, que configuraren una nova majoria en el Parlament de les Illes i un posterior canvi radical de concepció en el món educatiu.

A l'asserció del principi, hi ha tres paraules cabdals per entendre el quefer d'aquell període: *propí*, *qualitat* i *adaptat*. Dos adjectius i un substantiu que defineixen tot un programa d'actuació de l'acció del conseller Damia Pons, per fer front als qualificatius *aliè*, *magre* i *inadaptat* que impregnaven el sistema educatiu el juliol del 1999, quan va prendre possessió del càrrec.

A la plana cinc del mateix document, una fotografia –reproduïda en aquest article– ens mostra l'equip humà provinent tot ell directament de l'àmbit educatiu i lligat al PSM o

al PSOE que, reunit a l'entorn de la figura del conseller Damia Pons –imatge central en què convergeixen totes les línies de força, talment un quadre del Renaixement–, materialitza l'esperit germinal entre la incògnita i el desig de la declaració programàtica del conseller: Jaume Pons (inspector d'Educació), secretari general tècnic; Jaume Morey (professor d'IES), Administració Educativa; Jaume Gual (inspector d'Educació), Planificació i Centres; Arnau Amer (inspector d'Educació), Personal Docent; Bartomeu Llinàs (inspector d'Educació, exdelegat provincial del MEC i actualment conseller d'Educació i Cultura), Formació Professional i Inspecció Educativa (1999-2002), substituït per Miquel Mestre (professor de Formació Professional) (2002-2003); Catalina Bover (mestra d'Educació Infantil), Ordenació i Innovació; Martí March (professor de la UIB), Universitat; Tomàs Martínez (mestre d'Educació Primària), cap de gabinet; Antoni Marí (mestre d'Educació Primària), delegat territorial d'Eivissa i Formentera, i Eduard Riudavets (mestre i actual parlamentari del PSM-Entesa Nacionalista), delegat territorial de Menorca. Deixam de banda Pere Muñoz i Joan Melià, encarregats, respectivament, de Cultura i Política Lingüística, encara que aquesta darrera seria una de les potes que completaria la taula educativa proposada per Pons.

La imatge és, d'entrada, una declaració d'intencions d'un ferm compromís amb la societat i amb l'educació mitjançant la política i l'acostament a la realitat educativa

de les Illes, defugint postures teoritzants o de simple gerència. Damia Pons té clar que l'educació no és simple gestió; és, per damunt de tot, qualque cosa més, que forma una part molt essencial d'un projecte de país. Per tant, la ideologia hi és intencionadament present.

La situació d'aquells moments, amb unes transferències obtingudes pel Partit Popular (1998) a qualsevol preu per tal de poder dir que s'havien fet, i negociades amb Madrid a correu per ser finalment dotades d'una manera clarament insuficient per a la singularitat històrica, geogràfica i cultural de les Illes; per la malmesa situació d'edificis i recursos personals i econòmics de la xarxa educativa; per la implantació final de la darrera Llei orgànica d'educació, i, molt especialment, pel canvi radical que s'estava produint en la societat de les Illes –amb més intensitat a Mallorca i a Eivissa– i, conseqüentment, a les aules, recomanava agafar el bou per les banyes i anar per feina. No eren temps per a teories, sinó d'arromangar-se i ficar les mans fins als colzes dins el cossi.

Bastin una sèrie d'indicadors del sistema educatiu per copsar el panorama d'una societat que, sense cap prevenció, ha decidit girar l'esquena a la formació com a eina de futur i com a inversió de millora personal i social, i deixar l'escola com a àmbit d'aprenentatge d'hàbits que la família no té temps de transmetre –en el cas de conèixer-los– i poca cosa més. Aquest canvi de valors ha acabat generant una població amb un nivell de formació molt baix, que xifra en l'èxit econòmic a curt termini la seva meta. En definitiva, per primer cop, pot més el model social que l'educatiu, i l'escola, en primer lloc, i tota la societat, després, en paguen les conseqüències.

Els comentaris sobren. Aquí és quan un es demana, per què una persona del perfil de Damia Pons, home de lletres, investigador, poeta, catedràtic d'institut, professor universitari i conseller de Cultura i Patrimoni del Consell Insular de Mallorca, en aquelles dates, s'embarca en un vaixell com el de l'educació, que sembla fer aigua de pertot? Per què es compromet en un càrrec que, d'entrada, sap conflictiu, incòmode i objectiu de tots els esguards –tant dels amics com dels no tan amics? La resposta ens la dona el tarannà del personatge: el compromís personal amb el seu país i la creença en els valors de l'educació en el si de les societats modernes.

Al seu primer poemari, *Teranyina* (1970-1971), al poema «Assegut a l'escaló dels vint anys», el Damià Pons jove poeta –compta amb vint-i-un anys –, ho proclama amb força:

*Jo no voldria ser l'ombra d'un home
arrossegat pel fred sobre paret de calç,
i sí ésser l'espira que trenca la nit negra
i sap matar la por a cops de vidre (...)*

Damià Pons, mitjançant el jo poètic interposat, declara a qui el vulgui escoltar que no vol ser ombra, no vol ser arrossegat i sí ésser l'espira, el foc, la llum, com a bon hereu dels il·lustrats que veren en aquesta imatge la clara metàfora de la tasca educativa, la gran eina alliberadora de la foscor que és la incultura. Damià Pons és home d'afirmacions, «sí ésser l'espira», un home d'acció, no de gabinet, de paraula fluida, ferma i veement que troba en la batalla dialèctica el camp en el qual desenvolupar tot el corpus d'idees que ha donat suport a la seves nombroses tasques anteriors, i aquest camp, vint-i-nou anys després, serà l'educatiu.

Com a professor d'institut de Batxillerat –llavors instituts d'Educació Secundària, i no pas d'ensenyament– durant un grapat d'anys, coneix el món de l'educació no universitària i la seva evolució; com a professor de la UIB, sap les tresques de l'Educació Universitària i de la UIB; com a conseller de Cultura i Patrimoni, transita amb comoditat per l'àmbit polièdric de la creació artística, i com a militant destacat del PSM, exerceix el compromís amb el país i la llengua, que han estat sempre fonaments de la seva feina i de la seva presència ferma en tots els camps anteriors. Aquestes són les forques que aguanten i conformen casa seva i que intentarà aplicar al camp educatiu, des de l'Educació Infantil a la Universitària, per enfrontar-se als fantasmes que, com un nigul negre, comencen a tancar el sol amb una velocitat esfereïdora: els mals resultats, l'alta xifra d'abandonament del sistema, el fracàs escolar, el desequilibri entre la demanda i l'oferta, la desigualtat en l'escolarització dels immigrants entre els centres de titularitat pública i els concertats, que ja dibuixava la creació de possibles guetos, la desconfiança en el mateix sistema per part de la societat i la desmotivació dels professors que se senten tot sols enfront d'aquesta nova realitat tan complexa.

Davant això, el conseller Pons va creure sempre que la reflexió perma-

L'equip, tot ell directament lligat a l'àmbit educatiu i al PSM o al PSOE, que es configurarà entorn al conseller Damià Pons

Damià Pons té clar que l'educació no és simple gestió; és, per damunt de tot, qualche cosa més, que forma una part molt essencial d'un projecte de país i la ideologia hi és intencionadament present

nent sobre l'educació a les Balears, desenvolupada de manera compartida per l'Administració i la comunitat educativa, en seria l'eina clau i així ho va exercir. Reflexió i acció que es manifestaren en un diàleg constant amb tota la comunitat educativa: pares, mares, alumnes, professors, sindicats, empresaris, entitats locals, associacions... mitjançant trobades, jornades, visites a centres, sessions de treballs amb directors, etc. Aquest esperit de consens i d'acció conjuntats es concretaria en la creació de tres organismes bàsics per a la participació: el Consell Escolar de les Illes Balears, el Consell Social de Formació Professional i el Consell Social de la Universitat, i un per a l'avaluació i el diagnòstic de la «salut» del sistema: l'Institut d'Avaluació i Qualitat del Sistema Educatiu, l'IAQSE. I de la reflexió i l'anàlisi en sortirien l'acció normativa, l'acció constructora i l'acció de millora qualitativa del sistema, amb el suport d'un augment en la previsió econòmica fruit, molts

cops, d'una lluita personal i aferrissada amb el mateix Govern per aconseguir unes previsions econòmiques que situassin la realitat i el desig a la mateixa altura. En quatre anys, es produí un augment de més de 109 milions d'euros.¹

En aquest mateix període, es va fer un desplegament normatiu enorme amb la finalitat d'aconseguir un sistema educatiu eficient, de qualitat, adaptat al màxim a la nostra realitat i a la nova societat. Fruit d'aquest esforç foren tres lleis, vint decrets i quinze ordres –entre els quals, els dels currículums propis o el d'equiparació retributiva– que abastaren tots els àmbits. D'acord amb aquest esperit d'anar emmotllant la realitat al desig, es van redactar, sotmetre a les consultes pertinents, aprovar pel Consell de Govern i publicar per primera vegada unes planificacions escolars a curt i a mitjà termini –els famosos i demandats «mapes escolars»– de cada una de les illes i un d'específic de Palma. L'aposta era clara per l'escola pública, pels centres arrelats als pobles i als barris, propers i de dimensions petites o mitjanes. Just calculant les construccions per adequar la xarxa pública a la demanda del moment a causa del dèficit històric, al qual se sumà l'allau immigratòria, i a la demanda prevista a curt termini fent projeccions de la població escolar; la planificació preveia construir un total de vint centres just a Mallorca (14 CEIP i 6 IES). A aquesta xifra, s'hi han d'afegir les nombroses obres d'ampliació, reforma i millora. Acabada la legislatura, pel que fa a

Curs 1999-2000	les Illes	Estat espanyol
% població activa que ha completat estudis postobligatoris	33,9%	37,0%
Mitjana d'alumnes / unitat a EP	24,2	21,1
Taxa neta d'escolarització a 3 anys	90,1%	84,1%
Taxa neta d'escolarització a 17 anys	64,5%	76,4%
Esperança d'escolarització a 6 anys	12,4	12,8
Taxa d'idoneïtat a 13 anys	81,4	87,4
Taxa de repetició a 6è d'EP	18,6%	12,8%
a 2n d'ESO	34,8%	24,8%
a 4t d'ESO	32,5	25,4
Taxa bruta de població que es gradua a l'ESO	67,5	74,6
Taxes brutes de graduació COU / Batxillerat	37,2	46,2
Taxa bruta de població que supera la prova d'accés a la universitat	30,1	38,2
Taxa neta d'escolarització 18-22 anys	14,2	29,4
Taxa bruta de graduats (llicenciatura)	5,2	18,1
Tant per cent d'alumnes estrangers, ensenyaments de règim general 1999-2000	3,18%	15,88%
2009-2010	1,49%	9,65%

l'Educació Primària, s'havien invertit més de 145 milions d'euros en construcció. S'acabaren 3 nous CEIP (36 unitats), estaven en fase de construcció i/o contractació 11 centres (138 unitats) i 5 de planificats i en redacció (66 unitats), la qual cosa feia un total de 5.025 places noves a la xarxa pública. A l'Ensenyament Secundari, 7 nous IES acabats que aportaven 162 unitats, 5 que estaven en fase de construcció o de contractació imminent (82 unitats més) i 3 de planificats i en fase de redacció (48 unitats). És a dir, un total d'oferta pública nova de 8.435 places entre ESO i Batxillerat. Aquesta oferta, si s'hagués pogut dur tota a terme, hauria acabat amb greuges i dèficits històrics.

A això s'hi ha d'afegir tot l'esforç per millorar les condicions del personal docent (política retributiva, convocatòria d'oposicions per eliminar interins, pacte per a l'estabilitat, places específiques per a cada illa, la formació concretada en un Pla quadriennal...). La implantació de les TIC a tota la xarxa com a eines de gestió i, especialment, d'ensenyament; la creació del portal educatiu WEIB. O la concreció del compromís programàtic del Govern per garantir l'atenció a la primera infància i per fomentar la conciliació del món laboral i el familiar amb el suport a les famílies, mesures com el Pla d'ordenació del primer cicle d'Educació Infantil, el Pla 0-3, aprovat pel Consell de Govern el dia 13 de desembre del 2002, que suposava arribar a les 13.583 places per a 0-3 anys,

El conseller Pons va creure sempre que la reflexió permanent sobre l'educació a les Balears, desenvolupada de manera compartida per l'Administració i la comunitat educativa, en seria l'eina clau i així ho va exercir. Reflexió i acció que es manifestaren en un diàleg constant amb tota la comunitat educativa: pares, mares, alumnes, professors, sindicats, empresaris, entitats locals, associacions...

una taxa del 47,25%, a centres finançats mitjançant recursos aportats per les administracions públiques²; l'escola matinerana, la dotació de més menjadors escolars, del transport, de les beques i ajudes, i del suport a les activitats de les APIMA.

Peça clau de l'acostament a una realitat que desbordava els centres i que no tenia cabuda dins les cotilles normatives va ser l'aprovació dels projectes d'intervenció educativa (PIE) per respondre a la complexitat dels alumnes d'ESO, que pretenien poder atendre les necessitats reals, amb els recursos humans i organitza-

tius adients, potenciant l'autonomia dels centres i flexibilitzant-ne el funcionament d'acord amb l'entorn social i geogràfic, la pròpia realitat de cada centre.

I tants d'altres projectes i accions a la universitat, en l'atenció a la diversitat, en la incorporació dels alumnes novins, amb el tractament del català com a llengua vehicular i de cohesió de la nova comunitat educativa...

I després de tants d'esforços, de tantes hores de feina, de tants d'enfrontaments amb una societat caparruda, de tants d'objectius assolits i de tantes tasques consolidades, per què la sensació final de deserció, el regust amarg a la boca? I la insatisfacció del sector educatiu i de la societat? Per què la crítica constant als mitjans de comunicació, a la premsa escrita especialment, els d'una banda, per no arribar i, els de l'altra, per haver anat massa lluny?

I ara, que el temps inexorable ha passat la realitat pel sedàs, torna a sonar als mateixos àmbits l'eterna cançoneta de l'enaltiment tardà, ara que les coses ja no poden tornar enre, costum que en aquesta terra ja han patit totes les persones de bona fe, practicants del credo de la cultura i l'educació com a eines de transformació social i de progrés –no tan sols material–, totes aquelles persones –Damià Pons n'és un bon exemple– que han volgut que el país es reconciliés amb ell mateix i avancés cap a un altre model de civetat. L'enyorança cap a aquells que han deixat la vida pública cansats d'una comunitat antropòfaga, la nostra, que es deleix a enfonsar els benintencionats i anorrear les forces de gent a les quals llavors enyora, quan el fet ja no té remei, quan han iniciat un viatge sense retorn al món de la reflexió, de la recerca i de l'anàlisi d'on varen sortir un dia pensant que realment la societat que duïen dins el cap podria esdevenir un dia no gaire llunyà realitat tangible. ■

* Professor d'Ensenyament Secundari

¹ Totes les dades que se citen provenen del llibre *4 anys millorant l'educació (1999-2003)*, editat el maig del 2003 per la Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears o de *Las cifras de la Educación en España, Estadísticas e Indicadores*, del Ministeri d'Educació espanyol.

² *Pla d'ordenació del primer cicle d'Educació Infantil de les Illes Balears*. Palma: Govern de les Illes Balears, Conselleria d'Educació i Cultura, Direcció General d'Ordenació i Innovació, 2003, pàg. 35.

Damià Pons i el compromís

Joan Melià

I

Segurament el seu ideal hauria estat dedicar-se en exclusiva a la literatura. A estudiar-la, a fer-ne divulgació i a crear-ne, mitjançant la docència o l'escriptura. Segurament hi hauria afegit, adesiara, singladures per moltes altres disciplines artístiques, que també han estat objecte de les seves anàlisis i comentaris. Aquest hauria estat el centre de la seva activitat si li hagués tocat viure en un país d'aquells que assumeixen amb naturalitat, sense subordinacions ni complexos imposats, l'herència secular de la seva llengua i cultura i es comprometen a projectar-les cap al futur.

Però no ha estat així. I la necessitat i voluntat de creure que ho podia ser, d'aquesta manera, l'ha obligat –de vegades per iniciativa pròpia, d'altres empès pels qui el coneixen– a distribuir el seu treball entre moltes altres activitats. Activitats diverses, sens dubte, però unides per un lligam fort: la voluntat d'avançar en la construcció de la societat en què li agradaria viure, una societat cohesionada i fidel a la seva identitat.

És un objectiu que, quan es manté amb intensitat al llarg de tants d'anys, just és possible si s'assenta sobre una base sòlida, capaç de sostenir les in comptables peces d'una construcció tan complexa. Pocs casos hi deu haver de persones capaces d'oferir tanta solidesa en totes les seves contribucions en camps diversos. En tots ells, ha estat capaç de provocar mestratge, amplis consensos i respecte, fins i tot entre els qui, per definició, fan part dels qui impedeixen avançar en el camí que vol recórrer.

Són nombrosos els elements que mostren la importància del projecte d'abast global en l'àmbit de la cultura que Pons s'ha traçat. Un projecte que, a més, encaixa perfectament dins l'espai social complet. Les seves aportacions teòriques en els camps

en què més dedicació ha posat ho demostren. En aquest sentit, és reconegut com l'autor de la formulació dels tres nivells del concepte de nació, que tot i ser enfocat des de Mallorca és aplicable a molts altres indrets: la nació sentimental o emocional (Mallorca), la nació política (les Illes) i la nació cultural (els Països Catalans); una proposta que li ha permès sempre ser eficaç en la idea de quin és el lloc a ocupar en el marc dels Països Catalans. Així mateix, la capacitat d'orientar l'adhesió a aquest projecte d'actuacions en disciplines i àrees de l'activitat allunyades dels seus àmbits d'interès habitual. O l'aparent facilitat amb què és capaç d'argumentar amb solidesa i ordre el seu parer en debats i discussions i d'improvisar contundents discursos totalment lligats, coherents i apassionats, tant en situacions transcendentals com a partir de motius mínims.

No costa gaire adonar-se que hi ha amplis sectors d'unanimitat i consens sobre el valor de les seves aportacions personals, en la creació literària, en l'estudi del fet literari i de la història cultural, en normalització lingüística, en la gestió política, en la docència...

II

Aquí, però, no volem tractar d'aquests vessants de la seva activitat en sentit general, sinó d'un aspecte concret. Ens referim a la capacitat de generar compromís en els altres, d'empènyer-los a l'activitat, de provocar que actuïn... Aquest interès es fa evident, d'una banda, en la freqüent creació i participació en plataformes que li han facilitat motivar la contribució col·lectiva, i, de l'altra, en la implicació i el suport que ha donat a molts de projectes individuals d'altri.

Aquesta tirada a acompanyar-se dels altres i a acompanyar-los concor-

Portada de *Països Catalans, en plural* amb el dibuix de la mata de jonc fet per Andreu Terrades

Pons ha estat capaç de provocar mestratge, amplis consensos i respecte, fins i tot entre els qui, per definició, fan part dels qui impedeixen avançar en el camí que vol recórrer

da amb el fet que el seu projecte es basi en l'actuació col·lectiva, però també s'explica perquè posseeix una capacitat poc freqüent i en contínua eferescència de generar idees, de detectar les necessitats de cada moment; una capacitat d'anàlisi i projecció que supera de molt les possibilitats personals de donar-hi resposta. Potser la coherència amb l'objectiu que persegueix explica que sigui tan després a l'hora de compartir, de suggerir, de cedir projectes, de deixar terreny als altres... La mateixa tendència es manifesta en la capacitat d'estimular projectes a especialistes d'àmbits dels quals, aparentment, ell està allunyat. Dur a terme els projectes, les idees que té, és la seva prioritat i no tant ser-ne protagonista o participant destacat. En aquest sentit, són in comptables els documents que ha elaborat personalment i que han aparegut com a producte col·lectiu.

III

D'aquesta actitud, n'hi ha testimonis en tots els àmbits en què ha actuat. Ja en la seva primera etapa en la do-

Portada, també d'Andreu Terrades, d'un número de *Latitud 39*, en què començava la segona etapa, deixava de tenir format de diari i passava al de revista.

cència universitària destacava per la capacitat d'estímul sobre els alumnes. El suggeriment de treballs engrescadors, col·laborant amb detall a l'hora d'establir-ne el perfil i el guió, les fonts que calia consultar i fer-ne fàcil l'accés quan era a les seves mans, dedicant temps a revisar-los i a millorar-los, proposant-ne publicacions posteriors... I va continuar mantenint aquest entusiasme estimulador quan s'incorporà a la docència a Batxillerat, a l'Institut de Lluçmajor i al Joan Maria Thomàs de Palma. Sens dubte va ser determinant en molts dels seus alumnes en la percepció del país i de la cultura en què viuen, i en alguns en el projecte de professionalització que es construiran. Un estímul que no sols es fonamentava en la seva activitat pròpiament docent, sinó també en el contacte paral·lel a través de freqüents actuacions complementàries (impuls a revistes escolars, contacte amb escriptors, activitats culturals diverses, etc.). Un estímul que contagiava també, en els mateixos projectes, molts de companys docents, de la seva i d'altres especialitats. Seria fàcil trobar professors i exalumnes que, sense dubtar-ho gens, reconeixen el mestratge i la influència positiva que ha exercit en la vida escolar col·lectiva i particular de molts d'ells. Avui, retornat a les aules universitàries, després de més de trenta anys d'haver-se iniciat en la docència, continua amb aquesta mateixa estimuladora activitat.

IV

La proposta, gestió i coordinació de diverses plataformes de difusió de

producció cultural i ideològica ha estat també una de les vies a què ha acudit per a generar l'activitat dels altres. A part de les revistes escolars a què acabam d'al·ludir, va ser fundador de *Latitud 39* (*Revista de literatura, llengua i arts*), publicada entre el 1981 i el 1983; a més de ser membre del Consell de Redacció de diverses revistes, ha dirigit en dues etapes (1994-1999 i 2004-2007) la revista *Lluc*; a principi dels anys vuitanta va crear la publicació *L'aventura de llegir*, que apareixia al voltant de Sant Jordi, per a fomentar la lectura en català i ha participat com a editor en diverses publicacions d'autoria col·lectiva (*Mallorca, ara*, 1987; *Països Catalans, en plural*, 2005). Igualment ha promogut l'escriptura i edició de llibres, des de diversos compromisos que ha assumit, com ara la direcció de la col·lecció TempsObert, de l'editorial de Lleonard Muntaner; o, anteriorment, la proposta de creació de les col·leccions Biblioteca Marià Aguiló i Biblioteca Miquel dels S. Oliver, editades per la UIB i Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Darrere totes aquestes activitats hi ha hagut sempre l'estímul de participació a altres persones (amb articles, ressenyes, llibres, capítols, coautoreries, aportacions plàstiques...), les contribucions de les quals, sense l'amical insistència de Pons, sovint no s'haurien escrit ni creat mai. I no ho dubtem; aquesta tasca té sempre com a conseqüència la càrrega de feines complementàries que depassen la simple direcció i, consegüentment, l'absorció immensa de temps propi per dedicar a la producció dels altres.

Amb les mateixes claus es pot interpretar la constant participació, al capdavant o com a rerefons i suport referencial, en nombroses organitzacions que tenen per finalitat promoure la cultura, la normalització lingüística i la reconstrucció del país. El podem trobar relacionat amb la Comissió per a l'Ensenyament i la Normalització del Català (CENC), l'Obra Cultural Balear, el Moviment d'Escoles Mallorquines, el grup Blanquerna, l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana, el II Congrés Internacional de la Llengua Catalana, l'Institut d'Estudis Catalans... En aquestes organitzacions, la seva participació ha estat intensa, amb aportació de moltes propostes, idees i iniciatives, i ha estat un punt de referència, tant en els casos i períodes en què manté un lligam en forma de càrrecs directius, com fora d'aquestes situacions. La continuïtat dels seus

compromisos s'ha estès intensament en la militància política en el PSM, la qual s'ha manifestat en l'assumpció de responsabilitats clau, tant en el si del partit com en la gestió pública.

Aquest vessant de la seva actuació sobretot adquireix una dimensió pública quan ocupa càrrecs de gestió política, tant en el Consell de Mallorca com en el Govern de les Illes Balears. Les iniciatives de crear cases museu d'escriptors, l'Arxiu del So i de la Imatge, l'Espai Mallorca, l'adquisició de fons bibliogràfics i documentals, el foment de l'aparició d'anuaris d'activitats culturals, el diccionari del teatre, la difusió exterior de la cultura que es produeix a les Illes, l'Institut Ramon Llull, el Consell Social de la Llengua Catalana, càtedres per al foment de la recerca, etc.

V

En el mateix sentit, ha sabut respondre sempre generosament a les demandes de col·laboració que ha rebut, tant per l'acceptació de determinades responsabilitats temporals que, de segur, no formaven part de les seves prioritats, com per complaure peticions més concretes, més puntuals. Des d'aportacions teòriques o de disseny d'actuacions que només podien pensar persones amb la seva capacitat i preparació a activitats organitzatives, logístiques i de suport que qualsevol altra persona hauria pogut assumir. D'aquest esperit cooperador també en són testimoni les innombrables conferències, taules rodones, presentacions de llibres, pròlegs... que ha fet fins ara i que, de segur, continuaran marcant una part

considerable dels seus quefers habituals. Moltes d'aquestes activitats, que altres casos resolen amb frases de compromís o comentaris convencionals, en ell sempre solen transformar-se en un estudi aprofundit, detallat de l'objecte o del tema d'atenció. Entossudit sempre a valorar i destacar la part positiva de les obres i actuacions dels altres, el que hi ha de bo, sobretot d'aquelles que es fan des de l'honestetat i que contribueixen, poc o molt, al camí de progrés i de consolidació del país en què creu. Extremadament constructiu, sempre sap trobar-hi les coincidències, allò que uneix més que el que separa.

Moltes de les persones que hi han col·laborat, tant en actuacions promogudes des de l'amistat o la coincidència de projectes, com en les de caire professional o de gestió política, li reconeixen la capacitat de fer-hi aportacions, de contagiar entusiasme i de fer congeniar al seu voltant caràcters diferents, de manera que no és infreqüent que aquesta cohesió es dilati més enllà del període de l'actuació o d'existència formal del grup que l'ha duita a terme.

El seu interès per la col·lectivitat també es manifesta d'una altra mane-

ra; la prioritat que, per ell, tenen les actuacions que signifiquen establir elements de durada, de permanència i d'expansió. Aquest vessant de la seva actuació, s'ha posat de manifest sempre, però sobretot adquireix una dimensió pública quan ocupa càrrecs de gestió política, tant en el Consell de Mallorca com en el Govern de les Illes Balears. Les iniciatives de crear cases museu d'escriptors, l'Arxiu del So i de la Imatge, l'Espai Mallorca, l'adquisició de fons bibliogràfics i documentals (la Biblioteca Lluís Alemanys o el fons Alcover-Moll, per exemple), el foment de l'aparició d'anuaris d'activitats culturals, el diccionari del teatre, la difusió exterior de la cultura que es produeix a les Illes, l'Institut Ramon Llull, el Consell Social de la Llengua Catalana, càtedres per al foment de la recerca, etc. En tots els casos fruit de propostes ja molt pensades i elaborades per ell mateix. Qualsevol exemple d'actuació més orientada a la consolidació de la cultura del país que a l'immediat rèdit electoral que poden donar actuacions més espectaculars, però també d'abast més efímer.

En l'activitat de Damià Pons s'hi produeix una complexa unitat de

producció individual i d'actuació col·lectiva difícil de trobar en altres persones. Al mateix temps, s'hi mostra una contundent capacitat de treball en registres locals i en registres generals, no sols en els aspectes que podríem designar estrictament cultura, sinó en tot allò que afecta la societat en què viu, perquè aquesta globalitat és el que fa objecte del seu interès i es converteix en el camp sobre el qual incideixen les aportacions que ha fet. El coneixement del passat, l'actuació en el present i la projecció cap al futur, són els seus objectius i, alhora, instruments.

La gran capacitat de feina, de retenir dades clau i d'establir jerarquies entre l'essencial i el circumstancial, d'interpretar el bessó de les coses, d'escoltar i assumir parers diversos, de traslladar confiança i cedir protagonisme als qui l'envolten, de bastir projectes col·lectius, de combinar el rigor en la recerca, la mestria en la docència i l'estímul i entusiasme en la dinamització i la gestió, són trets clau de la seva personalitat que n'expliquen el valor de les aportacions i la funció de lideratge, de referent, de mestre i company generós i solidari que molts li reconeixem. ■

Embata

Pge. Papa Juan XXIII, 5 - E
Tel. 971 713 350 – Fax: 971 213 641
Geranis Centre
07002 Palma de Mallorca
E-mail: adminembat@balear.onenet.es

Born de llibres

C/ Sant Miquel, 55 - 1ª planta
Tel. i Fax: 971 71 03 04

PEDAGOGIA I PSICOLOGIA · LLIBRES
DE CINEMA · LITERATURA · CIÈNCIES SOCIALS
LLIBRERIA UNIVERSITÀRIA

D'una carta a Damia Pons

Joaquim Molas

...he dit sempre que, dels treballs de recerca històrica, m'interessen, sobretot, les propostes de lectura global que donen sentit no sols al desordre de les dades d'arxiu, sovint sense veu ni vot, sinó també a les necessitats més vives i contradictòries del present. Haig d'invocar les successives propostes de lectura, per exemple, de la Revolució francesa? O d'un poeta com *don Luis de Góngora*? La gent del gremi, però, sol tendir a concentrar la seva artilleria sobre un dels dos extrems: l'acumulació, més o menys asèptica, de dades puntuals o la construcció de grans panorames, amb els perills que el fet suposa o pot suposar. En el primer cas, de perdre's, per una falsa voluntat de rigor científic, en una madeixa de detalls que dóna voltes sobre ella mateixa. Vull dir, de lletra petita que no duu enlloc. O que, almenys, no duu a cap continent mínimament habitable. I en el segon, de convertir hipòtesis de treball o simples impressions personals en prodigiosos *mapamundis* que, en el fons, no són sinó grans campanes que sonen, quan sonen, sense to ni so. Per diverses raons, entre les quals, la falta d'un ensenyament com Déu mana i la manca d'una vida pública que sigui, a la vegada, il·lustrada, lliure i crítica i que, per tant, es vagi

corregint i aprofundint sobre la marxa, s'ha produït rarament al país la síntesi dels dos extrems. L'acumulació de dades, i llur selecció i transformació en un corpus significatiu. Ara que fas seixanta anys, i encara que avui fer seixanta anys no és sortosament una efemèride tancada, sinó una efemèride oberta a tota mena d'aventures, és possible, ja, de mirar amb una relativa distància el gruix del que has realitzat. Posats a fer-ho, jo destacaria, d'entrada, la passió pel teu temps i pel lloc on vas néixer, Campanet, pel més ampli de les Illes i pel que engloba Campanet i el conjunt de les Illes en un somni, el del que un dia va ser, i avui no és i voldríem que fos. Amb un sol eix, el de la llengua, i com a extensió, el de la literatura. Aquesta passió l'has desenrotllada en diverses direccions: l'escriptura, l'activisme polític i editorial, la docència. I l'estudi. De totes aquestes, potser la de l'estudi és la més representativa. O almenys a mi m'ho sembla per dos motius. Primer: t'ha dut a remenar en els teus orígens. I, per tant, a trobar sentit, des de dins, al que tu ets i al que tu pretens de ser. Segon: has construït un panorama general en el qual tu i tots nosaltres ens movem amb comoditat. En efecte, has posat tots els teus afanys en els dos escriptors més rellevants de Cam-

panet, Miquel dels Sants Oliver i Llorenç Riber. Vaig seguir d'ofici, com manen els cànons, la confecció de la teva tesi doctoral sobre el primer, que vas llegir a la Universitat de Barcelona, si no m'equivoco, el 1997, i n'he llegit totes les seqüeles: edicions i estudis monogràfics recollits, o no, en volum. I sé que tens en marxa un voluminós arxipleg d'articles mig oblidats de mossèn Riber, sobre el qual ja has publicat algun treball. En tots dos casos, has treballat a fons sobre dades d'arxiu, especialment periodístiques i epistolars. I, a partir d'aquestes dades, has sabut reconstruir, dins el marc de les terres catalanes, i per extensió, de les d'Espanya i d'Europa, el gran procés de «modernització» i de «nacionalització» de la Mallorca del segle XX, és a dir, de la Mallorca d'avui. I, a partir d'aquesta proposta general, has aprofundit en alguns dels seus capítols més rellevants: Rusiñol, Costa i Llobera, *El Dia*, Jacob Sureda, Rosselló-Pòrcel...

Targeta extra

Targeta de pagament ajornat que permet comprar en comerços de tot el món, disposar d'efectiu en els caixers i pagar sempre la mateixa quota mensual.

Pensada per a tu.

"SA NOSTRA"
CAIXA DE BALEARS

Damià Pons: un tot terreny!

Pere Sampol i Mas

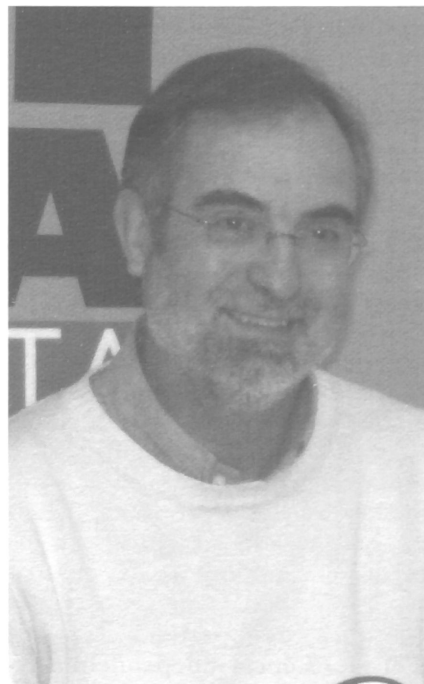
No se ben bé quan vaig conèixer Damià Pons. Faig memòria i el primer record que en tenc deu ser en un menjador del Santuari de Gràcia, una nit de principi d'hivern del 1977, en la qual un grup de nacionalistes provinents de distintes tendències (PSI, PSAN, gent de l'Obra Cultural Balear...) ens reunírem per decidir quina opció política havíem de prendre. Al mes de juny s'havien celebrat les primeres eleccions democràtiques i la majoria de nosaltres havíem optat per la Federació de Partits Socialistes presentats amb el PSP del professor Tierno Galván. El resultat no havia estat gaire encoratjador: poc més del 5% en el conjunt de l'Estat i fora representació a les Illes. El PSOE, que durant els darrers anys del franquisme no havia existit, arrellegà gran part del vot d'esquerres, mentre que una opció ideològicament fiable i amb molta militància activa, com la nostra, restà gairebé testimonial. Misteris de la política que encara ara no he acabat d'entendre. El cert és que, a l'àmbit estatal, hi hagué una desbandada cap al PSOE, que rompia l'estructura federal que nosaltres propugnàvem, i havíem de prendre una decisió. Érem gent de Campanet, Algaida, Montuïri... La decisió fou refundar el PSI canviant les sigles per PSM.

Des d'aleshores, dins el PSM, he vist reproduïda una escena dotzenes de vegades: en reunions del partit, assemblees, congressos... quan el qui presidia la reunió obria el torn de paraules, s'aixecaven les mans dels qui sol·licitaven intervenir-hi i, si Damià Pons demanava la paraula, just després de la seva intervenció la major part dels sol·licitants retirava la seva petició en tocar el seu torn. Era una autèntica demostració de la capacitat de convicció seva, unida a un raonament carregat d'arguments,

exposats sempre amb una vehemència apassionada, embolicada amb una oratòria brillant i reforçada per una veu greu i potent.

Aquest estiu vaig gaudir del plaer d'una vetllada poètica organitzada per l'Obra Cultural Balear de Montuïri. En el racó de ca l'Escolà, just devora el Portal de les Dones de l'església, una nit suau de principi de setembre, Damià Pons ens introduïa en la poesia modernista de Mallorca. Una primera intervenció de mitja hora, que hauria pogut durar tota la nit, donà pas a les lectures de poemes de Miquel dels Sants Oliver, Alcover, Alomar, Riber... a càrrec de distints voluntaris, seguida cadascuna d'un breu comentari seu que ens feia bussejar dins les aigües del poema, el sentiment de l'autor, el context en què l'havia creat... Vaig entendre per què tants alumnes veneren Damià Pons, alguns eren presents aquella nit, i com els ha inculcat l'amor a la llengua, a la terra, al país... «Sap que la soca més s'enfila, com més endins pot arrelar», el vers més significat de l'extraordinari poema de Joan Alcover, presentat, el vers, per Pons, com l'exponent més genuí d'una generació d'intel·lectuals mallorquins per als quals la modernitat era obrir-se a un món que evolucionava vertiginosament, però sense renunciar a la cultura pròpia, com a forma de contribuir a l'enriquiment universal, arrelats al propi país.

Quina diferència amb el provincianisme actual que renega de tot el que és propi per deixar-se dur per modes fugisseres que ens empobreixen i envileixen. Provincianisme dels qui reneguen de la nostra llengua i cultura, i provincianisme dels qui pretenen importar solucions màgiques.

Si Damià Pons demanava la paraula, just després de la seva intervenció la major part dels sol·licitants retirava la seva petició en tocar el seu torn. Era una autèntica demostració de capacitat de convicció la seva, unida a un raonament carregat d'arguments, exposats sempre amb una vehemència apassionada, embolicada amb una oratòria brillant i reforçada per una veu greu i potent

Pons és l'intel·lectual i ideòleg que, segurament, ha fet les millors aportacions al bagatge del mallorquinisme polític. «Mallorca és la nació sentimental, les Illes, la nació administrativa i el Països Catalans, la nació cultural» és la definició més intel·ligent i pragmàtica, i segurament l'única possible sobre la que es pot edificar un projecte de reconstrucció nacional a les Illes, respectant el sentiment propi de cadascun dels illencs, el sorgiment d'una nova realitat balear a partir de les

institucions comunes que neixen de l'Estatut d'Autonomia i amb l'aixopluc de la cultura compartida amb la resta dels Països Catalans, com una àncora que ens impedeix que ens n'allunyem. Definició de Damià Pons que no fa altra cosa que aprofundir en aquella altra definició dels Països Catalans de Guillem Forteza, batlle de Palma a principi del segle XX i arquitecte de professió, per a qui «Balears, Catalunya, Rosselló i València, són els quatre contraforts de la volta de la Pàtria..., que podem comparar-la a una gran volta de creueria en la qual, perquè servi pròpia estabilitat, almenys deuen concentrar-se els esforços i fonaments en quatre punts. La condició que aquests quatre punts hagin de tenir cadascun d'ells resistència independent de la dels altres fa que aquesta imatge ens serveixi per donar a conèixer el concepte que tenim de la verdadera estabilitat del nostre Poble... No vulguem, pel mal entès deler d'una unitat externa (condemnable en tots els ordres), reconstruir la fàbrica d'aquests quatre puntals indispensables per a l'estabilitat de la pàtria amb el material extret exclusivament d'una de les nostres pedres regionals. Pensem que encara que el Principat de Catalunya sia la pedrera patriòtica aparentment més abundosa, no per això es deuen proveir d'ella els qui tinguin peresa de cavar en la seva pròpia pel motiu d'estar més amagada...». Quasi cent anys més tard el temps ha demostrat la vigència d'aquestes paraules.

Però Damià Pons encara presenta una altra qualitat, tal volta més rara en un intel·lectual: la de bon gestor. Quina llàstima que ens deixem espoliar els nostres recursos fiscals de manera tan bàrbara. Què no hauria fet Damià Pons amb unes previsions econòmiques per a la cultura mitjanament dignes per a qualsevol país civilitzat! Així i tot, el Pla d'infraestructures culturals impulsat en la seva primera etapa al front de la Comissió de Cultura del Consell de Mallorca, el Pla de teatres, el Pla de castells roquers, la restauració de la Misericòrdia, la projecció exterior de la cultura amb l'Espai Mallorca a Barcelona, l'impuls al teatre, professional i amateur, el foment de la llengua catalana, les publicacions... tot un torrent d'imaginació al poder que supliria la dramàtica mancança de recursos d'unes institucions espoliades per un Estat insaciable.

Una gestió que continuà al front de la Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears, amb un equip de luxe que serà enyorat durant molts anys. La introducció de la llengua catalana a l'ensenyament; la construcció de nous centres educatius, esquivant les severes restriccions en les previsions econòmiques; la creació de l'Institut Ramon Llull entre el Govern de les Illes i el de la Generalitat, sens dubte la passa institucional més important en l'àmbit dels Països Catalans i que obri el camí a futures col·laboracions polítiques entre el Principat i les Illes, i qui sap si un dia amb el País Valencià.

Realment Damià Pons no fou un conseller d'Educació i Cultura, fou un autèntic ministre d'Educació i Cultura, que posà en pràctica un projecte cultural de recobrament nacional i, el que és més important, generant complicitats entre els usuaris o receptors de les seves polítiques

Realment Damià Pons no fou un conseller d'Educació i Cultura, fou un autèntic ministre d'Educació i Cultura, que posà en pràctica un projecte cultural de recobrament nacional i, el que és més important, generant complicitats entre els usuaris o receptors de les seves polítiques, encomanant entusiasme, suplint la manca de recursos econòmics amb treball, participació i voluntariat.

I a mi no em pertoca analitzar el Damià Pons investigador i poeta perquè d'altres, especialitzats en aquestes matèries, segur que ho faran amb millor coneixement de causa. Però, en el tot, la seva obra creativa, política, ideològica, de recerca... revela la seva extraordinària capacitat de feina. Quantes hores no deu treballar al dia en el despatx del que abans era el galliner de casa seva, a Campanet. Jo havia sentit a

parlar del famós «galliner», i li vaig demanar que me'l mostrés una nit que hi érem a sopar amb Joana, la meva dona. Mai no havia vist tants llibres i papers acumulats en un espai. Columnes i columnes que s'aixequen fins al sostre. «I que no tens ordinador, Damià?», vaig demanar-li en veure un escriptori ple de papers, llibres i retalls de diaris. «Ves, si no», digué aixecant un caramull de papers de damunt la taula, davall dels quals emergí un teclat asfixiat. «I com ho fas per trobar un document?». «No el trobo», respongué amb una forta rialla.

Però aquell és el seu món, entre revistes, llibres, arxivadors, retalls de premsa... Un món en què hi ha espai per al cinema, perquè Damià Pons n'és un crític extraordinari, del cinema europeu; per la pintura, ja d'estudiant no es perdia cap exposició a Barcelona; fins i tot pots parlar amb ell de futbol, ja sigui del Campanet o del Barça. Personalment, pens que Damià Pons és la persona que conec amb un abast cultural més ampli, però que, lluny de fer-lo inassequible a la gent corrent, li permet posar-se al nivell de l'interlocutor. Llàstima que no tengués més vocació política, o que la seva vocació de docent, investigador i poeta no estàs per sobre de la política. O tal volta, una societat embrutida per l'autoodi i la corrupció no es mereix que una persona com Damià Pons sacrifiqui la seva vocació o les seves aficions per la cosa pública. Perquè si hi havia una cosa que el treia de polleguera no era altra que el Parlament. Els debats retòrics, la demagògia eixorca d'idees, les idees provincianes, l'oposició a tot sense cap argument coherent... l'irritaven profundament fins al punt que no podia dissimular el seu malestar.

Per això, vist tot plegat, podem estar-ne satisfets. Damià Pons ens va marcar el camí d'una gestió cultural pensada per reconstruir una nació amnesiada i mutilada, i aquí resta per a qui el vulgui continuar. Això és el passat. El futur encara ens depara un Damià Pons professor, poeta, investigador, conferenciant, ideòleg, voluntari sempre disposat..., que, quan l'observem només amb una mica de perspectiva històrica, ens adonarem que hem tingut la sort de compartir els dies amb un dels intel·lectuals més importants de la història dels Països Catalans.

Nota per a un home bo

Joan Francesc Mira

Fa tants anys, probablement més de mitja vida seua i meua, que conec Damia Pons, que he de fer un petit esforç de memòria (la meua és dèbil), per rescatar de la foscor del temps els records d'una amistat tan llarga. No seria fàcil resumir-los, i no ho faré. Al principi –devien ser aquells anys que des de València i des de Mallorca intentàvem donar forma a projectes polítics i culturals que ajudaren a canviar un país tan refractari als canvis–, Damia Pons, amb els seus companys d'aquell PSM, fraternals per a mi i per als meus amics valencians, eren un estímul que em reconfortava. Després, amb el meu allunyament de qualsevol protagonisme en l'escenari de la política, Damia ha estat sobretot un amic sòlid. No amb una amistat d'aquelles que es fonamenten en la proximitat física continuada, sinó d'aquelles que tenen la substància en nivells més fonsos. En el meu cas, en el nivell de l'afecte immutable, fins i tot quan passem algun temps sense trobar-nos, però més encara en el nivell d'una admiració sense fissures. Damia Pons, per mi, és una part imprescindible del paisatge humà del seu país de Mallorca, que és tant com dir del meu. M'ha fet de guia per carrers de Palma o de Sóller, hem dinat en restaurants triats per ell, i l'he sentit sempre tan a prop com

l'ànima mateixa de l'illa. No sabia dir ara mateix en quantes conferències, reunions, col·loquis, congressos i tota mena d'actes hem participat junts, però la seua presència i la seua proximitat han estat sempre, per a mi, una manera de sentir-m'hi bé, sobretot ben acompanyat. Ben acompanyat per una persona entranyable i admirable, com n'hi ha poques pel món.

En altres papers d'aquest homenatge escrit, és segur que es parlarà del Damia acadèmic, del Damia de patriotisme compromès, del Damia polític o conseller de Cultura, del Damia escriptor, i d'alguns altres Damians. Per mi, a més de tot això, i a més de ser una de les encarnacions de la Mallorca que més estimo, Damia Pons és un home d'una sòlida bondat. «Bondat» no és un concepte d'ús habitual, com si estigués passat de moda o ens hagués de fer pensar en virtuts passives de velles dames o de senyors antics. No és això, però, és una altra cosa més profunda i més humana: és la qualitat ètica més alta de la persona, la que n'abraça moltes més. És saber que la vida també són els altres, que ha de ser un compromís amb els qui tens a prop i amb els qui tens més lluny, amb la teua gent i amb el teu poble, el teu país i, si pot ser, també amb una altra gent i altres països. És un concepte moral sense

Per mi, Damia Pons, a més de ser un magnífic escriptor, un coneixedor profund de la literatura, un mallorquí exemplar i un ciutadà que se sent responsable del destí del seu país, és sobretot un home bo

el quals els altres són irrellevants o falsos. És una manera de viure i d'anar pel món. Quan algú té tot això, es nota en la seua actitud i fins i tot en la seua cara. I Damia Pons, per mi, a més de ser un magnífic escriptor, un coneixedor profund de la literatura, un mallorquí exemplar i un ciutadà que se sent responsable del destí del seu país, és sobretot un home bo. No sabia trobar un elogi més alt, ni una manera més forta de dir que tinc la satisfacció profunda de considerar-me amic seu. ■

Lluc

REVISTA DE CULTURA I D'IDEES

SUBSCRIPCIONS AL TELÈFON **971 25 64 05**
O ENVIUA UN FAX AL **971 25 61 39**

DISTRIBUCIÓ A LES ILLES:

PALMA DISTRIBUCIONS s.l.
C/ Dragonera, 17
07014 Palma
Tel. 971 28 94 21
Tel. 971 45 06 12

DISTRIBUCIÓ AL PRINCIPAT:

MIDAC LLIBRES s.l.
Polígon industrial del Sudoest
C/Raimon Casellas, 5 - 7
08205 Sabadell (Barcelona)
Tel. 93 74 64 110

DISTRIBUCIÓ AL PAÍS VALENCIÀ:

GEA LLIBRES s.l.
Polígon industrial el Oliveral
Carrer G, nau 6
46394 Ribarroja de Túria (València)
Tel. 96 166 52 56

Del «Domini Fosc» als espais concrets de llum

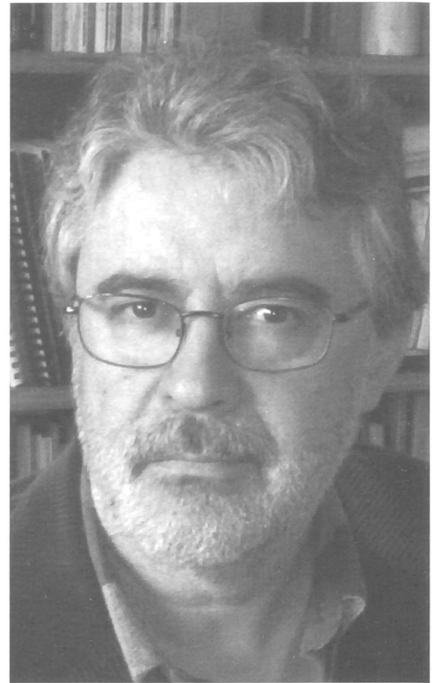
Joan F. López Casanovas

L'Institut Menorquí d'Estudis té entre les seues múltiples publicacions una col·lecció de poesia que va per la quinzena de títols, en què haurà de guaitar tothom que vulgui conèixer la producció lírica menorquina actual. No tothom sap, tanmateix, que els «Xibau» de poesia tenen una primera etapa, anterior al 1987, de formats més modestes i que, d'aquells inicis, en va tenir la culpa, en part, un tal Damia Pons, poeta barbut, de Campanet per a més senyes, i cosí de Damia Ferrà-Ponç, conegut intel·lectual de la Mallorca contemporània.

La paraula *xibau* apareix al diccionari Alcover-Moll documentada al Migjorn Gran amb el significat de «sitja de carbó molt baixa, només de dues filades de paret i dues fumeres, amb l'ull al cim, i que té la forma d'una nau amb la carena cap amunt». Va ser Gustau Juan i Benejam qui va proposar *xibau* per anomenar els quaderns de poesia que ell mateix i jo vam decidir fundar després de no pensar-nos-ho gaire, un capvespre dels darrers dies de tardor del 1977, en què havíem davallat fins al codolar de Biniatram. La mar estava mogudeta i els còdols i els macs llepats per l'aigua enlluernaven quan reflectien el sol. El primer número, sense títol, contenia poemes de l'amic Gustau. Fet amb clixés de multicopista i cosit amb dues grapes, l'editava J. M. de Ciutadella per allò del dipòsit legal (MH. 1/1978) i la presentació, amb presumpcions de «manifest poètic», la signava jo el dia primer de l'any de gràcia constitucional del 1978. Invocàvem Pere Quart per explicar que l'activitat poètica sembla ser un dels resultats sensibles de les friccions de l'home amb els fenòmens que

l'envolten. Després, intentàvem «justificar» l'elecció d'aquell nom tan menorquí amb un argumentari de quatre punts: 1) «Convé que siguem nosaltres, menorquins, qui tornem a aixecar els fonaments menorquins de la nostra cultura catalana», hi dèiem. «Convé que comencem a treballar per omplir el buit de publicacions que patim a la nostra illa. (...) Si la poesia és comunicació i les experiències del poeta no troben el canal adequat per a comunicar-se, tampoc sabem mai quina és la qualitat dels nostres poetes, puix que els ignorarem». I donàvem per descomptat que a Menorca hi havia poetes. «No n'hi havia d'haver?». No dubtàvem a dir-ho: «Malaurat del poble qui no tengui poetes; aquest poble haurà callat definitivament!». 2) Sabíem que la humilitat del *xibau* era en consonància amb la humilitat –no tímidesa– del nostre esforç. Volíem, però, que el material poètic que en sortís, carabó de braser, comunicàs escalfor humana. 3) Asseguràvem: «El *xibau* fa carabó de la llenya dels nostres boscs. Els poetes de «Xibau» oferiran la seva elaboració de sentir la nostra terra, de viure entre nosaltres, de parlar la veu popular i entusiasmar-se en projectes de vida.» 4) Confessàvem: «Sabeu per què hem triat aquesta paraula una mica més tost “rara”? Doncs, cum alre-no perquè creim que convé fer-nos rics amb l'idioma, abeurar-nos-en, perquè –com va escriure T.S. Eliot– “un poeta ha d'esser més conscient de la seva llengua que els altres homes, més sensible a la significació i al gust de les paraules, fins i tot al fet de la història de la llengua i de cada mot que empra”».

Amb aquesta il·lusió vam iniciar la primera etapa. Havíem vist que a les

illes germanes havien sorgit iniciatives semblants per fer guaitar les veus dels creadors literaris. Ho havien fet a les Pitiüses Antoni Marí, Antoni Roca, Josep Marí, Jean Serra, Isidor Marí i altres a *Poetes eivissencs* (1968); després a Mallorca Josep Albertí, Damia Huguet i Bernat Nadal (*Poesia 72*); *Temptant l'equilibri* (1973), de Leonard Muntaner, Joan Perelló, Damia Pons i Guillem Soler, i *Dinar de mots al bosc de presagis* (Domini Fosc, quaderns de poesia, 1974), que havíem ressenyat a «El cànter de les lletres», espai que setmanalment ens oferí per temps d'uns quants mesos el diari *Menorca* i que precisament encapçalava aquell poema de Damia Pons:

Dinar de mots al bosc de presagis
Ocell inventant un aire d'enigmes
Mort de l'ala quan cau sobre la teula
Infants cerquen pel torrent un bec de mosca
Ni de la lluna ni dels astres degota llum
I tots els ulls xoquen amb la closca dels sons

Foganya de bruses són el mite de la festa
Orabaixa (i l'h) anhelant una noça amb
la fosca
Silent pel llac passa un paper escapat
dels poetes
Calla l'espira quan cau dins el clot de
l'amada.

Si els poetes mallorquins no havien comptat amb cap menorquí per a llur plataforma (en canvi, entre els noms mallorquins de Llompart, Pons, Perelló-Ginard, Fiol, Jaume, Medina, Soler, Muntaner, hi havia els eivissencs

Isidor Marí i Josep Marí), la «culpa» no era més que nostra. Calia publicar, fos com fos. L'experimentalisme de final dels setanta duia a la recerca de nous canals de difusió com a alternativa a les revistes i editorials comercials i l'adveniment de la Democràcia coincidia amb un moment d'efervescència artística i literària.

Així que si ells havien fet «foganya de bruses», nosaltres hi faríem «xibaus» per afegir-nos a «la festa» i també escamparíem papers de poetes. Vam-ell-ara que ho vam fer! Gràcies, idò, Damià, pel vostre estímulo.

Ja molt més endavant, em trob un vespre d'hivern del 1986 en un pis de Palma: can Damià. Ell és professor (catedràtic) d'Institut, amb fama de mestre (sabem que no és el mateix l'un que l'altre, que molts professors ens delim per esdevenir qualche vegada mestres amb deixebles i tot). Aquella nit xerram del projecte de Llei de normalització lingüística que el Parlament de les Illes Balears elabora en règim de ponència. Jo en som el ponent per part del grup parlamentari Nacionalista i d'Esquerres. Asseguts en una taula plena de paperum, anam desgranant article per article, estudiant-ne les esmenes que convé defensar i prioritant, part damunt de tot, la voluntat de consens. Açò sí, sempre que aquest consens no en desnaturalitzi els principis fonamentals: el caràcter del català com a llengua pròpia del nostre país i, per tant, del nostre sistema educatiu; la restitució dels drets de la nostra llengua en tot i pertot; la recuperació de l'ús de la llengua a tots, absolutament tots, els àmbits de la societat, i així fer del català llengua d'integració i hegemònica a casa nostra, etc.

En aquella ocasió l'aportació de Damià Pons no sols va ser important conceptualment, sinó que també ens va infondre ànim i coratge. La Llei 3/1986, de 30 d'abril, va ser aprovada per unanimitat, de la qual cosa molts ens felicitarèrem. Llavors, certament, va començar un esforç enorme per fer-la complir tot instant governs reaccionaris a aplicar-la.

Fou, però, a Girona, el 19 de març del 1988, a les segones jornades de debat sobre «El nacionalisme català a la fi de segle XX», quan la meua admiració per la talla intel·lectual del campaneter va afermar-se. La seva intervenció («Els Països Catalans des de la perifèria»), si no em falla la memòria, va ser nocturna, després del sopar. Mentre escoltava l'eficàcia i contunència amb què embastava el seu dis-

cur, vaig pensar que estàvem davant un dels intel·lectuals més sòlids que Mallorca havia donat en aquest darrer terç de segle. Exposava la seva visió del mallorquinisme polític, lligava el passat, d'ençà del canvi del segle XIX al XX, amb el present dels nostres dies; exposava la idea de nació cultural versus la nació política, i expressava el concepte dels Països Catalans des d'una perspectiva mallorquina com «una comunitat cultural desfeta i desvertebrada, necessitada d'una reconstrucció profunda». El seu realisme lúcida a l'hora de definir el nostre present ple de precarietat, apostava per la defensa de la identitat del país (llengua, cultura, paisatge...) amb paciència democràtica front a qualsevol mena de voluntarisme, tan ben intencionat com desastrós per al projecte de construcció nacional. Partia d'un profund coneixement de la història i de la societat mallorquines, que continuava estudiant amb tant de rigor com passió, i no dubtava a posar la seva feina, les seves anàlisis, al servei del país mitjançant la seva militància en el PSM. En podríem dir compromís, de la seva actitud? Era, sens dubte, un exemple magnífic, si més no per a mi, d'intel·lectual compromès amb el seu poble.

Amb el Pacte de Progrés, Damià Pons va ser conseller d'Educació i Cultura i va constituir el més bon equip que ha tingut un Govern de les Illes en l'exercici de les competències culturals, lingüístiques i educatives fins ara

I com que «aquesta estratègia de construcció dels PPCC ha de basar-se –segons ell mateix proclama– molt més en la realització ininterrompuda de coses concretes que no en l'altisonància de les grans paraules», uns quants anys més tard, just al final de segle, les circumstàncies històriques li van permetre comprovar les possibilitats i els límits de l'acció política concreta. Amb el primer Pacte de Progrés, del 1999 al 2003, Damià Pons va ser conseller d'Educació i Cultura de les Illes Balears. Estalonat en la capacitat d'un grup de persones, qui més qui manco ben prou qualificades

Alguns números de la col·lecció Xibau de poesia

per a la gestió que hom els encomanava, es va constituir, a l'entorn del conseller, el més bon equip que ha tingut un Govern de les Illes Balears en l'exercici de les competències culturals, lingüístiques i educatives fins ara. Ho pos, sincerament, i pens que és una opinió objectivament demostrable. Tot i amb açò, el meu propòsit ara i aquí no és fer la relació d'iniciatives empreses i coronades amb succés per part d'aquell equip.

Ni tampoc no em caldria dir que la seua tasca incansable d'agent cultural, la brillantor expositiva i la claredat dels seus treballs (de creació literària, acadèmics, crítics, assagístics...), publicats en llibres, articles, així com generosament i profusament exposats en les seues conferències, han estat i són un estímulo intel·lectual, i també –per què no escriure-ho?– font permanent d'amor al país: a l'illa, a les Illes, marc actual i pas necessari per arribar a assolir la plenitud nacional dels Països Catalans, la nostra utopia que farem realitat, dia a dia, si tenim l'enginy de construir-la. «Qui si no tots –i cadascú per torna– / podem crear des d'aquests límits d'ara / l'àmbit de llum on tots els vents s'exaltin, / l'espai de vent on tota veu ressoni?», retòricament es demanava Miquel Martí i Pol. «Públicament ens compromet la vida; / públicament i amb tota llei d'indicis». En efecte, Damià...

Amb aquestes línies vull senzillament afegir-me a l'homenatge que la revista *Lluc* li dedica amb motiu del seu seixantè aniversari. Continuem esperant més de les seues aportacions, lúcides i necessàries.

Damià Pons vora el teatre

Alexandre Ballester

A cluco els ulls i, en la solitud –que mai no és soledat– del jo amb jo, m'envaeix la sinceritat de la memòria. Cada un té la seva memòria particular, subjectiva i, en els paràmetres de la pròpia vivència, sincera. Veig l'amic Damià Pons, la seva vigorosa figura, que té un no sé què de roure ben plantat, agradament seriosa com una vella rondalla florida al raiguer. Em mira, en Damià, i a l'extrem dret de la comissura dels llavis s'inicia un somriure que, a la vegada, és amable i un punt irònic. Un llampec de llum juga un instant sobre els vidres de les seves ulleres. No sé on mira en Damià, tal vegada a l'infinit. I jo vull anar de la memòria a la fantasia i tornar a la memòria. Darrer estalonament del passat que es vol fer present.

Ni en la imaginació no puc veure en Damià com a actor, ni en una obra de Shakespeare ni en una de Txèkhov. Damià Pons no va néixer per a interpretar un paper escrit per una altra persona. Ell, en Damià, té al seu interior –sòlida cultura i rigorosa educació– massa energia comunicativa, massa sensibilitat històrica i massa coneixements identificadors, per a poder ser un actor. El teatre no li escau com la interpretació. Ell és home de tribuna docent o política, allà on Damià Pons, interpretant-se ell mateix, ofereix, en la claredat del seu discurs, la franquesa del seu esperit mallorquí curiosament cultivat.

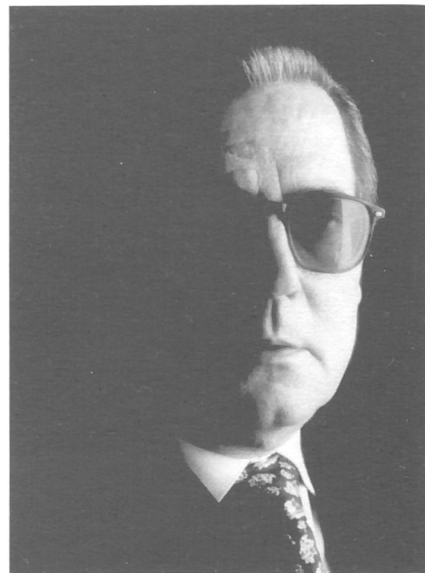
Pels components intel·lectuals i emocionals, Damià Pons i Pons, amb encert i harmonia, ha bastit, pel seu consum particular –de vegades la vessa al seu entorn d'amics–, una cosmogonia que arranxa d'aquí mateix, de l'illa, de la Mediterrània –el sol esclatant a l'olivera i la flaire marina– per assolir la volta del cel i tor-

nar per comprovar la rectitud del camí, del pensament.

No, ni en la més voluntariosa imaginació, Damià Pons i Pons no és home de teatre. Però és home que sempre ha estat vora el teatre per impulsar-lo, per regenerar-lo, per promocionar-lo.

Així, com a responsable de Cultura del Consell Insular, del 1995 al 1999, Damià Pons, amb una visió de futur, ja va promoure un certamen anual de texts de teatre, tot encaminat a descobrir joves dramaturgs. Sota el lligam de l'amistat –un dels lligams més humans– em va incloure al jurat. Com a membre d'aquest jurat, a cada convocatòria, cada any, llegia una sèrie d'obres de gent novella. Em plau dir que algunes d'aquells peces teatrals les he vistes publicades i sé que, adesiara, se n'ha representat alguna. Ben segur que l'actor principal no va saber que ell feia d'actor gràcies a la iniciativa d'un home que mai no serà actor.

Ell, Damià Pons i Pons, al costat, a la vora del teatre, estalonant-lo tot, fent de paret mestra per a aixecar-lo, per a bastir aquell ambiciós projecte de cristal·litzar, amb coherència literària i escènica, el que l'actual dramaturgia mallorquina –o illenca– produïa i no deixar-ho, com una perla, tancat dins els àmbits insulars; ans al contrari, expandir-ho, escampar-ho per fora, donar-ho a conèixer a altres cultures, a més de la catalana. Traduir la producció literària de les Illes a altres llengües. Aquesta idea de Damià Pons, ja conseller de Cultura del Govern de les Illes Balears, fou l'impuls més seriós que la literatura de les Illes ha rebut en la seva història. La novel·la, la poesia i el teatre d'aquí es varen donar a

Ell, Damià Pons i Pons, al costat, a la vora del teatre, estalonant-lo tot, fent de paret mestra per a aixecar-lo, per a bastir aquell ambiciós projecte de cristal·litzar, amb coherència literària i escènica, el que l'actual dramaturgia mallorquina –o illenca– produïa i no deixar-ho, com una perla, tancat dins els àmbits insulars

conèixer, en la integritat de les obres, a altres cultures.

En el meu cas, i amb la intervenció de Ramon Díaz i Villalonga i de Joan Arrom –vell conegut meu–, es traduïren dues obres: *L'única mort de Marta Cincinnati*, al castellà, i *Dins un gruix de vellut*, al galaicoportuguès. Ja hi havia gestions enllestides per traduir *Les llàgrimes del Vienès* a l'alemany, però les gestions s'allargaren més del previst i el termini de Damià Pons al capdavant de la Conselleria es va acabar. I sense ell s'esvaïren totes les esperances de promoció dels autors baleàrics a l'estranger. Res de fires ni altres galindaines. L'obra, el llibre, la veritat de l'autor traspasat a un altre idioma, això és efectiu, directe i profitós.

La traducció de *Dins un gruix de vellut* la va fer Xesús González Gómez, així com un pròleg i les notes aclar-

dores. L'obra, *Nun pregue de veludo*, en edició bilingüe, fou editada pel Departamento de Galego-Português, Francês e Lingüística da Universidade da Corunha, essent el coordinador de publicacions el doctor Carlos Paulo Martínez Pereira. La traducció de *L'única mort de Marta Cincinnati*, quan vaig saber que l'autor no cobrava res però que el traductor sí que cobrava, la vaig enllestir jo mateix i, segons distintes opinions, em va sortir més que bé. *La única muerte de Marta Cincinnati* fou editada por Naque Editora que, a la col·lecció, a més de llibres sobre tècnica i pedagogia teatrals, ha editat, a la «Serie literatura» –que és on inclougueren la meva–, obres d'autors com Chris Balwin, Francisco Nieva i d'altri.

Damià Pons i Pons mai no ha estat ni serà home de teatre, de dins el teatre, però sempre ha estat a la vora del teatre. La virtut que aida la creació, sovint, més que en el que empeny el carro, amb gran esforç, és a l'infatigable persona que, des de prop, l'anima, l'estimula, l'encoratja a seguir. Aquest –i la memòria és sincera– és el paper, el gran paper que Damià Pons i Pons, que viu a Campanet, gairebé al meu costat, va desenvolupar durant el temps que va ser al front de la Conselleria d'Educació, a més d'altres assoliments en el sector teatral. Qui ha fet tant?

D'esquerra a dreta: Antoni Caimari, Antoni Serra, Alexandre Ballester, Damià Pons i Manuel Claudi-Santos

Vaig conèixer en Damià quan ell havia de començar a la Universitat de Barcelona i, de llavors ençà, l'amistat s'ha anat refermant. Ens trobàvem, com en una intuïció intel·lectual –i sentimental, car l'amistat és un sentiment–, sempre que calia. A Campanet, a la Pobla d'Uialfàs, a Ciutat o a Búger, com l'any 1996 quan la Fundació ACA, amb el suport del Consell Insular, de la Universitat de

les Illes Balears, del Club Cultural i de l'Ajuntament pobler, m'oferiren un homenatge de reconeixement.

En la personalitat de Damià Pons i Pons, en la qual guspireja un punt de candor –de l'home que s'ha criat en contacte amb la naturalesa–, hi ha una coherència i un rigor mental, juntament amb una integritat ètica, que el fan singular, únic. És un amic més enllà del teatre.

Sortim a l'exterior

Línies d'ajuda de l'Institut Ramon Llull per a la promoció exterior de la llengua i cultura catalanes.

Consulta la web www.llull.cat

LLULL institut ramon llull

Institut Ramon Llull,
c/ Protectora, 10, local 11. Palma. Tel. 971 729 667

Innovació pedagògica

Promoció de la literatura catalana

Traducció d'obres en català

Residències de traductors

Desplaçaments d'artistes

Desplaçaments d'escriptors

Certificats de català

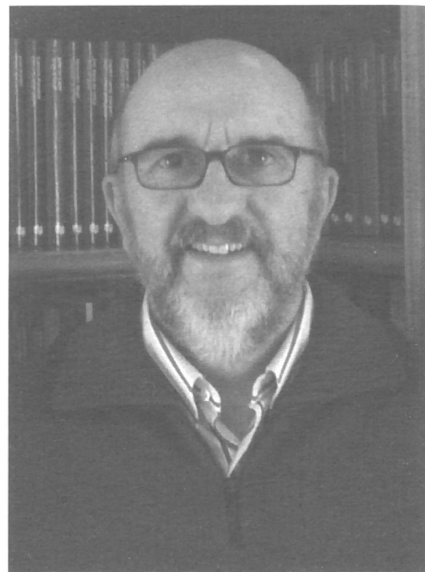
Campus Lingüístic

Ensenyament de català a l'exterior

Beques per a estudiants

La desintegració i els camins (per a Damià Pons)

Miquel Sbert i Garau

El títol d'aquesta secció, *Pedra solta*, és una llenca de la parèmia «paraula i pedra solta no tenen volta». Vol ser una referència mínima a la linealitat i la irreversibilitat de la paraula dita. Un indicatiu del contingut que hom aspira a encabir-hi, que no és altra cosa que algun flirteig amb l'etnopoètica, la cultura oral, per dir-ho amb un genèric. No hi ha cap obstacle per fer alguna incursió escadussera en el subcapítol de la cultura que, habitualment, és conegut amb l'adjectivació de «popular i tradicional».

Per això, en l'avinentesa de dedicar un número de *Lluc* a Damià Pons i Pons, podria sobtar que el fragment aquest de la revista gosàs fer menció de l'obra d'una persona —d'un personatge— que és notori i notablement conegut com a poeta, com a intel·lectual, com a dinamitzador civicocultural, com a polític (per a tots aquests caires hi ha gent preparadíssima per fer-ne la lloança o la crítica), però no gaire associat, d'entrada, amb el cos d'aquest raconet lluquer.

Però, potser precisament la distància (o l'aparent llunyania) dels quefers de Damià Pons, campaneter del 1950, amb la temàtica d'aquesta secció és l'esperó més adient per dedicar-li algunes línies (l'atreuiment és molt gran, ja me'n faran la dispensa els lectors hipotètics i, per damunt de tot, el poeta de Campanet).

Just encetada la vintena d'anys, Damià Pons, tal com figura a *Els mapes del desig* (2001), feia, en forma de poemes, uns «Exercicis per a la desintegració (1972-1974)». En un, «Carta» (pàg. 50), ben conegut, diu:

*A Mallorca sencera li asfalten la pell
i amb la crostera seca li tapen l'alenada.
S'han apagat les flames i els focs ara són llums.
Pels carrers fan processons els clàxons.
Incendi de llibres per il·luminar el ball dels*

[turistes.

*Sor Tomasseta canta en estranger i beu dragons.
Sant Alonso Rodríguez és guardià de cotxes a*

[Gomila.

*Pel Born la nostra parla recull els papers.
Don Joaquim Maria Bover inaugura un snack*

[a Can Pastilla.

Sor Francinaina ven el cilici i es compra una

[gelera.

*El Rei En Jaume treballa de taxista
i en Bernadet de les rondalles és guia turístic.
A Cort el pare Garau segueix cremant heretges.
Al Museu de la ciutat hi guarden el biquini*

[de la primera sueca.

*Dels antics focs en queden munts de cendra.
Revolta dels pinars contra les excavadores.
Els miralls reflecteixen silencis i silencis.*

*N'Alomar i en Tomeu fan jutipiris als televisors.
La banda del Taller Lluanàtic ha segrestat totes*

[les cales.

Omplint de sang les clavegueres trobarem el

[llinatge.

L'ombra de l'«Auca» de Rosselló-Pòrcel és llarga. L'exercici surreal, la contundència de les imatges i la convicció tràgica que la desfeta ja no era sinó imparable, impossible sense dolor, cobren una intensitat que, avui encara, resulta feridora. Però, més enllà dels valors poètics de la paraula del poeta, el que copsa és l'explosió emocional de l'escriptor jove que fa protagonista del seu discurs «l'illa de Mallorca —un paisatge geogràfic i també un paisatge d'identitat— presentada en un estat de gran trasbalsament, en un moment de

trencament cultural i de degradació ambiental» (són paraules d'Octavi Rosselló a l'«Epíleg» d'*Els mapes del desig*). El diagnòstic (els tòpics culturals i identitaris) és ben clar i abraça la «cultura nostrada» i la cultura que té les seves arrels en el poble. Sense evitar un punt d'ironia (o de sarcasme, si tant es vol), la selecció dels personatges, dels llocs, de les situacions que identifiquen l'illa resulta una enumeració caòtica prou significativa. Sense ironies, sinó amb la força de la denúncia, el poeta lamenta que els nostres «símbols» són objecte de la més dolorosa de les «desintegracions», la destrucció provocada per les rapinyaires que hom identifica clarament, com és l'especulació o la «venda» al «rei» diner per la via del culte al turisme (no sostenible, diríem avui, amb paraules sonores i vàcues). Les perspectives de salvació són molt escasses, sinó nul·les. Per trobar el llinatge caldrà omplir de sang les clavegueres.

A la nostra secció, específicament, li interessa fer una mica d'aturada en alguns dels objectes de la «desintegració», tots relacionats, tòpicament si així es vol considerar, amb la cultura popular i tradicional nostra: les «processons» són de clàxons; els foguerons, llums elèctrics; sor Tomasseta no és una cançó ni una «beateta»; sor Francinaina és consumista; el rei en Jaume en comptes de protagonitzar llegendes i rondalles roman tothora pendent del taxímetre; l'heroi per excel·lència del nostre rondallari, en Bernadet, fill de rei, passeja turistes panxarruts per les «cuevas del Drach» o per «Palma de noche»... Només roman la runa d'una cultura ancestral. Fosc. Deserts. «Els miralls reflecteixen silencis i silencis».

A «Teranyina», dins el llibre col·lectiu *Templant l'equilibri* (1973), és a dir, més o menys en el temps de la «Carta», escrivia el poeta jove:

*Potser jo cerc rompre'm, esser per tu,
trobar un camí estret que m'acosti a una terra
que no em malmeni el nom ni me canviï els
[ulls? (pàg. 77)*

Dotze anys després en un llibre publicat a Lluçmajor per les extraordinàries Edicions Atàviques (1985), Damià Pons cloïa el seu poemari amb un text breu que comença amb «He perdut les antigues certeses» i es tanca amb aquests versos:

*Ara, només crec en els camins incerts,
i afirm rotundament que adoraré els errors
fins a fer-me soldat del seu imperi*

Els camins, incerts, estrets, esquerps i difícils. La convicció de la desfeta inevitable si no s'hi vessa sang (o suor, o intel·ligència, o caparrudesa). La necessitat de comprometre's amb el compromís (adorant els errors, estímuls de l'acció, qui va dir que només s'erra el qui treballa?). Al poeta que sofreix (el ciutadà Pons, l'intel·lectual Pons, el polític Pons) li dol tant la «desintegració» que, en comptes d'arraular-se, s'afanya en la lluita... Sempre conscient de la duresa de la tasca, de la dificultat de la seva pàtria, tan avara, que pot ser que li «malmeni el nom» i li faci un canvi d'ulls. Potser la mateixa convicció que, per durs que siguin els seus esforços, no hi haurà la recompensa, al final l'empeny amb més vigor. Sap camins cap a Itaca, el poeta, el ciutadà, el polític...

Corren els dies i els anys fan llur via i, capricis del destí, el dia 19 de març de l'any 2002, no una editorial sinó el Butlletí Oficial de les Illes Balears publica un text signat, d'una banda, pel president del Govern i, de l'altra, pel conseller d'Educació i Cultura, Damià Pons i Pons. El títol del text: Llei 1/2002 de 19 de març, de cultura popular i tradicional. Només en reproduïrem un article, el núm. 2 (tampoc no al·ludirem ací a la tasca ingent en els seus àmbits de responsabilitat governamental):

«Concepte de cultura popular i tradicional

1. Als efectes d'aquesta Llei, s'entén per cultura popular i tradicional el conjunt de les manifestacions de la memòria i de la vida col·lectiva dels

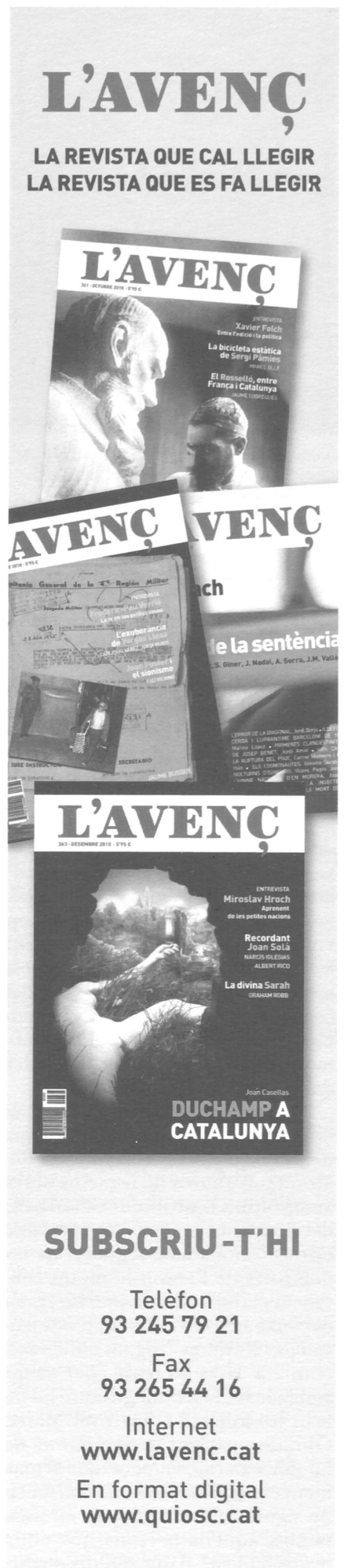
pobles de les Illes Balears, tant les que encara es mantenen vigents com les que han desaparegut a causa dels canvis històrics i socials.

2. La cultura popular i tradicional inclou tot el que fa referència al conjunt de les manifestacions culturals, tant materials com immaterials, com són la música i els instruments, els balls, la indumentària, les festes, els costums, les tècniques i els oficis, la gastronomia i els jocs, els esports, les danses rituals o religioses, les representacions, les creacions literàries, com també totes aquelles altres activitats que tenen caràcter tradicional i que han estat o que són populars.»

Una norma, de la jerarquia normativa màxima que pot publicar el Parlament de les Illes Balears, que cerca «la protecció, el foment, la difusió i la investigació de la cultura popular i tradicional» i que configura un àmbit nou i molt engrescador per comprometre les institucions i la ciutadania en la promoció del patrimoni immaterial (i material) de casa nostra. Una llei (ara i ací no és el moment de valorar-ne els assoliments, que, d'altra banda, no són responsabilitat directa de l'impulsor d'aleshores) que és un instrument molt valorat per part dels agents i creadors de cultura popular i tradicional (que en reivindiquen avui l'aplicació i el desenvolupament), una fita en les mesures de normalització de la cultura del nostre poble.

El poeta feia la diagnòsi dolguda, sentia com la desfeta dessagnava el seu país i no en romania impassible. S'ha escrit sobre el trànsit del poeta Pons al ciutadà, a l'investigador i al divulgador Pons. Des de la perspectiva de la cultura popular (una àrea que no ha conreat com a investigador ni difusor), és ben clar que el poeta que viviseccionava en uns versos durs la Mallorca de pell asfaltada va donar pas, en coherència amb el que anunciaven els seus mateixos versos sobre camins, mapes i teranyines, a una acció institucional adreçada a donar carta de naturalesa, cobertura normativa i impuls al foment de la cultura popular i tradicional, de la qual només romandran «munts de cendra», si entre tots no fem de soldats de l'imperi dels errors, és dir, dels treballs.

Va ser Damià Pons el qui, sota el títol seu «Teranyina», obrí un parèntesi i hi deixà escrit: «L'home amb cada un dels seus amors, soledats i desesperances va teixint una teranyina».

L'AVENÇ
LA REVISTA QUE CAL LLEGIR
LA REVISTA QUE ES FA LLEGIR

L'AVENÇ
361 - OCTUBRE 2010 - 170 €
ENTREVISTA
Xavier Felch
Entre l'educació i la política
La bicicleta estètica
de Sergi Palmes
El Rosselló, entre
França i Catalunya

L'AVENÇ
362 - NOVENBER 2010 - 170 €
ENTREVISTA
Miroslav Hroch
Sardes de les petites nacions
Recordant
Joan Solà
NARCIS FLESIAS
ALBERT RICO
La divina Sarah
SIBRAM 2010

L'AVENÇ
363 - DESSEMBRE 2010 - 170 €
ENTREVISTA
Miroslav Hroch
Sardes de les petites nacions
Recordant
Joan Solà
NARCIS FLESIAS
ALBERT RICO
La divina Sarah
SIBRAM 2010

SUBSCRIU-T'HI

Telèfon
93 245 79 21

Fax
93 265 44 16

Internet
www.lavenc.cat

En format digital
www.quiosc.cat

Mateu Obrador i Bennàssar o la consolidació del lul·lisme finisecular mallorquí¹

Maribel Ripoll Perelló*

Dia 27 de maig de l'any 1909 moria Mateu Obrador i Bennàssar (Felanitx, 1852), pedagog, periodista, escriptor, fill il·lustre de la vila de Felanitx i un dels lul·listes més representatius del tombant del segle XIX. Malgrat ésser considerat com «un patriarca de la Renaixença cultural dels Països Catalans»,² lluny dels cercles estrictament acadèmics, Mateu Obrador ha restat en l'oblit general i el seu llegat ha passat força desapercbut. És per aquest motiu que, en la commemoració del centenari del seu traspàs, esbossarem ràpidament els aspectes que han motivat que se'l consideri capdavanter del lul·lisme contemporani.

Una de les definicions tradicionals de *lul·lisme* és «moviment ideològic dels deixebles i els contraris de Ramon Llull entorn de les seves obres autèntiques o atribuïdes» (DIEC); des d'aquesta perspectiva, el *lul·lista* estricte seria aquell seguidor de les doctrines de Ramon Llull, un convençut partidari de les seves idees, un deixeble que les assimila, les desenvolupa i les difon.³ Alguns estudiosos, com ara Trias Mercant, per evitar ambigüitats, han distingit entre lul·listes i lul·lòlegs.⁴ I fins i tot Mateu Obrador parlava generalment de lul·lòfils. És clar, emperò, que actualment els mots *lul·lisme* i *lul·lista* tenen un significat més ampli: és lul·lista, també, aquella persona que edita textos lul·lians, o que estudia qualse-

vol aspecte que afecta l'obra i el pensament del savi medieval. És en aquest àmbit que podem situar la labor que va fer Mateu Obrador, a principi del segle XX: dir que era lul·lista vol dir que va dedicar temps i esforços no tant a assimilar i a predicar la veritat de la ciència lul·liana, sinó a recopilar tenaçment informacions diverses sobre la producció de Llull.

Quina va ser-ne, per tant, l'aportació en aquest camp del saber? L'any 1965, Francesc de B. Moll definia Mateu Obrador com la «primera gran figura del lul·lisme mallorquí».⁵ Sebastià Trias Mercant, al pòstum *Diccionari d'escriptors lul·listes*, afirmava que «el lul·lisme d'Obrador és fonamentalment bibliogràfic i filològicohistoriogràfic; tot i això, també dibuixa una mística analítica i les bases d'una sociologia lul·liana».⁶ Què motiva aquestes dues afirmacions? És constatable que la producció d'Obrador abarca un doble vessant: la recerca minuciosa de dades i l'edició de textos, d'una banda, i, de l'altra, la reflexió sobre alguns aspectes del pensament lul·lià. Al llarg de la quinzena de títols que Mateu Obrador ens va llegar sobre el beat Ramon, es desplega l'editor acurat, el prologuista minuciós, l'investigador persistent i pragmàtic, en definitiva, l'humanista que aplica el mètode científic a la recerca filològica, a allò que ell anomenava *la nostra arqueologia literària*.⁷

La vena lul·liana d'Obrador es remunta als anys de joventut. Afirmava al proemi del *Llibre d'amic e amat* que «sempre tindrè present com si fos ara, per molt de temps que visca, la saborosa delectació que'm va produir, essent encara joveçanet tenral, la primera lectura d'aquest singularíssim *Llibre d'Amich e Amat*, qu'ara, a la volta de tants d'anys, tench plaent avinentesa de fer estampar de bell nou, a major honra y gloria del benaurat Mestre que'l dictà [...] No sé ja quin any era ni'm recorda quants en tenia, pero'm pens que no fos arribat a la vintena, com me vengué a les mans aqueixa meravella de sentiment y enginy, aponcellat roser de tot l'any, que floria dins el místic verger d'aquell fervent contemplador que tant va amar y escriure».⁸

A diferència de la creativitat i de la dubtosa intervenció de Jeroni Rosselló en alguns dels textos que donà a conèixer, el lul·lista del seguici de l'arxiduc d'Àustria presentava exhaustivament els manuscrits que feia servir, i confrontava tota la informació amb bibliografia específica

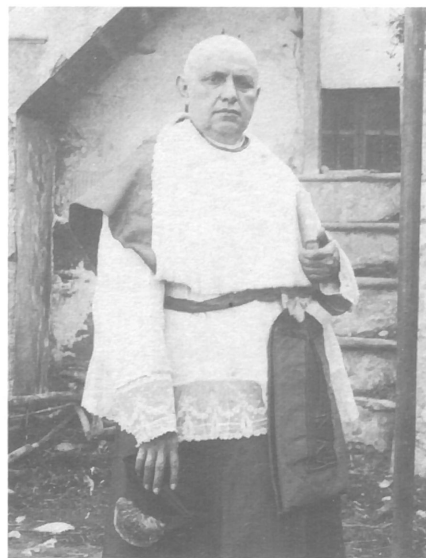
Això no obstant, no inicià els estudis sobre l'obra de Llull fins a l'any 1900, amb la publicació de l'article «Ramon Llull en Venècia. Reseña de los códices e impresos lulianos existentes en la Biblioteca Veneciana de San Marcos».⁹ Sens dubte, aquest treball marca una fita en el món lul·lístic, del qual encara som deutors. Els precedents d'aquest primer estudi són gairebé anecdòtics, tot i que els resultats foren ben significatius. Com relata Obrador mateix, al final del 1899 i principi del 1900, romania a Venècia, juntament amb el pintor Lluís Haas, a bord del vaixell imperial Nixe. En una carta de dia 12 de febrer del 1900, destinada als fillols de l'arxiduc i dels quals Obrador era tutor, explica com n'era, de fred i humit, l'hivern, de manera que la biblioteca de Sant Marc era un lloc segurament idíl·lic per refugiar-s'hi

llargues estones. Citam textualment Obrador: «*Siendo así imposible o molesto el paseo si no es algún rato bajo los pórticos de las provenstrás, he acudido al recurso de pasar muchas horas en la riquísima Biblioteca Marciana, donde además de algún libro de S.A. que aun no había visto, he tenido el placer de hallar varias obras de nuestro inmortal Raymundo Lull, de las que tenía escasa noticia y aprovecho esta buena ocasión de conocerlas ahora más extensamente*». ¹⁰ Permeteu-nos la facècia: vol dir que si hagués fet bon temps l'erudit Obrador hauria caigut en la temptació d'anar a passejar i hauria desaprofitat l'oportunitat de fer unes bones estones de recerca a la prestigiosa biblioteca? Sincerament, ho dubtam... Sigui com sigui, la conseqüència d'aquestes visites fou excepcional, perquè el nostre pedagog hi va localitzar diferents manuscrits medievals (dels segles XIII i XIV), els va descriure i catalogar amb una precisió difícil de superar en aquells moments. La troballa d'un suposat autògraf de Llull el va animar i el va conduir a publicar al *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, el mes de maig del mateix any, els resultats de la recerca. Sens dubte, aquest text va significar el passaport per a la incorporació immediata d'Obrador a la Comissió Editora Lul·liana, fundada el 1896 amb l'objectiu de continuar la tasca d'edició de l'obra lul·liana, iniciada alguns anys abans per Jeroni Rosselló. Obrador ingressà, com a director tècnic, en la comissió, dirigida per Mn. Alcover, que ben aviat va trobar en el lul·lista un col·laborador indiscutible. A les lletres que Obrador dirigia al canonge manacorí, publicades l'any 1965 per Francesc de B. Moll, es fa palesa aquesta estreta relació. Deia Moll, quant a l'amistat entre Alcover i Obrador, que «n'Obrador fou un dels millors amics del filòleg i folklorista Antoni M. Alcover. Aquest me'n parlava amb devoció i entusiasme, alabant extraordinàriament els grans dots intel·lectuals i de caràcter de l'erudit lul·lista felanitxer. Guanyava de prop de deu anys al famós vicari general manacorí, i això li permetia tractar-lo una mica paternalment, encara que sense mancar-hi al respecte. Per paga, eren dos esperits que, enmig de fortes diferències, coincidien completament en dues coses: en una amor arravatada a la llengua vernacla i en un coneixement extens i profund d'aquesta mateixa llengua». ¹¹

Aquestes cartes són un document indispensable per entendre com Mateu Obrador era realment el factòtum de la Comissió, qui n'orquestrava eficaçment l'empresa. Les paraules que Costa i Llobera li dedicava l'any 1910 en l'homenatge al *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana* no fan més que ratificar aquesta impressió: «[...] aquell enteniment agut i selecte, ric de tan adequada erudició que semblava suscitat aposta per la magna empresa de publicar els texts originals del Beat Ramon Llull. Quant ell desaparegué, tots sos companys de Comissió editora sentirem qu'era cayguda la columna mestra de l'obra, del monument lul·lià qui s'aixecava. L'experiència d'aquest any confirma que, ara per ara, el buit de n'Obrador no té qui'l pugui omplir». ¹²

El resultat dels nou anys de feina en el camp del lul·lisme es tradueixen en una producció notable: una eixida a Munic (i de retruc a Milà) l'any 1908, comissionada per l'Institut d'Estudis Catalans, per transcriure el manuscrit del *Blaquerana* i el del *Llibre de Contemplació*, vuit estudis sobre temes diversos (des de les doctrines sociològiques detectades en l'obra de Ramon Llull a alguns aspectes concrets de catalogació de manuscrits) i sis edicions d'obres originals, algunes de les quals prologades per ell mateix. I és que la contribució forta d'Obrador va ser la rigorositat i el científisme dels seus escrits. A diferència de la creativitat i de la dubtosa intervenció de Jeroni Rosselló en alguns dels textos que donà a conèixer, el lul·lista del seguici de l'arxiduc d'Àustria presentava exhaustivament els manuscrits que feia servir, i confrontava tota la informació amb bibliografia específica. Basta llegir qualsevol dels pròlegs a les diferents edicions que preparà per fer-se'n una idea clara. Davant d'observacions vàcues de Rosselló com «*en alguno de los códices originales*» o «*uno de los códices confrontados*», ¹³ Obrador desglossava cada variant i n'indicava la procedència. Fins i tot, el lul·lista felanitxer il·lustrava molt diplomàticament la manca de rigorositat de Rosselló en una nota al peu de pàgina del ja citat proemi al *Llibre d'amic e amat*, tot referint-se a les *Obras Rimadas* com a «fruyt primerenc de les seves investigacions y fantasies lulistes», ¹⁴ encabint-hi alguns rims notoriament apòcrifs».

La rigorositat a què ens referim no era més que el reflex del coneixement directe que l'editor tenia, no

Mn. Alcover, director de la Comissió Editora Lul·liana, en què ingressà Mateu Obrador

Alguns estudiosos han distingit entre lul·listes i lul·lòlegs. I fins i tot Obrador parlava generalment de lul·lòfils. És clar, emperò, que actualment els mots *lul·lisme* i *lul·lista* tenen un significat més ampli: és lul·lista, també, aquella persona que edita textos lul·lians, o que estudia qualsevol aspecte que afecta l'obra i el pensament del savi medieval

només de les fonts manuscrites sinó, en general, de l'obra lul·liana. No debades, a l'*Estudi de les doctrines sociològiques de Ramon Llull*, Obrador afirmava amb tota la raó que «tot estudi que avui en dia s'emprenja y es tracti de dur a fi sobre En Llull y la seua fecondíssima producció [...] no pot tenir més que una base vera y un punt de partida sòlidament fonamentat: la lectura i la compulsua directa dels textos lul·lians originals, per totes aquelles obres de les quals n'es romàs qualcun». ¹⁵

Pensem, així mateix, que els mitjans tècnics d'aquells moments no tenien res a veure amb el que ara coneixem: fer una simple reproducció d'un manuscrit era gairebé art

Mateu Obrador

de bruixeria. Un argument més, per tant, per valorar la delicadesa i la pulcritud d'Obrador en la feina que va fer. El poc encert que va tenir a identificar les *Hores de Sancta Maria* com a obra lul·liana no és símptoma de descurança en la feina, ans com justificava Mn. Galmés, «[...] els malaguanyats Mateu Obrador i Ramon d'Alòs-Moner, que en trobaren sengles manuscrits, en el goig de la troballa la prengueren per bona sense fer-ne un estudi acurat, enlluernats pel nom de "Ramon" consignat a l'*explicit*».¹⁶

Les lectures de joventut i la troballa veneciana havien determinat la vocació lul·lística del fill il·lustre felanitxer. Això no obstant, cal

tenir en compte que la tasca d'Obrador va ser, en part, conseqüència del context intel·lectual i cultural de la Mallorca del final del XIX. La colla d'erudits illencs encapçalada, des de mitjan XIX, per Marià Aguiló, Bartomeu Muntaner i Jeroni Rosselló, primer, i, després, per Miquel dels Sants Oliver, Mn. Costa i Llobera, Mn. Alcover, Joan Alcover i Mn. Galmés, per citar-ne els més destacats, havien pres consciència de la necessitat, aclaparadora i desbordant certament, de recuperar l'obra lul·liana per a les generacions futures, convençuts tots ells que Llull era no només el *pare de la pàtria* sinó el cap-pare de les lletres catalanes i que la seva obra era un referent en

Obrador no inicià els estudis sobre l'obra de Llull fins a l'any 1900, amb la publicació de l'article «Ramon Llull en Venecia. Re-seña de los códices e impresos lulianos existentes en la Biblioteca Veneciana de San Marcos», que, sens dubte, marca una fita en el món lul·lístic, de la qual encara som deutors

la literatura universal. La localització de manuscrits desconeguts i la recuperació dels testimonis antics propiciaren la voluntat de donar a conèixer el clàssic per antonomàsia de la literatura catalana, a la qual cosa es comprometeren aquells intel·lectuals, motivats molt especialment per la bona recepció internacional que tengué aquesta empresa.

Mateu Obrador no es cansava mai d'insistir en la necessitat de resuscitar el doctor Il·luminat. Com a bon pedagog, no desaprovava cap ocasió per ensenyar el que havia après sobre Llull i la seva obra. Deixant de banda el ressò internacional que tengueren els seus estudis i edicions, a petita escala va saber fer de mestre, també, als seus deixebles, els ja esmentats fillols de l'arxiduc Lluís Salvador. A tall d'exemple, poc temps després de la descoberta dels documents de la Biblioteca Marciana, en una carta del 19 de febrer del 1900, Obrador desplegava tots els seus coneixements per explicar a Lluís Vives qui era Ramon Llull i, sobretot, com s'havien difós els còdexs lul·lians medievals arreu d'Europa i la transcendència que suposava. Aquesta mateixa preocupació pedagògica, de difusió del pensament lul·lià, resta reflectida en una carta del 1903 dirigida a Mn. Alcover, en la qual li remarcava sobre la *Doctrina pueril* que «ha de servir de Vademecum o Introductorio qu'hem de posar en mans de joves, seminaristes, etc. per iniciarlos y per encomanarlos de lul·lisme i adomdarlos al estudi y primera connexensa del nostre vell llenguatge trecentista. Y aquesta Doctrina es just feta aposta tayada de lluna per

això, gràcies a la seua simplicitat y transparència d'estil, de matèria y de llengua, clara com un crestay, desde'l primer al darrer capítol».¹⁷

Les conferències que pronuncià, com ara la de l'any 1905 «La nostra arqueologia literària» a l'Ateneu de Barcelona i el 1906 «L'edició original de les obres de Ramon Llull», al Primer Congrés de Llengua Catalana, fan palesa la voluntat de difondre els resultats dels seus estudis.

Per concloure, podem afirmar que Mateu Obrador va ser un lul·lista convençut. Les seves lectures de joventut, les troballes bibliogràfiques i el context general de l'època donaren com a resultat una compromesa vocació que, tot i que relativament tardana, va suposar una sòlida aportació, que va fer madurar l'incipient lul·lisme illenc de principi del segle XX. La labor ingent en la Comissió Editora, d'una banda, i la voluntat de difusió del pensament lul·lià, de l'altra, convertiren Obrador en un dels iniciadors del lul·lisme científic que ha perdurat fins avui. Sort en tenguérem, els embruixats de Llull, d'aquell fred i humit hivern venecià del 1900. I molta, molta de sort tenguérem que a partir d'aleshores, i durant nou anys, l'erudit felanitxer fes barca i

bolic per anar a encalçar pergamins amagats. De fet, seria difícilment concebible el lul·lisme actual sense aquesta baula obradorea. ■

*Universitat de les Illes Balears

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES:

OBRADOR, MATEU. «L'edició original de les obres de Ramon Llull». A: *Primer congrés internacional de la llengua catalana: Barcelona, octubre de 1906*. Barcelona: Estampa d'en Joaquim Horta, 1908, pàg. 501-506.

¹ Text presentat a la taula rodona en l'*Homenatge a Mateu Obrador i Bennàssar en la commemoració de la seva mort (1852-1909)*. Poeta, periodista i crític literari, organitzat per l'Ajuntament de Felanitx.

² PERARNAU, Josep. «Els manuscrits lul·lians medievals de la "Bayerische Staatsbibliothek" de Munic». A: *I. Volums amb textos catalans*. Barcelona: Facultat de Teologia (Studia, Textus, Subsidia, III), 1982, pàg. 5.

³ BATALLA, Josep. «Es pot ésser lul·lista avui dia? Reflexions entorn de Kurt Flash». A: *El pensament filosòfic a l'Edat Mitjana*. Arxiu de Textos Catalans Antics (ATCA), 26, 2007, pàg. 619.

⁴ RIPOLL, Maribel. «Sebastià Trias Mercant o la història viva del lul·lisme a Mallorca». *Lluc*. Palma, 854, novembre-desembre del 2006, pàg. 9.

⁵ MOLL, Francesc de B. «Cartes de tema lul·lià d'En Mateu Obrador a Mossèn Alcover». *Estudios Lulianos*, 9, 1965, pàg. 229.

⁶ TRIAS, Sebastià. *Diccionari d'escriptors lul·listes*. Palma: Edicions UIB (Col·lecció Blaquerna, 6), 2009, pàg. 305.

⁷ OLIVER, Miquel dels S. «En Mateu Obrador i Bennàssar». *BSAL* 13, 1910, pàg. 83.

⁸ LLULL, Ramon. *Libre de Amich e Amat del B. Mestre Ramon Llull. Text original directament trelladat d'un còdic trecentista* [Ed. Mateu Obrador i Bennàssar]. Palma: Edició Catalunya, 1904, 215 pàg. Citació d'aquest text tret del *Proemi*, *BSAL*, 1913, pàg. 93-96.

⁹ OBRADOR, Mateu. «Ramón Llull en Venècia. Reseña de los códices e impresos lulianos existentes en la Biblioteca Veneciana de San Marcos». *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, 8, 1900, pàg. 301.

¹⁰ TRIAS MERCANT, Sebastià. «Les cartes lul·lianes entre Mateu Obrador i Lluís S. Vives». *Studia Luliana*, 41, 2001, pàg. 94.

¹¹ MOLL, Francesc de B. «Cartes de tema lul·lià d'En Mateu Obrador a Mossèn Alcover». *Estudios Lulianos*, 9, 1965, pàg. 230.

¹² COSTA I LLOBERA, Miquel. «In memoriam». *BSAL* 13, 1910, pàg. 81. La cursiva és nostra.

¹³ LLULL, Ramon. *Obras de Ramón Llull* [ed. Jerónimo Rosselló]. Palma: 1901, vol. 1, pàg. 321, nota 4 i nota 8.

¹⁴ La cursiva és nostra.

¹⁵ OBRADOR, Mateu. *Estudi de les doctrines sociològiques de Ramon Llull*. Palma: 1905, advertència preliminar.

¹⁶ Galmés, Salvador. «Ramon Llull no és l'autor del llibre "Benedicta tu in mulieribus"; Apèndix: Contra la filiació lul·liana de les "Hores de Sancta Maria" (en prosa)». *Estudis Romànics*. Barcelona, 1, 1947-1948, pàg. 87.

¹⁷ MOLL, Francesc de B. «Cartes de tema lul·lià d'En Mateu Obrador a Mossèn Alcover». *Estudios Lulianos*, 9, 1965, pàg. 235.

CARÀCTERS

ÉS UNA REVISTA DE LLIBRES

I AQUEST N'ÉS EL NÚMERO 53

Pau Sanchis i Ferrer: «Notes sobre literatura croata». Articles de Laura Borràs, Vicent Alonso, Martí Domínguez, Montserrat Costas, Joan Josep Isern, Francesc Bayarri, Salvador Ortells, Maria Muntaner, Àlvar Peris... Arantxa Bea escriu sobre *Temps d'estiu*, de John Maxwell Coetzee.

José Carlos Martí: «Menys pilota i més futbol», a partir del llibre *Història amb pilotes* de Xavier Carmaniu. Entrevista a Julià Guillamon, per Pere Antoni Pons. Josep Bertomeu Moll: «Rafael Chirbes: l'enemic interior» sobre l'obra d'aquest autor. Francesc Videl escriu sobre *La Commonwealth catalano-valenciana. La formació de l'eix mediterrani al segle XX*, de Josep Vicent Boira. Pau Sarradell tria Li Bai.

Pàgines centrals dedicades a Teresa Pascual

SEGONA ÈPOCA - OCTUBRE 2010

REVISTA DE LLIBRES

OCTUBRE 2010

Pau Sanchis i Ferrer: «Notes sobre literatura croata».

Articles de Laura Borràs, Vicent Alonso, Martí Domínguez, Montserrat Costas, Joan Josep Isern, Francesc Bayarri, Salvador Ortells, Maria Muntaner, Àlvar Peris...

Arantxa Bea escriu sobre *Temps d'estiu*, de John Maxwell Coetzee.

Luïsa Julià escriu sobre *Em sento estafada. Una lectura de Simone de Beauvoir*, d'Araceli Bruch.

José Carlos Martí: «Menys pilota i més futbol», a partir del llibre *Història amb pilotes* de Xavier Carmaniu.

Entrevista a Julià Guillamon, per Pere Antoni Pons.

José Bertomeu Moll: «Rafael Chirbes: l'enemic interior» sobre l'obra d'aquest autor.

Francesc Videl escriu sobre *La Commonwealth catalano-valenciana. La formació de l'eix mediterrani al segle XX*, de Josep Vicent Boira.

Pau Sarradell tria Li Bai.

Pàgines centrals dedicades a Teresa Pascual.

Pa negre, el merescut retorn d'Agustí Villaronga

Xavier Jiménez

Mai no se n'havia anat del tot, però la carrera cinematogràfica d'Agustí Villaronga començava a trontollar amb vista al gran públic des de feia ja massa temps. L'estrena d'*Aro Tolbukhin: en la mente del asesino* el 2002 (codirigida per Lydia Zimmermann i Isaac P. Racine) va suposar un breu retrobament amb els seus seguidors més fidels, que l'esperaven des d'*El mar* (2000) –el seu millor film d'ençà de *Tras el cristal* (1987)–, però finalment la dosi oferida a través d'aquest fals documentari no va resultar prou intensa per a un director de les seves característiques, o almenys, no va gaudir del succés i reconeixement de crítica que presumiblement es podia intuir per una producció d'aquesta mena.

Ara, vuit anys després, el director mallorquí ha tornat a primera fila amb l'adaptació cinematogràfica de dues novel·les de l'escriptor osonenc Emili Teixidor: *Retrat d'un assassí d'ocells* (1988) i l'homònima *Pa negre*, publicada l'any 2003, i que resulten la base argumental dels principals aspectes del film, els quals han quedat fusionats en un únic *script*. El film recull diversos trets originals fonamentals en el desenvolupament de les dues obres de Teixidor, com són la ubicació geogràfica (el Bages, la plana de Vic) a Catalunya, els nins com a protagonistes i motors principals del relat, i el retrat cronològicotemporal, emplaçat aproximadament entorn a la primera meitat de la dècada dels quaranta (1944). La part adaptada de *Retrat d'un assassí d'ocells* (1988) funciona més com un afegit, com un recurs narratiu necessari per al director, que comentarem més avall.

A més de tots aquests paral·lelismes literaris, el metratge manté

una personalitat pròpia derivada de les inquietuds artístiques més personals i sentimentals del director, relacionades amb la visió i anàlisi d'un món vist des d'una òptica infantil, des dels ulls de persones innocents que pateixen les conseqüències d'actes immorals provocats pels adults, que sempre tenen una repercussió en el futur. D'aquesta manera, el moment en què s'emmarca l'acció –els primers anys de la postguerra– serveix d'escenari perfecte per representar un context en el qual la violència, els secrets, els interessos econòmics i el sexe formen un conglomerat que possibilita mostrar aquesta crua realitat. El veritable motor no és la Guerra ni l'esdeveniment històric en qüestió, sinó la societat que pot arribar a crear un fet d'aquestes dimensions, i l'evolució interna i social que pateixen els protagonistes dins d'aquest ambient, que ha estat reconstruït d'una manera brillant a *Pa negre* (2010), tant des del punt de vista psicològic dels personatges com del moment històric.

No era el primer cop que Agustí Villaronga s'acostava al traumàtic esdeveniment que va resultar la Guerra, i a les seves fatals conseqüències arran de la finalització del conflicte el 1939. Ja l'any 2000 va estrenar *El mar*, amb un *script* adaptat d'una obra de Blai Bonet (*El mar*, 1957), que recreava la història de dos infants que la Guerra deixarà marcats per sempre, i llur posterior retrobament com a dos joves turmentats físicament i mental que sobreviuen a una mort en vida a causa del dolor sofert i a les experiències personals passades.

L'escrit de Bonet va servir a Villaronga per dibuixar un retrat de la societat, de la gent, dels pensaments d'uns personatges que varen sofrir,

d'una manera cruel, el pas d'una guerra, especialment als anys quaranta. En aquella ocasió, ens traslladava a la seva Mallorca natal, a una dura i seca radiografia molt més fosca i onírica que *Pa negre* (2010), però amb la idea sempre present entorn als personatges que poblen les seves històries cinematogràfiques: són persones –i a *Pa negre* succeeix de la mateixa manera– conduïdes a uns límits tant psicològics com ètics dels quals no poden fugir, sotmesos a una escapatòria sempre traumàtica.

Si fem memòria, el cinema d'Agustí Villaronga ja havia posat de manifest aquesta proposta, normalment representada pels personatges més joves; ja succeïa amb n'Angelo a *Tras el cristal* (1987), o a n'Andreu i en Manuel a *El mar* (2000).

Ara arriba *Pa negre* (2010), el darrer fill de Villaronga, que passa a formar part d'una breu filmografia pel que fa al nombre de films –en total sis¹. El primer que crida l'atenció d'aquesta cinta és que és accessible als espectadors, una característica que habitualment no ha estat un acompanyant del cinema de Villaronga. De tota la seva filmografia, *Pa negre* és el relat cinematogràfic més clàssic i acadèmic del director; hi ha una proposta presentada a través d'un fet impactant a tall de pròleg, un cos central en què es produeixen tota una sèrie de descobriments, converses, secrets... i un final que revela tots els dubtes presentats al llarg dels seus 110 minuts de durada.

Tot aquest entramat és presentat sota una escena inicial que deixa l'espectador clavat a la cadira i que serveix a la perfecció de metàfora narrativa del que veurem a continuació al film: fins on poden arribar les persones en un determinat context o amb una pressió social determinada? Existeix algun límit de la naturalesa humana?

Visualment resulta esgarrifant, i formalment està resolta amb una encertada sèrie de plànols i angles diferents que la converteixen en una de les millors obertures cinematogràfiques dels darrers temps. Pel seu realisme, recorda una de les escenes del film *Lejos de los árboles*, del director barceloní Jacinto Esteva. Rodada el 1963 però estrenada posteriorment per problemes amb la censura franquista, aquesta producció resultava ser pràcticament un documentari antropològic que recorria diversos pobles de la península Ibèrica, en els quals es mostraven els ri-

tuals, folklore i costums dels pobles de l'interior peninsular.

Aquesta seqüència posa en moviment tota la trama a tall de cadena. L'acció és conduïda des d'un primer moment pel jove actor Francesc Colomer, que dona vida a n'Andreu, l'infant protagonista i veritable nexa d'unió de totes les intrahistòries que es desenvolupen durant tota la trama. El descobriment per part de n'Andreu d'un terrible succés –al qual hem fet referència a través de l'escena inicial–, provoca tot un seguit de reaccions en el dia a dia d'un petit llogaret de la regió de la Catalunya central.

El començament del film no situa l'espectador ni en el temps ni en l'espai, cosa que afavoreix la creació d'una atmosfera indeterminada que potencia clarament la visió i anàlisi de la situació des d'un punt de vista més abstracte: és igual on passa el que estem veient, la qüestió és què passa. Posteriorment s'ofereix la informació, però d'una manera molt ràpida i sense que el director hi pari gaire atenció, precisament per afavorir aquesta incertesa (en una conversa podem sentir el nom de la plana de Vic i a dues preses més –una, al col·legi i una altra, a la presó–, l'espectador pot comprovar l'any, el 1944, a dos calendaris que hi ha penjats).

Davant d'aquest fet, i les conseqüències provocades, n'Andreu, el protagonista de la història, es veu obligat a partir i anar-se'n a viure a casa d'uns familiars. Allà, començarà a poc a poc a entendre el veritable món que l'envolta, en el qual res no és el que a priori sembla i en què els majors camuflen una realitat latent i amagada que intenten dissimular constantment, encara que finalment han de cedir al pas del temps, i aquest treu a la llum tota una sèrie d'antics secrets guardats durant anys i anys.

En aquest viatge d'iniciació al món dels adults, n'Andreu està acompanyat per la seva cosina, na Núria, interpretada per l'actriu Marina Comas, una nina de la seva edat però que ja s'ha llevat de damunt una part d'aquesta innocència dels infants, i coneix de primera mà com pensen els adults i tot el que poden arribar a fer per guardar un secret o convertir en realitat una mentida.

Durant aquest recorregut de creixement intern i de formació (educació personal, etc.), sota una atmosfera amarga i violenta, Agustí Villaronga dissectiona l'ànima dels personatges, i mostra tota la cruada a

Andreu, el protagonista de la història, paper que interpreta Francesc Colomer

qual malauradament pot arribar l'ésser humà, i aquesta duresa i sequedat es transforma encara amb més força ja que tot es reflecteix en el mirall que simbolitzen els ulls dels infants, i a mesura que avança la història, pots percebre els canvis en llurs gestos, a les frases, a les mirades, etc.

Aquest tractament de la violència no és nou per a Villaronga, i sempre ha ocupat –des del seu primer llargmetratge– una posició predominant com un dels components essencials del seu cinema. La gran diferència amb la resta de títols resideix en el fet que aquesta violència no havia estat mai tan explícita, o millor dit, no havia estat retratada d'una manera tan realista i directa com a *Pa negre*.

Un altre aspecte és el de l'acció. El director ha declarat en diverses entrevistes² que l'adaptació cinematogràfica de la novel·la *Pa negre* d'Emili Teixidor presentava una mancança difícil d'obviar en un futur rodatge: el relat mancava d'acció, se centrava en les descripcions dels personatges, de l'ambient, i per tant resultava complicat poder agrupar i dissenyar un esquema narratiu sense pràcticament cap tipus d'acció. La solució va venir directament d'una altra obra de Teixidor, *Retrat d'un assassí d'ocells*, publicada l'any 1988, que va integrar la part més dinàmica a l'*script* final. De fet, la pel·lícula està dividida en dues parts: la primera, a tall de pròleg, per presentar els personatges de la història, i tota la segona part, centrada essencialment en el personatge de

n'Andreu i titulada «El retrat d'un assassí d'ocells».

Metàfores visuals com els ocells tancats a les gàbies, les ales oníriques de l'amic de n'Andreu, l'intent de començar una nova vida fora del poble per part dels dos protagonistes... són mostres de l'esperança d'aconseguir una anhelada i desitjada llibertat, esquivant moltes vegades a causa d'una autorepressió obligada, instaurada i direccionada des de l'autoritat, encara que s'ha de destacar que la pel·lícula no cau ni en maniqueïsmes ni en l'autocomplaença, i el resultat final és un film portentós sobre una visió de la Guerra dels Tres Anys basada no en el conflicte bèl·lic ni en el seu desenvolupament, sinó en les persones que varen tenir la desgràcia de viure aquell període, en llurs actes i en les conseqüències provocades, vicissituds viscudes en un dels períodes més lamentables de la nostra història recent.

Sense cap mena de dubte, Agustí Villaronga ha aconseguit un dels retorns més sonats del 2010 amb *Pa negre*, un retrat renovat sobre aquest fosc i torbador món com és l'ambient de la postguerra a la dècada dels quaranta del segle passat, i ho ha fet amb una mostra evident de talent darrere la càmera.

¹ PEDRAZA, Pilar. *Agustí Villaronga*. Madrid: Akal, 2007, pàg. 95-115.

² *Días de cine*, programa de La2. Emès el 15 d'octubre del 2010 [http://www.rtve.es/mediateca/videos/20101015/dias-cine-pa-negre-agusti-villaronga/903228.shtml].

Un i un sumen tres, quatre, cinc...

Víctor Conejo

El quart disc d'Oliva Trencada ajunta els textos de Joan Brossa amb la música d'aquest grup, liderat per Pep Toni Ferrer. Dos sortidors de creativitat constant que junts no sumen dos, sinó, com a mínim, tres, quatre o cinc. Brossa i Ferrer, Ferrer i Brossa. L'afer no és anecdòtic, si és té en compte que Brossa, se'l reconeix i se l'adora cada cop més, i Ferrer, si fa no fa el mateix.

De les arts del primer, com més va, més se'n reconeix l'entitat: els poemes, ja siguin escrits, dibuixats, compostos o esculpits; les seves accions (el que ara s'anomenen *performances*, aquelles escenificacions normalment tan poc imaginatives), les col·laboracions al món del cinema de què se sentia tan satisfet, els muntatges audiovisuals que ja no es veuen tan sols com un antecedent de la fotografia de Chema Madoz.

De les músiques del segon, de Pep Toni Ferrer, només en surten acòlits: si ja d'ençà de *Nova Ternura* molts van dir «aquí hi ha talent», amb Oliva Trencada ha explotat un geni. La seva habilitat per a la melodia, les cançons clapejades molt hàbilment tant de tradició com de modernitat, capaces de fer conèixer Tortoise amb Maria del Mar Bonet; la tasca amb textos populars (abans de Brossa fou Maria Antònia Salvà, després serà Joan Alcover) i amb textos propis, d'un costumisme tan líric que fa venir ganes que deixi els mots d'altri i treballi més amb els seus.

Déu n'hi do, quin salt: de Maria Antònia Salvà a Joan Brossa. La poesia d'aquella va servir de base per a la segona i la tercera obres d'Oliva Trencada, i per al nou lliurament Ferrer va voler mirar cap a una altra banda, cap a una altra inspiració, tot i que el més fàcil hauria estat intentar repetir el succés dels dos

lliuraments anteriors, que reberen l'afalac de la crítica i el públic. Tot això en una època en què, com el mateix Ferrer indica, «que un disc es publiqui ja és un èxit».

Fa devers dos anys que Ferrer musica a l'atzar poemes de *Saltamartí*—llibre que Brossa edità el 1963 i del qual s'acostuma a destacar la força de les reflexions que inclou sobre la relació entre el significat i el significat—, i la història té el seu encant des del principi: Ferrer comprà el llibre per simple casualitat en una de les fires del llibre en català que es fan a Palma, i descobrí que la major part de les planes estaven enganxades. Fins i tot li passà pel cap que no fos un error de la impremta en el moment de passar la guillotina que talla el paper, i arribà a pensar que Brossa edità el llibre originàriament així (els estudiosos de l'artista català ja tenen feina a esbrinar aquest punt). Aleshores va decidir posar música als poemes que anava «obrint» a l'atzar. N'ha musicats una setantena, i encara n'ha de descobrir molts més a mesura que vagi «estripant» el llibre (n'hi ha més de cent), perquè la idea és musicar-los tots, malgrat no tenir gaire clar què en sortirà: una col·lecció, un llibre amb diversos cedés afegits, etc.

El projecte, doncs, sorgí motu proprio de la ment i les estones lliures de Ferrer, fins que un dia Francesc Burgos, el mànager valencià d'Oliva Trencada, el va sentir i va dir: «Uep, això és molt bo. Podríem editar aquesta cançó, i aquesta, i aquesta». Dit i fet: la discogràfica valenciana La Casa Calba va editar el disc. El primer que crida l'atenció és que la música és força «ortodoxa». En demanar-li si tenia algun concepte musical en ment quan emprengué les transposicions del paper escrit al pentagra-

Pep Toni Ferrer d'Oliva Trencada amb la portada de *Saltamartí*.
Fotografia de Lluís Llapissera

La poesia de Maria Antònia Salvà va servir de base per a la segona i la tercera obres d'Oliva Trencada, i per al nou lliurament, Ferrer va voler mirar cap a una altra banda, cap a una altra inspiració, tot i que el més fàcil hauria estat intentar repetir el succés dels dos lliuraments anteriors, que reberen l'afalac de la crítica i el públic

ma (surrealisme, heterodòxia, simbolisme, dadaisme, sorollisme, automatisme...), el músic confessa que no: «Això és un disc de pop que pretén acostar la poesia de Brossa al gran públic, res més».

El llenguatge musical del disc és molt assequible, cosa que no impedeix que hi hagi una certa experimentació. Però el resultat general no desentonava amb la producció anterior de Ferrer al capdavant d'Oliva. No és brossià en el sentit que ni aspira al pur simbolisme mu-

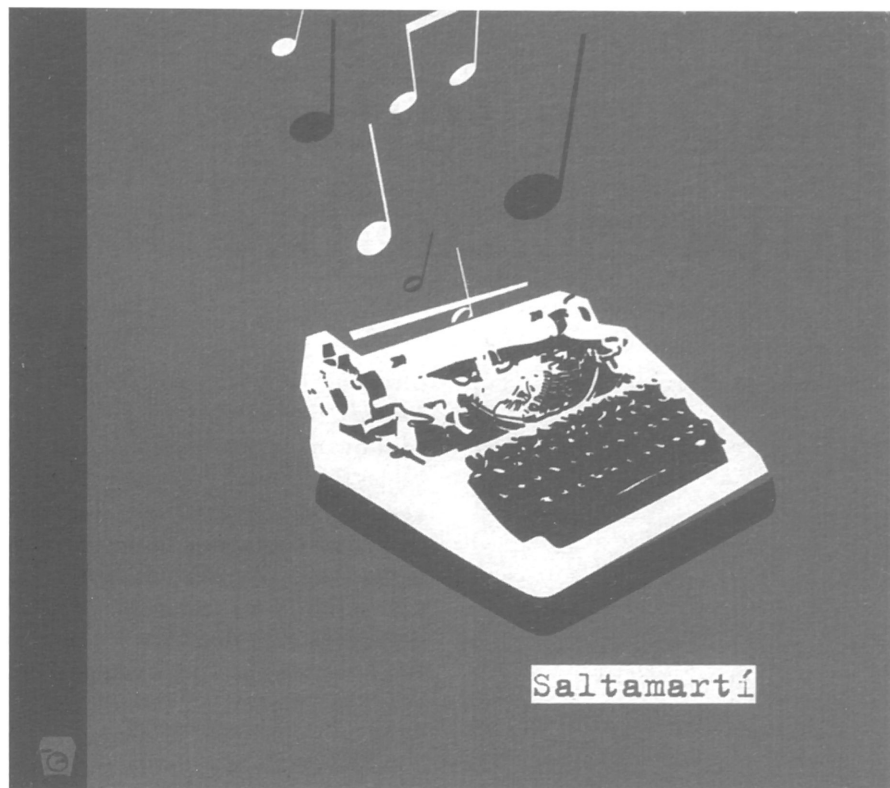
No és brossià en el sentit que ni aspira al pur simbolisme musical ni s'ha experimentat amb la creació automàtica, però sí que sona molt espontani

sical ni s'ha experimentat amb la creació automàtica, però sí que sona molt espontani, com si cada primera melodia vinguda al cap de Ferrer a l'hora d'escriure un nou tema fos sempre la que restava al final. La qual cosa, coneixent el talent extraordinari del músic mallorquí per compondre la melodia, no té res de pejoratiu. «Musicalar un poema és convertir-lo en una cançó, que pot anar des del pop clàssic fins a la banda sonora. A més, si després vols tocar-los en directe, és més fàcil si és simplement pop. A tot estirar, podria dir que hem convertit la poesia musical de Brossa en poesia sonora en directe».

«Si hi ha algun concepte al darrere, és el del *loop*». Sobre la metodologia emprada, Pep Toni revela que l'eina bàsica ha estat aquesta unitat mínima, el *loop*, que després a l'estudi es copia i es repeteix fins que s'enllesteix l'estructura de la cançó. «A més, el màster el vam fer en casset. Cercàvem el so *lo-fi* dels noranta, que sona més càlid, més de veritat i menys computeritzat».

És en aquest punt que hom es demana qui s'ha adequat a qui: si la música d'Oliva Trencada a Joan Brossa, o els textos del primer a la música dels darrers. «Amb els dos treballs anteriors –basats en textos de Maria Antònia Salvà– la idea era atansar la poesia als qui escolten rock, només això. A Mallorca ja és força difícil que la gent escolti música *freak*. De fet, ja ens hem trobat que als concerts d'Oliva ve més gent “normal” que no pas gent que escolta música. I molt menys gent que escolta música *freak*».

La feina de Ferrer amb els textos originals de Brossa i la traducció al pop ha estat tan directa i sense artificis que ni tan sols ha modificat els poemes originals: quan s'adapta un text literari, és habitual repetir frases per aconseguir una mena de tornada, o duplicar versos, i fins i tot estrofes, per allargar les parts canta-

Saltamartí: Poemes de Joan Brossa musicats per Oliva Trencada La Casa Calba (València), 17 cançons, 2010

des. En aquest cas, no ha estat així. Ferrer adverteix que seria com si es modifiqués un quadre: «En el pop podem repetir, però amb Brossa, no. El nostre proper disc, sobre poemes de Joan Alcover, sí que s'assemblarà més al que vam fer amb Salvà. Serà com Animal Collective amb ximbomba i alguna cosa de Rauschenberg.»

Quan un artista crea alguna cosa a partir de la feina d'un altre, tot són elogis, evidentment, cap a l'obra original. No se sol demanar al «recreador» què és el que no li agrada de l'obra o de l'artista que versiona/homenatja/reinterpreta, etc. Davant d'aquesta pregunta, Ferrer es mostra sorprès, és clar, encara que tot d'una li ve alguna idea a la ment: «Home, no m'agrada que no hagi estat més reconegut o que no ho hagi estat abans. I també que, sobretot al final, a Brossa se li notava massa que era de la capital, de Barcelona, com a Tàpies o al Barça».

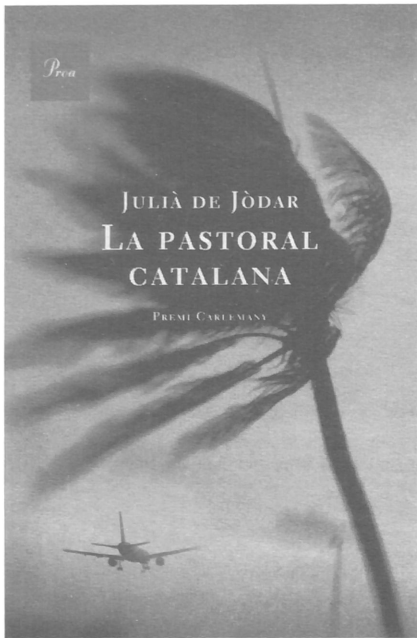
Una qüestió fonamental sobre *Saltamartí* és com es traslladarà al directe. Ferrer ho té clar: «Només hi seré jo, amb la guitarra, els pedals i alguna cosa més, com ara cartells per a algun moment puntual de l'espectacle. Crec que agradarà molt, perquè estic treballant en alguna cosa molt visual, artística, i amb hu-

En demanar-li si tenia algun concepte musical en ment quan emprengué les transposicions del paper escrit al pentagrama, Ferrer confessa que no: «Això és un disc de pop que pretén acostar la poesia de Brossa al gran públic, res més»

mor. Alguna cosa atípica, en aquest sentit molt Brossa. Serà experimental, tot i que en el fons tampoc no serà una cosa gaire innovadora, no crec que inventi res. Serà com un monòleg, però sense arribar a l'esquizofrènia».

Sobre els detallets que sovint mostren grans vetes, convé destacar que en aquest treball hi treuen el cap les sonoritats africanes. A *Tramça bíblica* sonen uns ritmes del continent negre: «Tens raó. És que els ritmes africans *molen* molt. De fet, a les cançons basades en Alcover –el treball següent d'Oliva ja esmentat– sí que hi trobem molt més ritmes d'aquesta mena».

Julià de Jòdar, imprescindible

JÒDAR, Julià de. *La pastoral catalana*. Barcelona: Proa, 2010, 393 pàg.

Fa no gaire temps –potser vora 10 anys– hi hagué un professor d'universitat que es queixava de la manca d'idees i del retrat contemporani del burgès i dels seus hereus en la gran urbs coetània en la novel·lística catalana. El marc eren els premis Octubre de València i no sé si les seves paraules foren premonitòries del que vendria: precisament el retrat de *l'home civitas* en el món canviant després del segon mil·lenni i la descripció de les ideologies enfrontades a la gran ciutat, començant pel magnífic triptic

sociològic de Ferran Torrent (*Societat limitada, Espècies protegides, Judici final*), continuant per una de les millors novel·les de Baltasar Porcel, *Cada castell i totes les ombres*, i seguint, per exemple, per visions com la de *Coses que et passen a Barcelona quan tens trenta anys* de Llúcia Ramis o *Dafne abans de l'alba* d'Hèctor López Bofill. Doncs bé, ara, senyores i senyors, i per a aquells a qui interessi el tema, acabam de treure un altre premi gros de la rifa (sense amb això voler dir que les altres noeren molt bones novel·les; de fet, totes són obres de primer ordre): *La pastoral catalana*, de Julià de Jòdar.

La novel·la va guanyar el premi Carlemany i ha estat editada per Proa. El text de Jòdar (1942, i ara per ara un dels escriptors més sòlids de tot el panorama literari català) és d'aquells que fan pensar, trenat amb una intel·ligència fora mida i amb uns personatges la construcció dels quals és un prodigi de tècnica. L'argument de la novel·la és simple i a la vegada de molt difícil resum: en Pau i l'Erina –classe mitjana, professional liberal, ell cap de redacció d'un diari català conservador– volen a Miami durant època d'huracans amb l'objectiu de retrobar l'Àurea, amiga de joventut de l'Erina, embolcada amb un moribund militar nord-americà per convèncer-la que torni a casa. Això tan senzill és un viatge fascinant per les consciències devastades –ep, i suposadament felices– de la generació que ara es troba a la seixantena d'anys, i un viatge a la relació quasi insuportable de la degeneració progressiva de Catalunya i les seves formes de vida (i de supervi-

vència) en aquest món globalitzat; i a la vegada també un viatge fascinant a la mentalitat americana per contraposició a l'europea, amb un xoc de cultures i d'ideologies que et fan replantejar moltes coses. És, sobretot, una molt bona novel·la.

En aquesta devastació hom hi pot trobar alguns paral·lelismes amb una de les millors novel·les que he llegit en els darrers anys: *Tigres de paper*, d'Olivier Rolin, en què en el decurs d'un viatge pel *Boulevard périphérique* parisenc, amb la filla d'un company de grupuscle maoista, el protagonista reviu el fracàs de tota la seva generació. En aquesta ocasió, la descripció del fracàs dels personatges de Jòdar s'allargassa una mica més i ocupa el temps del viatge fins a l'aeroport, els vols internacionals, uns quants dies a Miami i la tornada, i el fracàs no és només el del 68 i els seus epígons, sinó en general el de tot l'ordre mundial encapçalat per cada una de les accions violentes de Jack Gómez i de l'exèrcit dels EUA arreu del món, i molt especialment a l'Amèrica Llatina. La devastació és la del Pau que s'acaba pixant a sobre quan repassa la consciència de la seva vida perduda; la devastació és la de l'Erina renunciant als orgasmes i al plaer del seu propi cos; i la devastació més absoluta és la de l'Àurea, amb una feina merdosa al paradís del capitalisme i que compleix a la perfecció una de les màximes sociològiques mundials: els penúltims que arriben són els que més maltracten els últims.

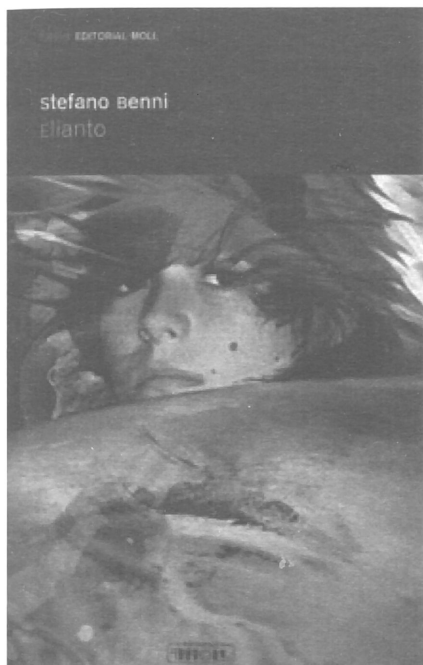
Aquesta és una novel·la que no s'hauria de deixar de llegir, perquè tal volta ens ajudarà a entendre'ns amb totes les nostres contradiccions i sobretot ens obligarà a pensar què som, cap on anam i si hi deu haver alguna salvació possible. I molt més tenint en compte que nosaltres, com a Miami, fa temps que estam en una temporada d'huracans devastadors. Com a mínim pel que fa a la cultura pròpia.

Sebastià Bennàsar

Lluc
REVISTA DE CULTURA I D'IDEES

SUBSCRIPCIONS AL TELÈFON **971 25 64 05**
O ENVIU UN FAX AL **971 25 61 39**

Una lectura apassionada d'*Elianto* d'Stefano Benni

BENNI, Stefano. *Elianto*. Palma: Editorial Moll, 2009, 464 pàg.

Elianto és una novel·la impressionant, extraordinària, una d'aquestes obres que t'arriben a les mans de forma totalment inesperada i que et retorna la fe en la paraula escrita. I no només això, sinó que també et provoca unes emocions tan desorbitades que tan bon punt estàs rient com una bística o plorant a llàgrima viva. Intensament, com la vida mateixa, o més gran que la vida, com passa amb les grans obres de la literatura! I el millor de tot és que aquestes qualitats tan abundants s'exemplifiquen des de tots els nivells de lectura possibles.

Pel que fa al gènere, el versàtil i explosiu Stefano Benni ens regala, de bell nou, una gran aventura que,

aquest cop, arriba a límits impensables i meravellosos. *Elianto* esdevé, així, una epopeia interdimensional que corre a cavall entre la ciència-ficció, el gènere fantàstic i la comèdia desenfrenada, i que arriba a vegades a un humor escatològic, negre, subversiu, potentíssim i indubtablement crític contra els vicis de la societat actual: la mecanització descontrolada, la misèria mental dels sistemes de govern actuals o l'esclavització/idiotització de masses a través de la TV. Però *Elianto* és, també, un drama èpic; un tractat de futuromística; un poemari banzai-zen; una faula pop o una novel·la d'aventures al més pur estil clàssic, d'aquelles que fan escarrufar de ganes de seguir!, en què el coratge i l'amistat són les eines necessàries per tal de salvar un univers original, divertidíssim i profundament líric on cada món del mapa noètic està descrit amb tanta precisió que, atrapats pels detalls, no podem deixar de viatjar pels oceans de Posidon, els terrenys bèl·lics de Neikos o els deliciosos camps de cereal (que és la forma que adquireixen els nostres records per emmagatzemar-se si ets un humà, perquè els records dels gats són d'ordi!) de Mnemònia. I més, molt més: *Elianto* és, indubtablement, un tractat d'humanitat, respecte i amor envers els altres i la natura, una obra narrativa plena de moments màgics, fulgurants i inoblidables.

I si espectaculars són les diverses trames que s'entrecreuen les unes amb les altres amb una mestria sense parangó, tot arribant a un clímax apoteòsic, memorables també ho són els personatges que les fan possibles. Serà tasca fútil, a partir d'ara, intentar oblidar els dimonis Brot, Carmilla i Ebenezer; els petits Iri, Rangio, Okumi i Bocademel; el Fuku Ull de Tigre acompanyat pels adorables i insuportables Pat i Visa i tota aquesta galeria de personatges secundaris que, ja sigui com a ajudants o adversaris, poblen els diferents universos del mapa noètic

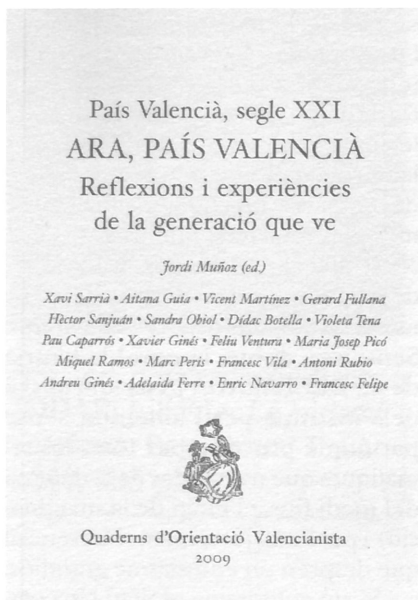
amb reminiscències que ens acosten a visions extretes de les flipades orientals d'Akira Toriyama (el Rollo Nalpalm és, per exemple, una versió ultramoderna de l'heroi Musculman), de les tendreses filmiques de Hayao Miyazaki (aquest Hermes Trimegist perdut en el miracle de la creació sembla extret d'*El viatge de Chihiro*), del surrealisme visceral de Federico Fellini (visca el capità Lligacama!), de la nostàlgia interestel·lar de George Lucas (amb tota aquella quantitat ingent d'aliens a la cantina, que aquí es veu transportada completament a Bludus) o de la brutalitat filosòficoexacerbada d'Alejandro Jodorowsky (aquesta llegenda viva: el mític Tigre Trist...)

Elianto apel·larà, directament, als racons més amagats de la sensibilitat de tothom. I és que tantes varietats i possibilitats, pel que fa a la riquesa sadolla de gèneres, universos, trames i personatges de la novel·la, permeten, a més a més, que *Elianto* sigui formidable per a tipus diferents de lectors i lectores: amants de les bones lectures; gent que simplement té ganes de passar una bona estona i sense més connotacions que una diversió sense aturall; devoradors insaciables de literatura *pulp* o de gènere; però també estudiants d'ESO i Batxillerat. Sense cap dubte, la novel·la hauria de ser DECLARADA JA lectura oficial dels instituts per l'amenitat sense parió que provoca, per totes les temàtiques que tracta (des de la defensa del medi fins a l'elogi de la imaginació) i per l'estil jove, intens i torrencial que desprèn un entusiasme grandios.

Sí, un entusiasme exaltat! Una passió descontrolada! Això és el que provoca la prosa vívida, fresca, dinàmica d'*Elianto*. Els lectors i lectores en català hem après a llegir Stefano Benni a través de les precises i precioses traduccions d'Anna Torcal i Salvador Company, i a cada volum (després de les obres *El bar sota la mar* i *Marguerita Dolcevíta*) assistim a un crescendo emocional i sensorial que arriba, amb *Elianto*, al sùmmum de la brutalitat. O no. Encara hem de descobrir molt de Benni, i esperem, pel bé i patrimoni de tothom, que puguem gaudir d'aquest gloriós treball durant molt i molt de temps. Sols podem acabar amb un acord directe de la guitarra de Memphis «Snailhand»/«Mà-de-llimac» Slim que provoqui, entre els ingents futurs lectors i lectores que ja s'intueixen d'aquest *Elianto*, un sensacional «OH YEAH BABY!».

Jaume C. Pons Alorda

Les veus de «la generació que ve» irrompen en el debat sobre el futur del valencianisme

MUÑOZ, Jordi (ed.). *País Valencià, segle XXI. Ara, País Valencià: reflexions i experiències de la generació que ve*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2009, 170 pàg.

Ara, País Valencià és el tercer volum de la sèrie País Valencià, segle XXI, iniciada amb el recull que duia per subtítol *Vint-i-una reflexions crítiques* i continuada amb les *Noves reflexions crítiques*.

Els tres volums són opuscles assagístics constituïts per articles breus d'autors diferents, que pretenen

reivindicar la vigència del projecte polític i social del País Valencià imaginat pel valencianisme d'esquerres d'arrel fusteriana. La publicació d'aquesta sèrie ha estat impulsada pel col·lectiu Valencians pel Canvi com a reacció, sobretot, a determinats moviments en el nucli dels partits polítics de l'esquerra valenciana (PSPV-PSOE i Bloc Nacionalista Valencià, fonamentalment) que tendeixen a revisar alguns elements simbòlics i/o ideològics del projecte valencianista (com ara la proposta, no reeixida, de canviar les sigles històriques del PSPV per les de PS-CV; o la integració d'una part del nacionalisme tricolor al nacionalisme d'arrel fusteriana en el Bloc). L'objectiu explícit dels tres volums és esperonar intel·lectualment l'actual oposició social i política al Partit Popular (que governa les principals institucions del País Valencià de 1995 ençà): els autors insten els partits de l'esquerra i el nacionalisme a bastir alternatives capaces d'acabar amb l'hegemonia de la dreta espanyola sense haver de passar per les revisions ideològiques esmentades, que els autors entenen com a «renúncies» al projecte de país definit pel nou nacionalisme valencià durant els anys seixanta i setanta del segle passat (els elements simbòlics i els postulats en matèria lingüística del qual impregnaren en aquell moment el discurs de tota l'esquerra valenciana).

Dins d'aquesta sèrie, *Ara, País Valencià: reflexions i experiències de la generació que ve* introdueix l'element generacional, en oferir-hi el punt de vista d'un grup de persones nas-

cudes al País Valencià entre mitjan anys setanta i principi dels vuitanta (pertanyents, per tant, a la primera generació de valencians educats en el sistema d'ensenyament en valencià creat per la Generalitat).

Pel que fa a aquest element generacional, Jordi Muñoz és conscient que el grup d'autors no pot representar (no ho pretén) tota la generació de valencians i valencianes nascuts entre el final del franquisme i l'inici de la democràcia i l'autonomia, però sí que existeix la voluntat de presentar l'aplec com «una petita mostra d'un gruix creixent de gent que no dimiteix del seu compromís amb el país». Feliu Ventura ho explica de manera més explícita: «No representem una generació de valencians, sinó una generació de nacionalistes valencians». Per això, Muñoz afirma que ha aplegat «vint veus, provinents d'àmbits professionals, geogràfics i polítics molt diversos (...) de gent, al capdavant, que treballa quotidianament, des del seu entorn més immediat, per mantenir la flama encesa». Aquesta diversitat és certa fins a un determinat punt: la majoria dels autors es dediquen professionalment a l'ensenyament (primari, secundari o universitari), a la recerca acadèmica, al periodisme o a la música. També hi ha un enginyer agrònom. Però sobta que no n'hi haja cap que es dedique a la política professional, o que ostente algun càrrec polític orgànic o de representació en (o amb) cap organització concreta, nacionalista o d'esquerres (l'únic autor vinculat professionalment a una instància política, el periodista Francesc Vila, treballa de cap del Gabinet de Premsa del Departament de Governació i Administracions Públiques de la Generalitat de Catalunya, per tant, fora del País Valencià).

A banda d'aquesta consideració, l'aplec de textos és enormement heterogeni, si bé té com a eix vertebrador la reflexió sobre el passat immediat, el present i el futur del País Valencià com a projecte nacional. S'hi apleguen relats d'experiències personals i col·lectives, articles amb exposicions i reflexions de caire sociològic o històric, o d'anàlisi política, sobre alguna qüestió específica (sobre la percepció del fenomen de la immigració, l'estructura social i el sistema de benestar públic valencià, l'evolució de la burgesia valenciana i la seua

relació amb el moviment valencianista, l'evolució de l'aplicació de la Llei d'ús i ensenyament del valencià, l'anàlisi de les polítiques del Govern del PP en matèria ambiental i territorial, la situació de RTVV o del sector agrari...). I, sobretot, articles d'anàlisi política sobre la situació actual i les perspectives de futur del moviment nacionalista valencià.

Si bé aquesta heterogeneïtat, tant temàtica com de registres emprats, eixampla i enriqueix la visió del país i del valencianisme que té el grup generacional en què s'emmarquen els autors, també resta un punt de coherència al llibre. En aquest sentit, algunes de les aportacions s'allunyen potser massa dels objectius de l'obra (i dels llibres de la sèrie), en versar sobre qüestions que es relacionen només tangencialment (si és que s'hi relacionen) amb el valencianisme i amb la possibilitat de bastir una alternativa política i social al PP. Per exemple, l'article d'Enric Na-

varro que tracta de la situació del sector agrícola al País Valencià tan sols fa una referència puntual al fet que el nacionalisme valencià ha desatès tradicionalment el món de la ruralia.

Les idees principals d'aquells articles que entren de ple en el tema central de la sèrie País Valencià, segle XXI són bàsicament tres: la crítica al mimetisme d'alguns partits d'esquerres i nacionalistes per adoptar determinats discursos i posicions polítiques del PP amb l'objectiu d'augmentar el suport social i electoral, l'afirmació de la vigència dels postulats ideològics del valencianisme d'esquerres i la reivindicació d'un retrobament entre la política (nacionalista) i els moviments socials.

El debat que bull a les planes d'aquest volum és fruit del dilema que ha d'afrontar el nacionalisme valencià en el present: com adequar el projecte de país a les necessitats actuals de la societat valenciana, per tal de créixer i guanyar pes i influèn-

cia social i política. Aquesta posada al dia del nacionalisme valencià és necessària, però indubtablement i inevitable, té riscos: determinades propostes podrien desvirtuar el projecte, o podrien ser percebudes com a renúncies difícilment acceptables per part d'alguns segments de la base social nacionalista.

La pertinència d'aquest aplec és innegable, i el seu màxim encert rau en el fet que posa de manifest tres realitats que haurien de constituir la base de consens a partir de la qual el moviment nacionalista podrà encarar el futur amb garanties: la necessitat de continuar reivindicant els valors propis del valencianisme d'esquerres, la urgència que la política valencianista es retrobi amb el moviment social en què s'arrela, i la convicció que el succés del procés de construcció nacional del País Valencià passa de manera indefugible per la participació activa d'aquesta «generació que ve». ■

David Jordi Llobet i Martín

BOLLETÍ DE SUBSCRIPCIÓ

Nom i llinatges:

Adreça:

C.P.: Població:

Tel.: Fax: e-mail:

Professió: Edat:

Es fa subscriptor de la revista **Lluc** per un any, prorrogable si no hi ha ordre en contra i per un import de 20€

PAGAMENT DE LA SUBSCRIPCIÓ:

XEC BANCARI

DOMICILIACIÓ

CODI ENTITAT			

CODI AGÈNCIA			

D.C.	

NÚMERO DE COMPTE									

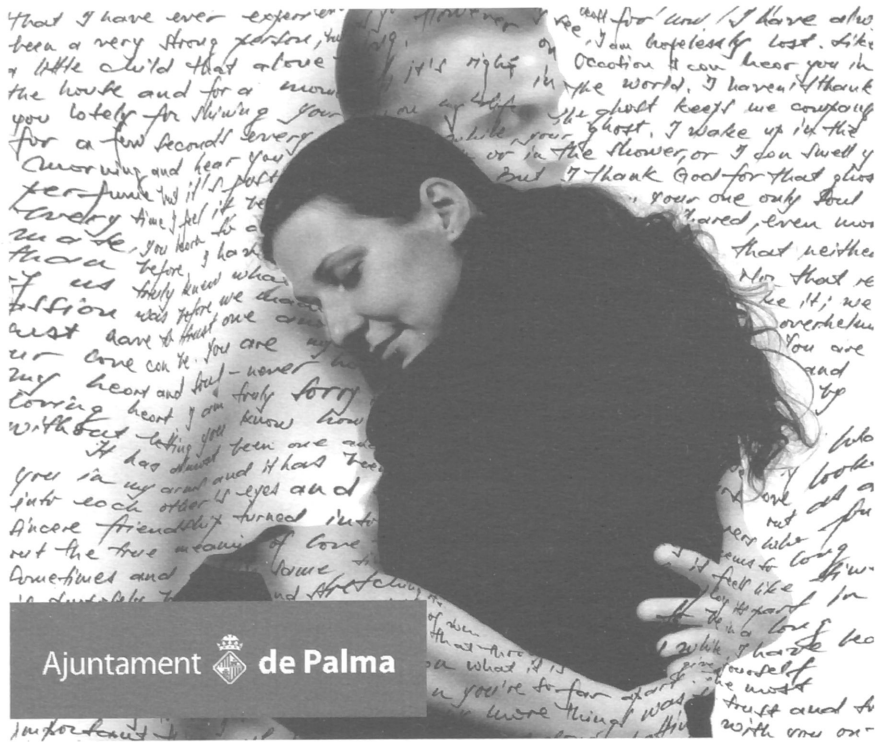
OMPLIU AQUESTA TARJA I ENVAIU-LA A:

Lluc

REVISTA DE CULTURA I D'IDEES

C/ Joan Bauçà, 33 - 1er - 07007 Palma (Mallorca)
 Tel. 971 25 64 05 - Fax: 971 25 61 39
 e-mail: coc33@infonegocio.com

DATA I SIGNATURA:

Ajuntament de Palma

25 anys de
biblioteques
municipals
creixem junts

Arenal

Pça. Gaspar Rul. Ian, 5 · 07600 Palma
Tel. 971 492 866
bibarenal@a-palma.es
■ Dilluns i divendres de les 9 a les 15 h
Dimarts, dimecres i dijous de les 15 a les 21 h

Casal Solleric

Passeig del Born, 27 · 07012 Palma
Tel. 971 722 092
■ De dilluns a divendres de les 8.30 a les 14.30 h
Dimarts també de les 17 a les 20 h
Especialitzada en art

Coll d'en Rabassa

Albuera, 1 · 07007 Palma
Tel. 971 490 354
bibcoll@a-palma.es
■ De dilluns a divendres de les 16 a les 21 h
Dimarts i dijous també de les 10.30 a les 13.30 h
Dissabte de les 9 a les 13 h

Cort

Pça. de Cort, 1 · 7001 Palma
Tel. 971 225 962
bibcort@a-palma.es
■ De dilluns a divendres de les 8,30 a les 20,30 h
Dissabte de les 9 a les 13 h

Establiments

Carretera Esporles, 74 · 07010 Palma
Tel. 971 765 192
biblioestabliments@telefonica.net
■ De dilluns a divendres de les 16 a les 21 h
Dimecres de les 9 a les 14 h
Dissabte de les 9 a les 13 h

Gènova

Barranc, 22 · 07015 Palma
Tel. 971 405 481
bibgenova@a-palma.es
■ Dilluns i divendres de les 9 a les 15 h
Dimarts, dimecres i dijous de les 15 a les 21 h

Indiateria

Gremi Tintorers, 2 · 07009 Palma
Tel. 971 207 505
bibsaindiateria@a-palma.es
■ Dilluns i divendres de les 9 a les 15 h
Dimarts, dimecres i dijous de les 15 a les 21 h

Josep M. Llompart

Emperadriu Eugènia, 6 (S'Escorxador) · 07010 Palma
Tel. 971 753 942
bibjmllompart@a-palma.es
■ De dilluns a divendres de les 8.30 a les 20.30 h
Dissabte de les 9 a les 13 h i de les 16 a les 20 h

Molinar

Xadó, 3b · 07006 Palma
Tel. 971 247 649
bibmolinar@sf.a-palma.es
■ Dilluns i divendres de les 9 a les 15 h
Dimarts, dimecres i dijous de les 15 a les 21 h

Olivar

Plaça de l'Olivar, edifici Mercat de l'Olivar, 1ª planta · 07002 Palma
Tel. 971 726 580
bibolivar@a-palma.es
■ De dilluns a divendres de les 8 a les 14 h
Dissabte de les 9 a les 13 h

Polígon de Llevant

Ciutat de Querétaro, 3 · 07007 Palma
Tel. 971 242 155
bibpoligondellevant@sf.a-palma.es
■ Dilluns i divendres de les 9 a les 15 h
Dimarts, dimecres i dijous de les 15 a les 21 h

Rafal Vell

Joan Estelrich Artigues, 50 · 07008 Palma
Tel. 971 474 414
bibrarafvell@sf.a-palma.es
■ Dilluns i divendres de les 9 a les 15 h
Dimarts, dimecres i dijous de les 15 a les 21 h

Ramon Llull

Institut Balear, s/n · 07012 Palma
Tel. 971 299 260
bibramonllull@sf.a-palma.es
■ De dilluns a divendres de les 8,30 a les 20,30 h
Dissabte de les 9 a les 13 h

Sant Jordi

Pau Bouvy, 31 · 07199 Palma
Tel. 971 742 036
bibsantjordi@a-palma.es
■ Dilluns i divendres de les 9 a les 15 h
Dimarts, dimecres i dijous de les 15 a les 21 h

Santa Catalina

Fàbrica, 34 · 07013 Palma
Tel. 971 286 069
bibstacatalina@sf.a-palma.es
■ Dilluns i divendres de les 9 a les 15 h
Dimarts, dimecres i dijous de les 15 a les 21 h

Son Cladera

Cala Mitjana, 41 · 07009 Palma
Tel. 971 470 839
bibsoncladera@a-palma.es
■ Dilluns i divendres de les 9 a les 15 h
Dimarts, dimecres i dijous de les 15 a les 21 h
Dissabte de les 9.45 a les 13 h

Son Ferriol

St. Joan de la Creu, 43 · 07198 Palma
Tel. 971 429 856
bibsonferriol@a-palma.es
■ De dilluns a divendres de les 16 a les 21 h
Dilluns i dimecres també de les 10.30 a les 13.30 h
Dissabte de les 9 a les 13 h

Son Forteza

Sant Isidre Llaurador, 25 · 07005 Palma
Tel. 971 243 983
bibsonforteza@a-palma.es
■ Dilluns i divendres de les 9 a les 15 h
Dimarts, dimecres i dijous de les 15 a les 21 h

Son Gotleu

Josep Garcias 2b · 07008 Palma
Tel. 971 273 507
bibsongotleu@sf.a-palma.es
■ Dilluns i divendres de les 9 a les 15 h
Dimarts, dimecres i dijous de les 15 a les 21 h

Son Rapinya

Catalina March, 4 A · 07013 Palma
Tel. 971 792 337
bibsonrapinya@a-palma.es
■ Dilluns i divendres de les 9 a les 15 h
Dimarts, dimecres i dijous de les 15 a les 21 h

Son Sardina

Camí Passatemps, 123 · 07120 Palma
bibsonsardina@a-palma.es
■ Dilluns i divendres de les 9 a les 15 h
Dimarts, dimecres i dijous de les 15 a les 21 h
Dissabte de les 9.45 a les 13 h

Son Ximelis

Cap Enderrocat, 14 · 07011 Palma
Tel. 971 791 233
bibsonximelis@a-palma.es
■ De dilluns a divendres de les 16 a les 21 h
Dimarts i dijous de les 10.30 a les 13.30 h
Dissabte de les 9 a les 13 h

Terreno

Dos de Maig, 1 · 07015 Palma
Tel. 971 737 709
bibelterreno@a-palma.es
■ Dilluns i divendres de les 9 a les 15 h
Dimarts, dimecres i dijous de les 15 a les 21 h

t'acostamlacultura
Regidoria de Cultura, Patrimoni
i Política Lingüística

Geografia literària d'un temps abatut

Salvador Iborra és un poeta jove, és a dir, encara no té una obra poètica extensa. No obstant això, en obrir cadascun dels tres llibres de poemes que ha publicat (*Un llençol per embrutar*, *Les entranyes del foc* i *Els cossos oblidats*), ens adonem d'un tret constant en la seva manera de fer poesia: els seus poemes són poemes narratius, poemes de versos allargassats, amb una ruptura deliberada de la mesura lírica més estricta. Així, quan una persona no avesada a llegir poesia obre un dels seus llibres, la imatge mental que li ve ràpidament del poema és la d'un conglomerat textual dens i acumulatiu.

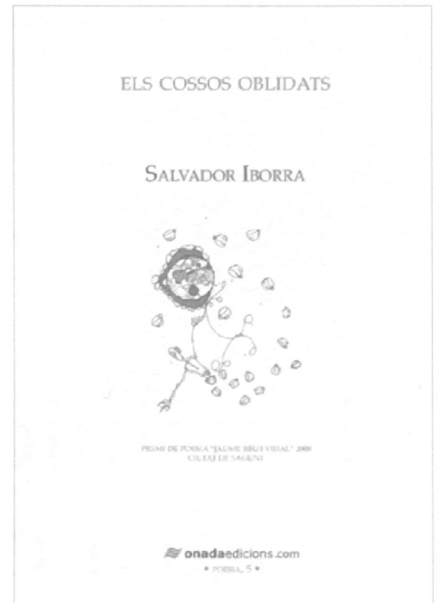
Potser m'equivoque, potser fins i tot està fora de lloc llançar aquesta mena de prediccions en el marc sempre amable d'una ressenya literària, però no puc deixar de compartir aquesta impressió sobre la poètica d'Iborra: tinc la impressió que aquesta manera de fer poesia que practica l'acompanyarà durant tota la seva etapa creativa, que serà tan extensa i exitosa com ell decideixi. Potser en algun moment, a manera de poesia de circumstàncies que se'n diu, pot experimentar un llibre de poemes-haikus, un seguit d'aforismes o altres experiments literaris, però crec fermament que el seu nucli poètic sempre serà aquesta manera de fer poesia.

Dins de la seva poètica, és molt important fer referència a l'autoimatge que el poeta deixa escapar en els seus versos. D'aquesta manera, el tabac resulta ser un company esplèndid de la solitud: *Els taxis, negres i vells com a les pel·lícules, tenien regust / de temps perdut després d'encendre la primera cigarreta, / un Silk Cut que no va mitigarme la tebior de la solitud.* El cafè és un bon complement per als acomiadaments, però sobretot per al record: *Les passions desafiant i obscures concorren díscoles / al seu secret aquellarre ignorat pel cambrer insomne / que li serveix la matèria negra en una tassa gastada.* La nit es conforma com un escenari privilegiat per a les revelacions: *De no dormir a les nits no puc dir que n'haja*

fet un art, / però en canvi he arribat a conèixer molt bé els trucs / de la desesperança. Interessa que els hàbits sexuals siguin ben explícits i contundents: *I vine i despulla'm després de despullar-te, / escolta les meues paraules com si fossen ordres, / posa la teua mà dreta sobre el meu sexe, / comença lentament fins que et sentes segura.* Aquestes actituds de sexe explícit es complementen amb actituds de tendresa i d'aprofundiment en la turbulència d'emocions femenines: *Ella està sensible. Beu vi blanc i escolta Edith Piaf / mentre recorda vells amants i arreplega la lluna / amb les mans conscient que mai res no retorna.*

El jo que habita el poema es mostra patidor i sobrepassat per les circumstàncies sentimentals: [...] *És inhòspit el paisatge d'haver anat / donant amor a aquelles que mai no t'estimaren.* En ocasions, les circumstàncies materials es conformen com a impediments insalvables per a l'exercici de l'amor: *Per fer feliç a algú calen diners i jo no en tinc.* Però, a part d'aquestes causes més aviat «domèstiques», n'hi ha d'altres de més feridores i punyents: *He besat massa sense estimar i ara ja no en sé. // Sóc massa trist per poder estimar ningú.* Però, per damunt de totes aquestes actituds, destaca l'actitud de la dignitat de qui estima, l'actitud plena de dolor, que ha de ser inevitablement viscut amb discreció, sense fer-li-ho veure a l'amada: *I aprenc de tu que de vegades / l'amor és perdre un tros de vida, és no saber / respondre a cap pregunta, és preservar la dignitat / quan et veig passar de sobte a prop meu i guarde / serenament el més dolorós i atordit silenci.*

Indirectament relacionat amb l'aspecte anterior, es troba la capacitat de Salvador Iborra per evocar, des del recurs de la distància, sentiments i estats emocionals d'altres persones, traçats amb fina sensibilitat: *Amb el fred emmagatzemat de la nit, en John espera. / Van a partir-li el cor. Apressats cadàvers d'un amor / que ha de perdre's per sempre no han de consolar-lo / amb la seua imatge atziaga de records o de moratòries. / Dura li ha de ser la vida*

IBORRA MALLOL, Salvador. *Els cossos oblidats*. Benicarló: Onada Edicions, 2009, 72 pàg.

fins que ella finalment arribe. De manera especial, resulten exquisidament deliciosos aquests versos, amb un cert regust baudelairià, en el sentit de crear una atmosfera carregada de morbositat i voluptuositat: *Entre textos de Pere Serafi i Ferrandis d'Herèdia, / amb vora cinquanta anys i el cap afaitat per dissimular-los / i la dona i els fills a casa, imagine que hi ha estones / en què la vida és d'una latència inútil que ens ofega [...] Ella li seguirà el joc maliciosa. L'enterca morbositat / dels seus pits crescuts i erectes sota el jersei de llana, / la mirada ulcerada de desig, d'admiració i d'impaciència / mentre s'escandalitza el cast Joan Lluís de Vileta / mentre riu grollerament l'espectre de Baltasar de Romani, / mentre follen sense color ni forma a la masmorra. / Matrícula d'honor, estimat professor, simbòlica / o consumada, suat i cansat, anima vagula blandula.*

En fi, un dels mèrits d'aquest llibre de poemes rau en la mestria per crear ambients opressors, tristos, amb una atmosfera sobrecarregada de negativitat i amb la sensació que no hi ha sortida: *Fa fred en aquest temps de terrors, / el tren nocturn arriba i m'incorpore / amb la sensació que al món està passant / alguna cosa terrible, [...].*

He volgut reservar per al final, ben conscientment, un dels elements recurrents més colpidors i més bells que es troben en la seva manera de fer

poesia; es tracta de la seva insistència, la seva dèria per la ciutat que l'ha vist nàixer, València, *la bella e puta senyora*, com ell l'evoca ben sovint amb un somriure maliciós. En el dibuix traçat per Iborra sobre la ciutat de València, les característiques negatives afloren sense gaire esforç: *No faces massa cas*

del que et diguen de València / aquesta ciutat és bruta i lletja, de color ciment, / s'assembla a mi, després de tot.

En definitiva, *Els cossos oblidats* es conforma, en darrera instància, com una aportació sòlida i singular al conjunt de la jove poesia catalana feta des de terres valencianes. En tot cas,

en la nostra modesta valoració crítica, creiem que aquest poemari s'inscriu en una etapa de formació literària; etapa necessària, a més, en el gran poeta que, ben segur, arribarà a ser Salvador Iborra Mallol.

Santiago Vicente Llavata

Els tripijocs de la política catalana durant la Segona República

En els darrers anys han sorgit nombroses biografies dins el camp de la història, sobretot a l'àmbit local. No obstant això, encara tenim un buit important respecte a la vida d'algunes grans personalitats, sigui de l'àmbit que sigui, de la història del Principat, les Illes o el País Valencià. El cas del polític i escriptor mallorquí Joan Estelrich i Artigues (1896-1958) no n'és una excepció, fet que els historiadors hauríem de mirar de resoldre com més aviat millor.

Tot i no comptar amb un biografia completa d'Estelrich, sí que disposem de diversos treballs rellevants del monjo benedictí i historiador Josep Massot i de la historiadora Isabel Graña, que ens han aportat valuosa informació de la vida personal, social i cultural del personatge esmentat. A partir d'ara, hi podem afegir el llibre de l'historiador Arnau González.

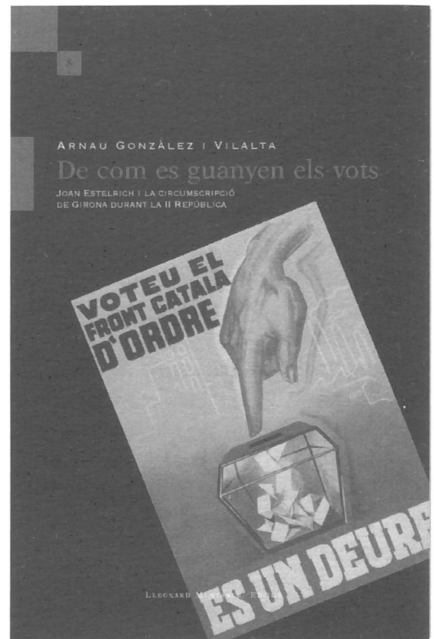
El llibre de González no s'inicia de la manera en què els lectors estan acostumats, ja que comença pel 1936 i no pel 1931; una opció que l'autor ja va utilitzar en el seu darrer llibre, *Lluís Companys. Un home de govern* (Editorial Base). Un fet que, ni de bon tros, desvirtua l'interès i el seguiment de l'obra.

El treball es fonamenta bàsicament en els nombrosos entramats que va haver de dur a terme Joan Estelrich

per poder ésser escollit diputat a Corts per Girona en els diversos comicis generals que es dugueren a terme al llarg de la Segona República (1931, 1933 i 1936). Durant les quasi dues-centes pàgines del llibre, González exprimeix a consciència l'important fons Joan Estelrich, dipositat a la Biblioteca de Catalunya, fet que s'aprecia a les nombroses citacions de documents, la reproducció de diverses cartes i documents privats.

L'autor del text realitza una important i profunda radiografia política de la Lliga Regionalista/Catalana de Girona i de les relacions del candidat esmentat amb la classe benestant de la ciutat i el màxim líder del partit, l'advocat Francesc Cambó i Batlle (1876-1947), per tal d'obtenir el màxim suport social, polític i, sobretot, econòmic, i sufragar les elevades despeses que suposava presentar-se en un lloc d'aquestes dimensions polítiques.

Tanmateix, al meu parer crec que l'autor hauria pogut indagar una mica més en les relacions personals entre els companys i militants del partit –tingué problemes perquè no era gironí o no residia a Girona?– i en els suports econòmics i socials que obtingué a la ciutat. Tot i que González ha realitzat un bon buidatge de la premsa del *Diari de Girona*, he trobat a faltar més buidatge de l'òrgan pe-

GONZÀLEZ, Arnau. *De com es guanyen els vots. Joan Estelrich i la circumscripció de Girona durant la II República*. Palma: Leonard Muntaner Editor, 2010, 172 pàg.

riodístic de la Lliga, *La Veu de Catalunya*, el qual sempre comptava amb un apartat que esmentava les activitats polítiques de les delegacions lligaires que es realitzaven arreu del territori català. Possiblement, això ens hauria proporcionat una idea de la manera en què es desenvoluparen els actes polítics a la circumscripció gironina o hauríem pogut saber si els líders de la Lliga es desplaçaren a Girona per realitzar mítings i donar suport a Estelrich.

Malgrat aquestes apreciacions, el llibre d'Arnau González compleix amb escreix la seva finalitat, al mateix temps que ens aporta més informació d'una faceta desconeguda de la història política de Joan Estelrich.

Josep Lluís Martín i Berbois

La injustícia que pateix un capellà feixista

A cab de llegir amb delectança *Llobacarda*, la darrera novel·la de Jaume Santandreu, en la qual sembla que s'ha retrobat amb un dels antics valors bàsics de la literatura: la textura ferma i pausada, i una història contada amb senzillesa, començant pel principi i acabant pel final; una escriptura feta a poc a poc i bé. De Santandreu, i de la seva obra literària, molta de gent en destacaria primer de tot l'engatjament i la denúncia; i en segon lloc, la seva pròpia presència aletejant per sobre les peripècies que sovint ens conta, de vegades increïbles i quasi sempre certes. La seva escriptura ha tengut sempre allò que en podríem dir un rampell de força no sempre controlada, com si la seva literatura l'escrivís un poltre carregat de força i de sentiments.

Llobacarda és una planta de fulles espinoses. El protagonista de la història és un mossèn que sol vestir «lloba», una variant de sotana. Els fets ocorren a Sant Llorenç del Cardassar. Lloba i card fan el mot llobacarda: una planta de terra prima i seca, que té espines. Per ventura el títol és mal d'entendre pels lectors que no coneixen el Llevant de Mallorca, però és ben definitori. Abans d'entrar en el terreny d'aquesta novel·la històrica i psicològica haig de fer, però, alguns exercicis de memòria.

Vaig conèixer Jaume Santandreu devers el 1968 i el primer que en vaig llegir van ser els manuscrits del poemari *Dos pams d'home* (1970), que va escandalitzar canonges i gent de menys beatitud, sobretot pel títol que, provenint de Santandreu, forçosament havia de ser una clara al·lusió eròtica (en la realitat és molt discutible, parla més de l'ésser humà que no del mascle). Eren uns versos, fills de la pobresa i els moviments socials del Perú i dels mots que va poder salvar de l'Escola Mallorquina, que malmenaven la quietud d'aquella

Mallorca dels setanta, tan apostòlica, romana i franquista. Santandreu començava a fer nosa.

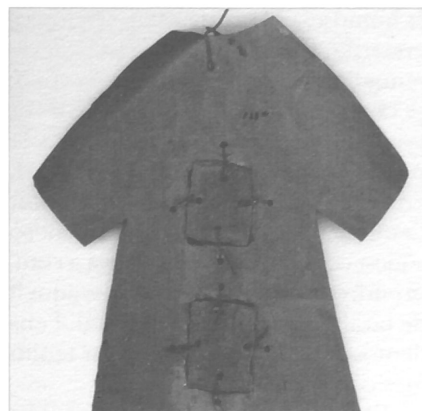
Crec recordar que no va treure la seva primera novel·la en català, *Camí de coix*, fins al 1979. Ja havia contactat bé amb la Mallorca subprofunda dels treballadors temporals i pobres, i aquí és quan el poeta es desempallega dels striptease psicològics que trobàvem en la seva poesia (i potser en molts de poetes) i analitza el món exterior tal com el viu i el veu.

Baldament ell té una visió molt particular de la nostra societat, pel simple fet que és un autor també molt peculiar. Ha duit una vida lògica i coherent, com si ell mateix fos una novel·la, ara que, per molt normal que sigui la seva existència, és qualsevol cosa menys corrent. Podria historiar-la i pensariem que ens mostra una exagerada novel·la. Jaume Santandreu és capellà, en un sentit de vocació de servei més que no litúrgic.

Baldament l'autor s'autodenomini homosexual, poeta, marginat i català –condicions que el dignifiquen, en tot cas, totes elles–, no pot evitar estar condicionat per la seva estada a la Sapiència, per la seva ordenació sacerdotal i per la paraula del «fusteret de Natzaret», a qui admira, hagi existit o no.

És un ministre de Déu, molt diferent a altri, però té un compromís de millorar el món per la paraula i l'acció compromesa. Al marge que alguns el considerin apòstata i que altres en demanin l'excomunicació a perpetuïtat, i malgrat que el bisbe no li assigni cap parròquia ni per actuar-hi d'escolà, ell és un comunicador de la paraula divina, en el sentit que Santandreu ha lluitat i lluitarà per dignificar l'ésser humà, i ho farà de pensament, paraula i obra. Ell sí que dóna exemple. Naturalment amb virtuts i defectes, és humà.

El món dels qui no tenen món sol esser l'espai que ocupen les seves

Jaume Santandreu
Llobacarda
Confessions d'un capellà terrol

SANTANDREU, Jaume.
Llobacarda. Confessions d'un capella tèrbol. Palma: Leonard Muntaner Editor, 2010, 248 pàg.

novel·les, això i la corrupció de la gent de l'Església i dels problemes d'homosexualitat que, de fet, ha despatat en alguns dels seus títols. Sempre ha analitzat la temàtica marginal i de lumpen social que altres escriptors mallorquins ometen, no per voluntat de fer-ho, ans perquè no coneixen aquest món com el coneix Santandreu. Vegeu *Contes malignes*, *Mortus Dei*, *Catedral amb armaris...* i comprovareu com en relata una actualitat quasi interdita, amb les passions humanes de preveres, bisbes i altres estaments del poder.

Totes aquestes reflexions m'han vengut al cap després de llegir *Llobacarda*, llibre en què ens relata la història d'un sacerdot rural que va ser acusat de sol·licitació, des del confessional, de favor sexuals d'una dona i, per tal motiu, fou degradat, expulsat de la parròquia i confinat al seu poble sense honors ni paga ni futur. Aquell prevere, que no havia comès el delictes de sol·licitar en confessió, no es va poder defensar de la falsa acusació, perquè per fer-ho hauria hagut de rompre el secret de la confessió. Així, que va passar part de la seva vida desterrat a la pagesia i va malviure del camp, de treballar la terra d'un llogaret familiar.

Tenim, doncs, altra vegada un capellà de protagonista, però aquest no

és homosexual ni mig marieta, ni progressista. És l'antítesi del que representa Santandreu. I no obstant això, es comuniquen, es fan amics autor i personatge, i la novel·la rutlla a la perfecció. El protagonista, *don Martí*, en una altra novel·la hauria estat l'enemic que s'ha de destruir, però aquest cop Santandreu s'afanya a comprendre, no ja el proïsme, ans aquell de tarannà ben allunyat del seu. I ens demostra que els ésser humans tenim més o menys febleses similars.

Els antecedents del relat són històrics, va passar devers l'any 1950. Aquí Santandreu s'hi recrea a plaer posant-se dins la pell d'un altre capellà que, a diferència d'ell, era un genuí representant del feixisme i havia participat activament a la Guerra, essent consiliari de la secció femenina de Falange. En aquest fet rau la gràcia del relat, un fanàtic feixista pateix marginació per un acte que no ha comès.

Potser qui es debat entre el bé i el mal és el mateix autor, qui, per primer cop, viu des de dintre d'un ésser que creu en el poder terrenal de l'Església, que pensa que els assassinats del trenta-sis eren justs, una necessitat, que aspira al benestar físic

i a la propietat privada, que resa per altri, però no s'hi implica gaire i que és un femeller empedreït, tot i no haver comès aquell pecat original. Els qui coneixem Santandreu sabem que és tot el contrari. Diguem, doncs, que l'autor juga en camp contrari i que guanya el partit de manera espectacular.

Llobacarda és un exercici literari que per mitjà d'unes cartes de confessió ens endinsa en una novel·la clarament psicològica amb una riquesa immensa de matisos. Juntament amb el protagonista, hi desfilen altres persones com Salvador Galmés (per mi el millor prosista mallorquí de la primera meitat del segle XX, comptant Villalonga), Mn. Alcover, de qui l'autor retrata amb pulcritud la part més esquerpa, i personatges coneguts en l'àmbit local com el rector Barraquetes o Mn. Guillem Grimalt, el requetè. Ens parla de Verdguer, Bernanos, de Peyrefite... *Llobacarda*, en part, és una novel·la sobre literatura i ens evoca obres importants de la literatura de principi del segle XX.

Contrasta l'arravatament que sent Mn. Martí per les dones, especialment per Orella d'Ordi (que sembla més

el nom d'una egua, i potser ho era) i la passió, inicialment dolça, per la neboda de Mn. Galmés, que no acaba bé del tot. Aquesta seria l'anècdota personal del protagonista, però avui que es parla de capellans i frares pederastes, *Llobacarda* ens obliga a tenir en compte que els religiosos tenen sexualitat i que fins i tot els més controlats no la poden dissimular en alguns moments de llur vida. Què cal fer amb el sexe dels religiosos catòlics?

Entre tot això i en el context dels cinquanta, Santandreu fa una exhibició de coneixement de la història del clergat a Mallorca, de les seves interioritats i relacions, de les conseqüències de la Guerra, i d'un vocabulari riquíssim, que de per si ja justificaria la lectura d'aquesta novel·la.

Un pròleg de Pere Fullana ens situa històricament en el context de la narració, encara que no la comenta. Converteix adjectius en substantius i viceversa, però això queda justificat pel llenguatge dels anys cinquanta i el to submís que empraven els preveres. Potser el primer epíleg s'hauria de revisar, pel meu gust. La història, però, enganxa. ■

Bernat Nadal

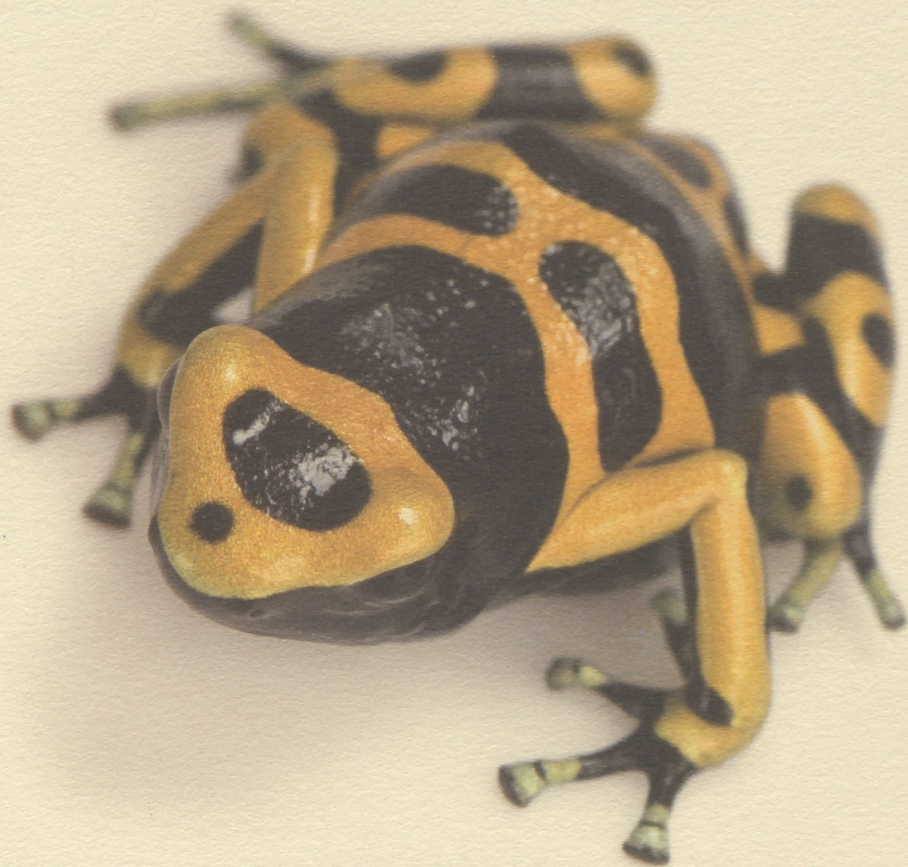

Gràfiques Mallorca

Ferrers, 2 - Polígon Ind. d'Inca - Tel. 971 50 14 02 - Fax 971 88 10 01 - 07300 INCA - Illes Balears

VERÍ ANIMAL

DEL
16 DE DESEMBRE DE 2010
AL 12 DE MARÇ DE 2011

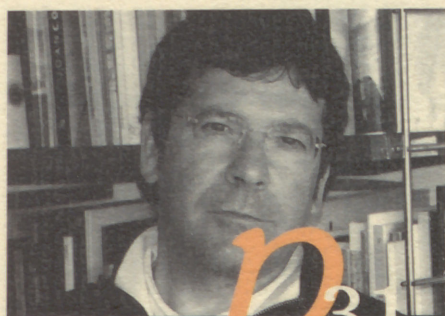
NO T'HO PERDIS
ANIMALS
VERINOSOS VIUS

Centre de Cultura "SA NOSTRA"
c/ de la Concepció, 12. Palma

 Obra Social

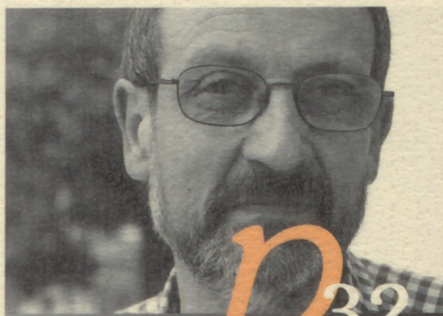
SA NOSTRA Caixa de Balears

p₃₁

Paraula de Poeta
Francesc Florit

L'experiència poètica no es debia definir perquè més tost és definidora, com la llibertat, com la creativitat, com l'amor.

p₃₂

Paraula de Poeta
Jaume Mesquida

La poesia avui per avui s'ha convertit en quelcom essencial i vital sense la qual, si em mancàs, no sabria viure.

N₁₅

Paraula de Narrador
Albert Herranz

Un mirall de fira aplicat a la nostra realitat.

N₁₆

Paraula de Narrador
Fani Tur

Per què escric? Escriure... Es pot parlar de necessitat, com alenades d'aire per respirar... Malgrat tot, si fos així, ja m'hauria negat molts de cops. Potser són moments d'angoixa, mes, ara mateix, ric i també escric. I la bogeria? Tal volta es tracta d'instantos malaltissos en què el subconscient troba de les entranyes de l'ànima... No. Tampoc em convec la resposta. Per què capir-ne el motiu? Escric perquè escric i això és tot.

d₅

Paraula de Dramaturg
Josep Pere Peyró

El teatre és el consol dels qui no en tenim prou amb la vida.

d₆

Paraula de Dramaturg
Pepita Escandell

El teatre ha set, com la música, allò que m'ha donat vida

Un arxipèlag de paraules

Foment
de la lectura